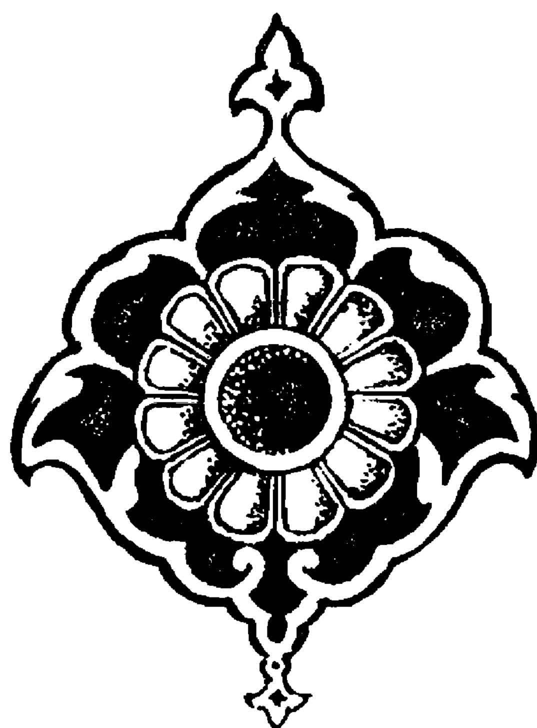
فردریک تالبرگ

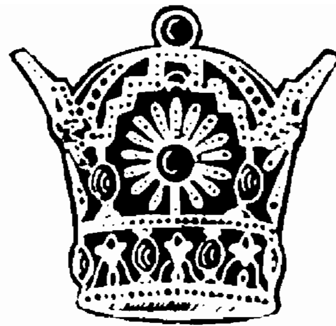
از کورش تا پهلوی

نقشی از تاریخ شاهنشاهی ایران

نشریه دانشگاه پهلوی - شیراز

کتاب

از کورش تا پهلوی

که نقشی از تاریخ شاهنشاهی ایران است

بمناسبت روز فرخنده تاجگذاری اعلیحضرت همایون

محمد رضا شاه پهلوی آریامهر شاهنشاه ایران

توسط دانشگاه پهلوی شیراز

با همکاری شرکتهای عامل نفت ایران انتشار

یافت

آبانماه ۱۳۴۶

چاپ : شرکت سهامی افست

ف ـ تالبرگ

از کورش تا پهلوی

نقشی از تاریخ شاهنشاهی ایران

مطالب کتاب از طرف دانشگاه پهلوی بررسی شده است

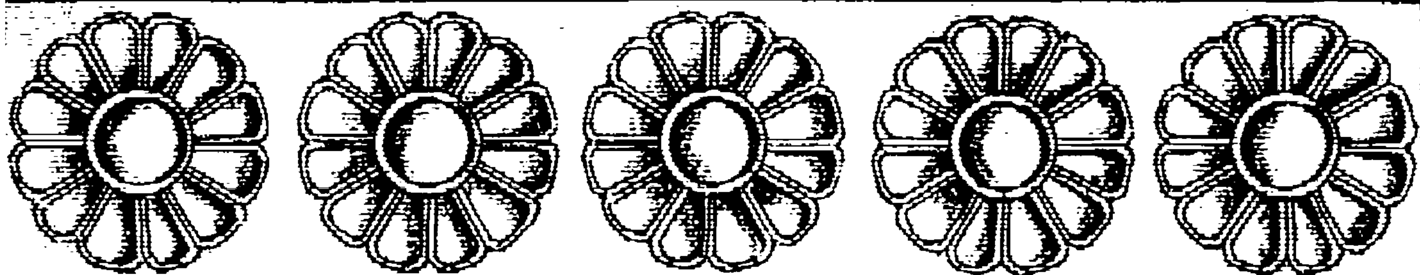
تصویرها اثر مؤلف

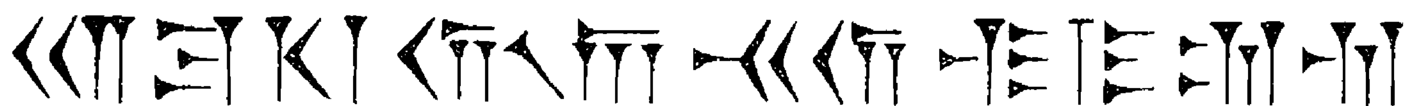
نشریه دانشگاه پهلوی ـ شیراز

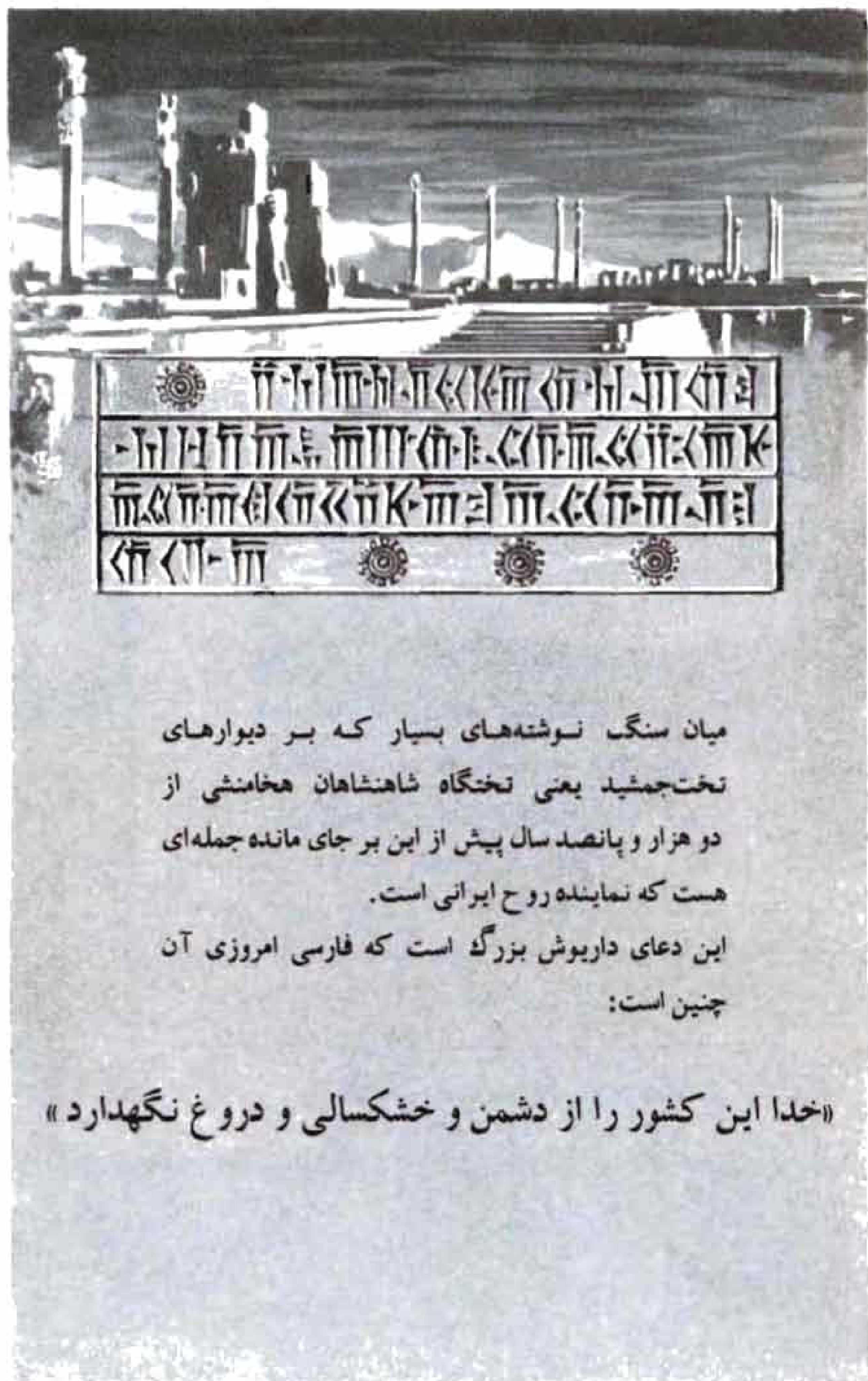
در این روزهای فرخنده
که ملت ایران با
علاقمندی و مشتاقانه
سرگرم برگذاری جشن
تاجگذاری اعلیحضرت
همایون محمدرضا پهلوی شاهنشاه
آریامهر و علیاحضرت فرح پهلوی
شهبانوی ایران میباشد دانشگاه
پهلوی این اثر هنری را که نقشی
از تاریخ شاهنشاهی ایران است با
کمال تواضع به پیشگاه مبارك همایونی
تقدیم میدارد.

تاریخ ایران جلوه‌گاه زندگی مردم و
خدمات پادشاهان این کشور است،
پادشاهانی که دلیرانه و با نیرومندی
کشور ایران را باوج توانائی و بزرگی
رسانیدند و با رواج عدل و داد مردم را در پناه امن و
آسایش حفظ کردند، امید است که این کتاب در نظر
همایونی اثر کوچکی بعنوان قدرشناسی و شکرگذاری
از خدمات پر ارزش آن شاهنشاه بزرگوار که بزرگترین
شاهنشاهان ایران میباشند بشمار آید.

رئیس دانشگاه پهلوی ـ جان‌نثار اسدالله علم

میان سنگ نوشته‌های بسیار که بر دیوارهای تخت‌جمشید یعنی تختگاه شاهنشاهان هخامنشی از دو هزار و پانصد سال پیش از این بر جای مانده جمله‌ای هست که نماینده روح ایرانی است.

این دعای داریوش بزرگ است که فارسی امروزی آن چنین است:

«خدا این کشور را از دشمن و خشکسالی و دروغ نگهدارد»

فهرست مندرجات — صفحه

در سپیده‌دم تاریخ ـ آریائیها

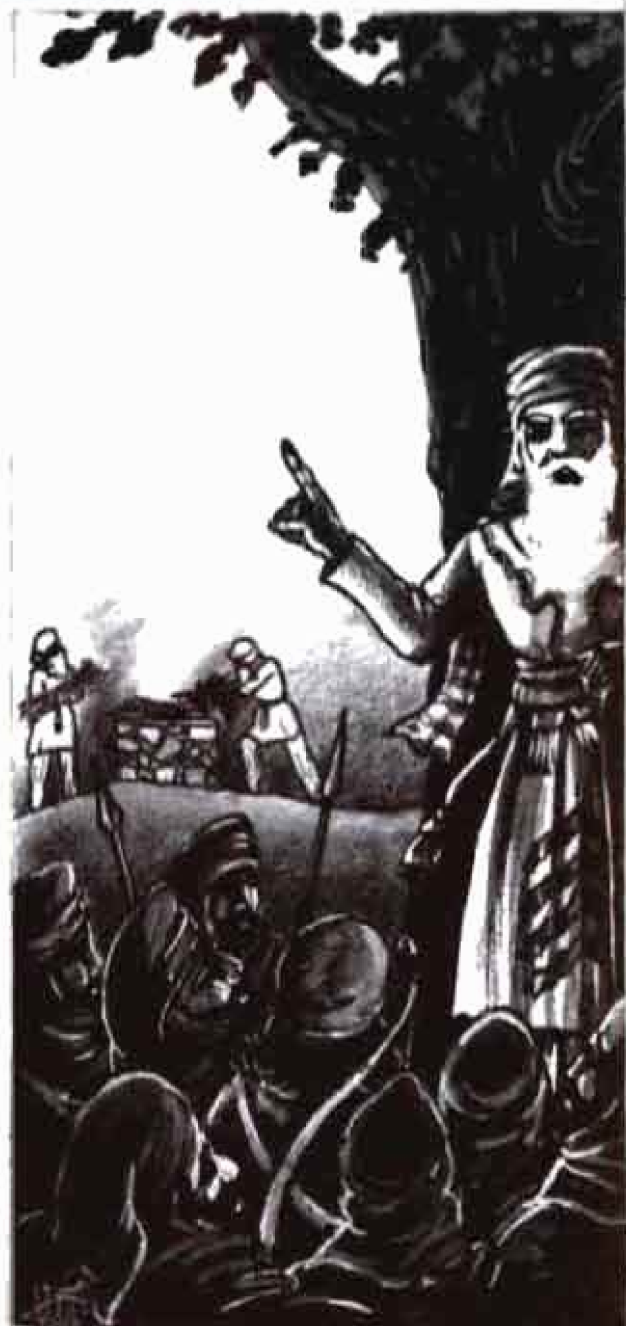
در حدود چهار هزار سال پیش چندین قوم و قبیله از جلگه‌های شمال دریای سیاه و بحر خزر به سرزمینی که بعدها بنام «ایران» خوانده شد سرازیر شدند. این اقوام آریائی بودند و نیاکان ایرانیان امروزند.

آثاری که از این قوم در ویرانه شهرها و دژها در زیر خاك مانده و بر اثر کاوش‌های باستان‌شناسی یافت شده نشان میدهد که ایرانیان باستان دارای تمدنی درخشان و قریحه و استعداد هنری فراوان بوده‌اند.

آریائیان ـ زرتشت

آریائیان نخست مانند همه اقوام قدیم به خدایان متعدد معتقد بودند اما در حدود سه هزار سال پیش پیامبری بنام زرتشت ظهور کرد و آئین تازه‌ای برای قوم ایرانی آورد.

در دین زرتشت اهورا مزدا خدای بزرگ توانا و آفریننده همه جهان و جهانیان است.

اصول مذهب زرتشت و دستورهای دینی او در کتابی فراهم آمده است که «اوستا» خوانده میشود.

بنای تعلیمات اخلاقی دین زرتشت به سه اصل است:

پندار نیک

گفتار نیک

کردار نیک

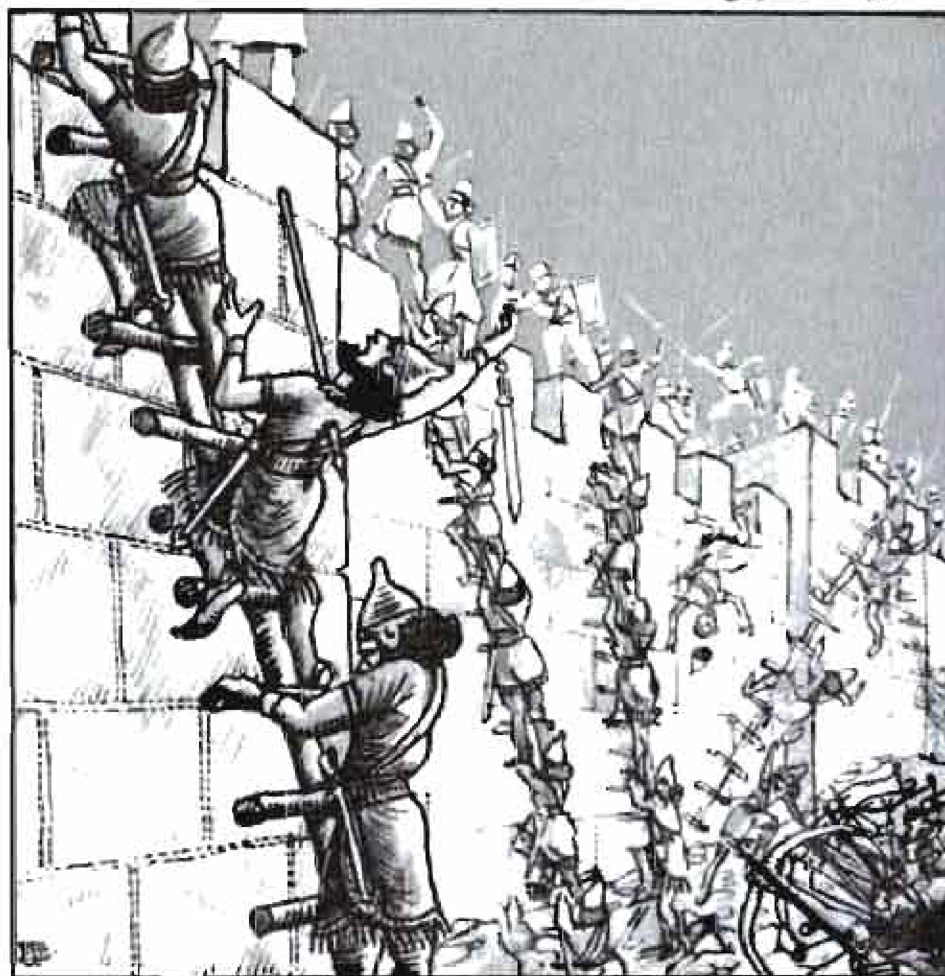

مادها نخستین طایفه آریائی بودند که در نواحی شمال باختری ایران جایگزین شدند.

در قرن نهم پیش از میلاد پادشاهان آشور بر سرزمین ماد تاختند و این کشور را تسخیر کردند.

پس از یکی دو قرن مردان دلیر ماد با آشوریان ستمگر بمبارزه برخاستند و سرانجام استقلال خود را باز یافتند.

کشور ماد

پس از پیروزی مادها بر آشوریها صلح و رونق و نظم کشور ماد توسعه گرفت و هوخشتر پادشاه نیرومند ماد حدود کشور را گسترش داد و سرزمین پارس و قسمتی از ایالات شمالی و قسمتهائی از شمال کشور کنونی عراق جزء کشور ماد گردید. پایتخت ماد هگمتانه است که در کتاب تورات نامبرده شده و این همان شهر است که اکنون «همدان» خوانده میشود.

داستان تولد کوروش

در باره تولد کوروش افسانه‌ای کهن است و آن چنین است که:

ایختوویگو پادشاه ماد دختری بنام ماندانا داشت. شبی پادشاه در خواب دید که بر روی شکم دخترش درخت تاکی بزرگ روئیده که سراسر آسیا را فرا گرفته است. خوابگزاران دربار را احضار کرد و تعبیر این خواب را پرسید. گفتند که ماندانا فرزندی خواهد زائید که پادشاه بزرگی خواهد شد که او را سرنگون می کند و دنیا را زیر فرمان خود می آورد. ایختوویگو هراسناك شد و دختر خود را به کمبوجیه پادشاه انشان در مغرب فارس داد که مقر حکومتش از هگمتانه دور بود. هنگامیکه دختر آبستن شد ایختوویگو از او خواست که مدتی در هگمتانه بماند. بمحض اینکه طفل (کوروش بزرگ) متولد گردید پدر بزرگ سنگدل یکی از درباریان خویش امر داد که نوزاد را بجنگلی ببرد و او را در آنجا رها سازد تا طعمه درندگان گردد. مأمور دربار کوروش را به جنگلبانی سپرد و دستور شاه را به او ابلاغ کرد از قضا کودك نوزاد جنگلبان بتازگی مرده بود. لذا پدر و مادر تصمیم گرفتند طفل مرده را در جنگل بگذارند و کوروش را نزد خود پرورش دهند.

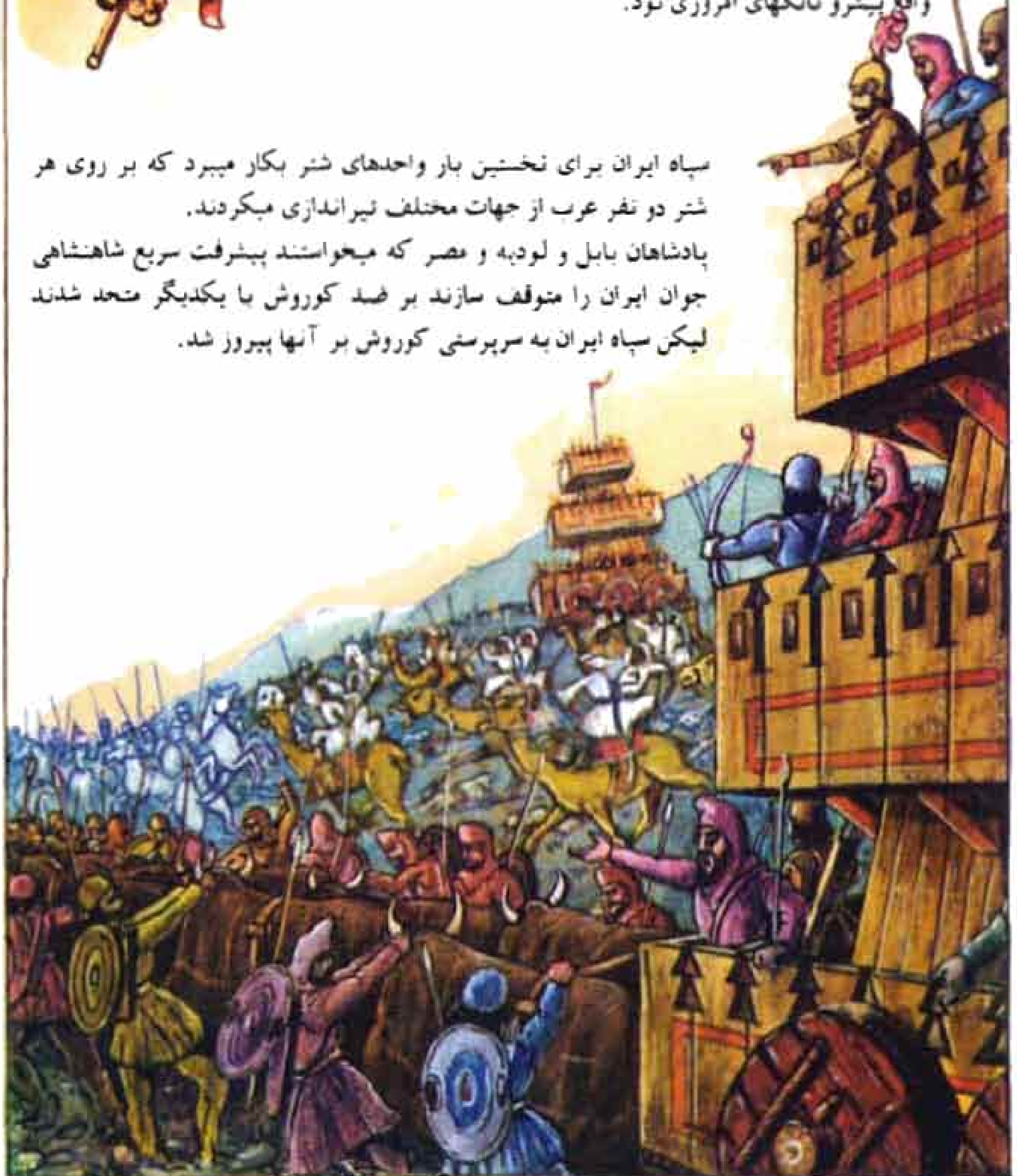
آنچه منجمین پیش‌بینی کرده بودند صورت گرفت:

کوروش بزرگ شد و جنگجو و نیرومند و دلیر گردید و بزودی جانشین پدر خود در (انشان) شد

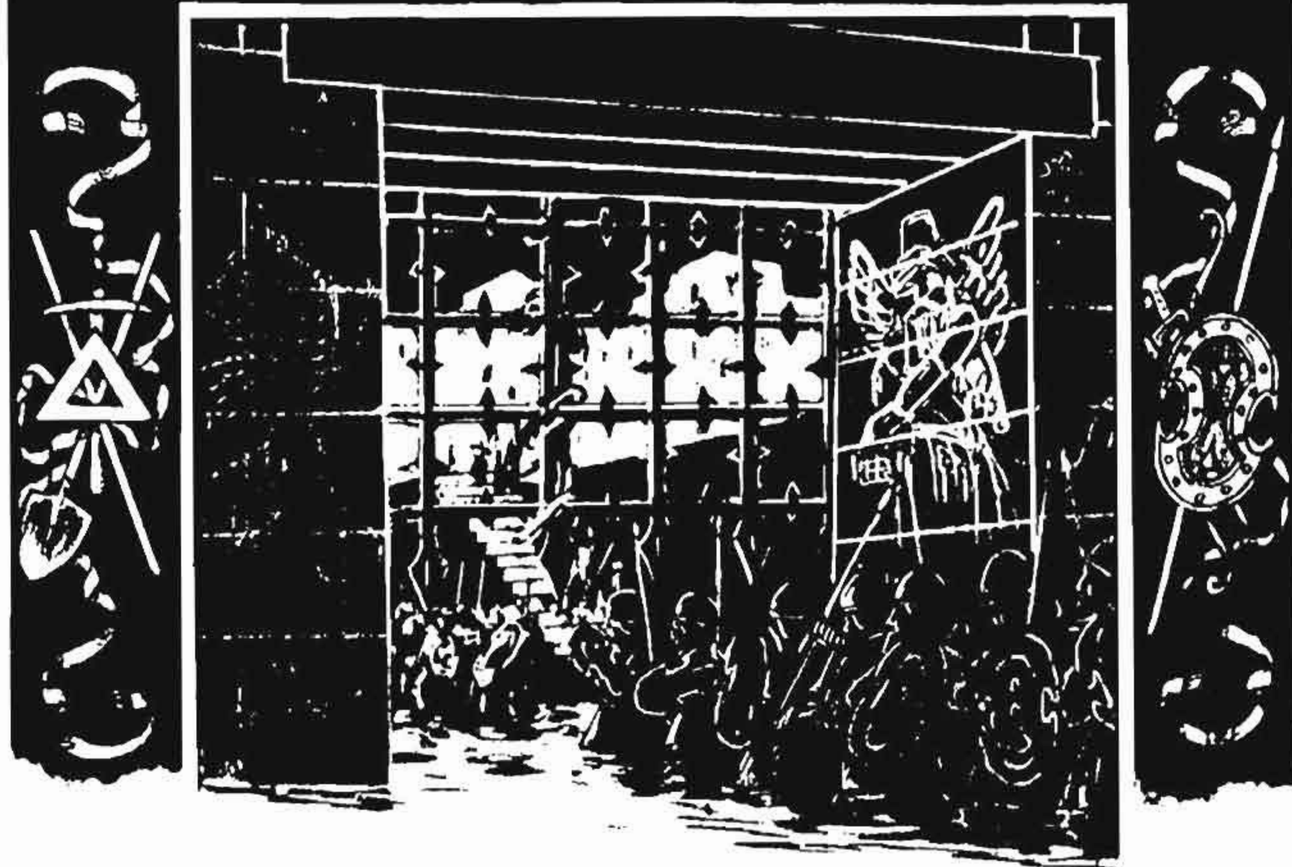
چندی نگذشت که کوروش از پرداخت خراج بدولت ماد خودداری کرد لذا ایختوویگو ارتش بزرگی برای تنبیه این سرکش فرستاد کوروش ارتش ماد را شکست داد و سپس بهگمتانه وارد شده پدر بزرگ خود را از تخت بزیر آورد بانشان تبعید کرد و او تا آخر عمر در آنجا بسر برد.

کوروش بزرگ

کوروش بزرگ بنیادگذار شاهنشاهی پهناور ایران و سر سلسله هخامنشیان است.
تشکیلات کشوری و لشگری ایران در زمان کوروش بی نظیر بود و سپاه ایران نیرومندترین سپاه آن روز بشمار میرفت. ایرانیان در جنگها ارابه‌هائی بکار میبردند که ۱۶ گاو قوی هر یک را میکشید و در واقع پیشرو تانکهای امروزی بود.

سپاه ایران برای نخستین بار واحدهای شتر بکار میبرد که بر روی هر شتر دو نفر عرب از جهات مختلف تیراندازی میکردند.
پادشاهان بابل و لودیه و مصر که میخواستند پیشرفت سریع شاهنشاهی جوان ایران را متوقف سازند بر ضد کوروش با یکدیگر متحد شدند لیکن سپاه ایران به سرپرستی کوروش بر آنها پیروز شد.

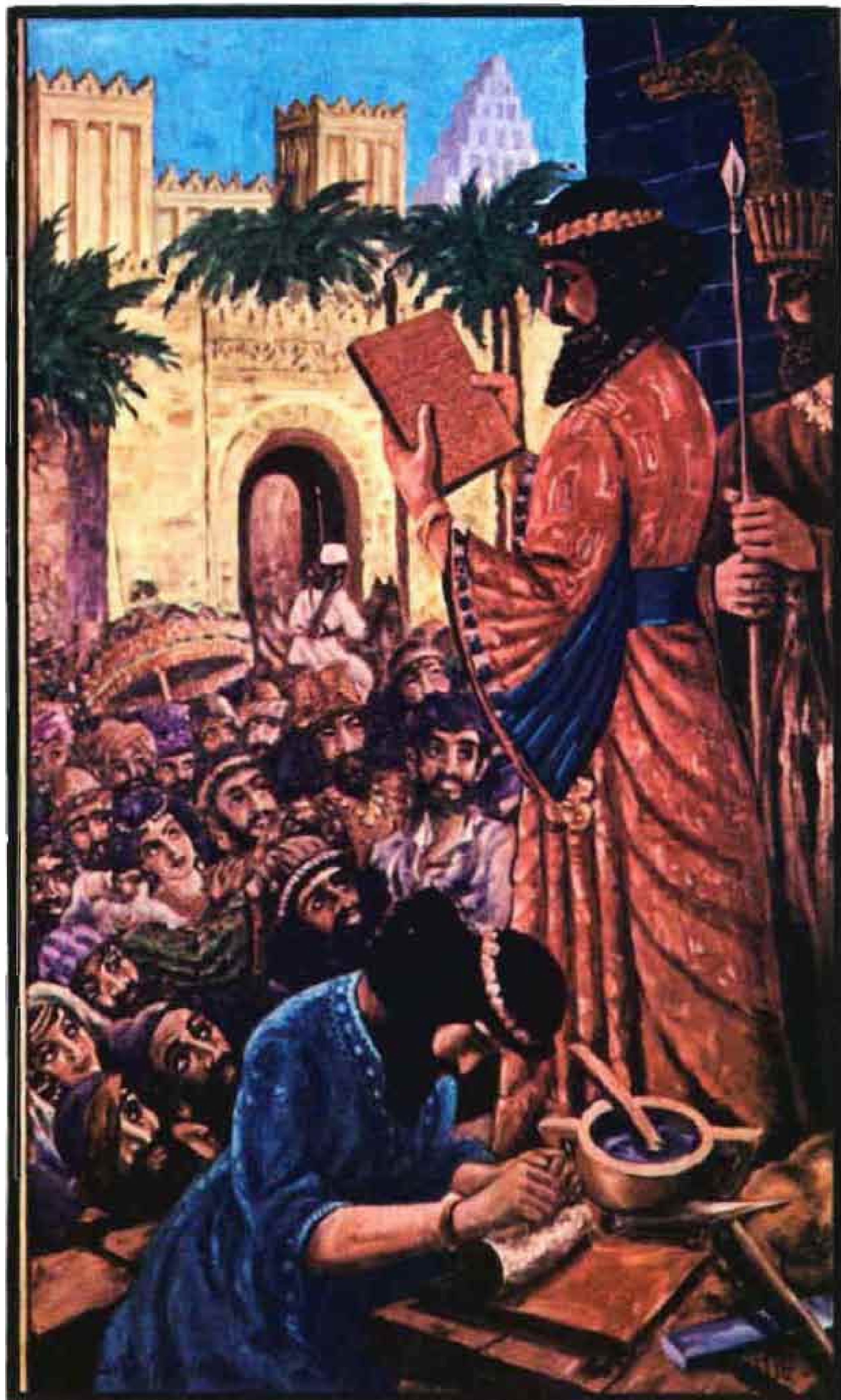
پس از تصرف لودیه در آسیای صغیر کوروش بسوی بزرگترین دشمن خود یعنی پادشاه بابل متوجه گردید و شهر بابل را که دارای برجهای مستحکم بود و دژ تسخیرناپذیری بشمار میرفت و در کنار رود بزرگ فرات نزدیک بغداد کنونی قرار داشت محاصره کرد.

مهندسان سپاه ایران بحفر نهری اقدام کردند تا آبهای فرات را منحرف سازند.

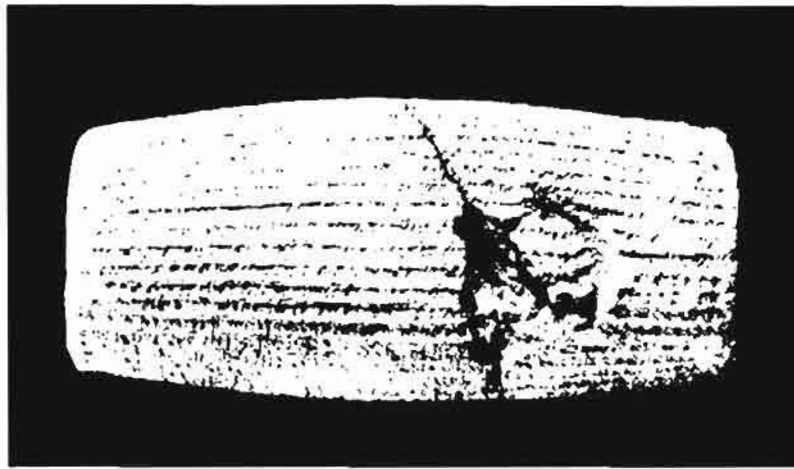
دیده‌بانهای بابل این عمل ایرانیان را با نگاه مسخره‌آمیز تماشا می‌کردند. در یکی از شبها که اهالی بابل جشنی مذهبی بر پا کرده و سرگرم شادی و مست از باده مشغول رقص و پایکوبی در کوچه‌ها بودند سپاهیان ایران رودخانه را بطرف نهر جدید منحرف کردند و سطح آب فرات پائین آمد و سپاهیان از کف گل‌آلود رودخانه گذشته داخل شهر بابل شدند و آنرا بتصرف آورده دولت بابل را برانداختند.

در تورات چنین آمده که در همان شب بالتاسار پادشاه بابل با مهمانان خود سرگرم باده‌گساری بود و حتی در جامهای مقدس معبد اورشلیم شراب مینوشیدند. بناگاه در روی دیوارهای تالار خطوطی مشتعل نمایان گردید. نوشته را ترجمه کردند. معلوم شد که سقوط دولت بابل و قتل پادشاه را بیان میکند. چند ساعات بعد این پیشگوئی انجام یافت.

بمحض تسخیر شهر بابل کوروش بزرگ منشور معروف آزادی ملل را صادر فرموده عمل مزبور بیسابقه و بی‌نظیر بوده و در تاریخ بشریت نام این شاهنشاه بشر دوست در میان شخصیت‌های جاودان ضبط شده است.

اولین منشور آزادی ملل بفرمان کوروش کبیر

در چهل سال پیش استوانه‌ای از گل پخته در محل اور واقع در بین‌النهرین کشف گردید که روی آن نوشته‌هائی بزبان بابلی وجود داشت و پس از ترجمه معلوم شد که مضمون آن فرمان آزادی ملتهاست که کوروش بزرگ پس از پیروزی در بابل در سال ۵۵۰ قبل از میلاد انتشار داده بود. در اجرای این منشور یهودیان نیز که هفتاد سال در اسارت بابل بسر میبردند آزاد شدند و بوطن خود بازگشتند. این عمل پسندیده در تورات کتاب مقدس آنان ثبت شده است.

منم کوروش پادشاه جهان، پادشاه بزرگ، پادشاه توانا، پادشاه بابل، پادشاه سومرواکد، پادشاه چهارگوشه (جهان) پسر کمبوجیه پادشاه بزرگ، پادشاه انشان، نواده کوروش پادشاه بزرگ انشان، از دودمان خانواده شاهی پایان ناپذیر.

وقتی من به بهترین وجهی به بابل آمدم در میان جشن و شادمانی مقر حکومت خود را در قصر شاهی استوار کردم. سپاهیان بیشمار من بدون مزاحمت در میان شهر بابل حرکت کردند من بهیچکس اجازه نمیدادم که سرزمین (سومر) واکد را دچار هراس کند. من یوغ ناپسند مردم بابل .... را برداشتم. خانه‌های ویران، آنان را آباد کردم. به بدبختیهای آنان پایان بخشیدم. از .... تا شهرهای «آشور» و «شوش» و «آگاده» و «اشنونا» و شهرهای «زمبان» «مبورنو» در «تا ناحیه سرزمین گونیوم» شهرهای مقدس ماورای دجله که مدتهای مدیدی معابدشان دستخوش ویرانی بود و خدایانی که مسکنشان در میان ایشان بود همه اینها را بجای خودشان برگردانده و در منزلگاه پایداری جادادم. من همه ساکنان آنها را گرد آوردم و منازلشان را بدانها باز گرداندم.

در اجرای این منشور یهودیان نیز که هفتاد سال در اسارت بابل بسر میبردند آزاد شدند و بوطن خود بازگشتند. این عمل پسندیده در تورات کتاب مقدس آنان ثبت شده است.

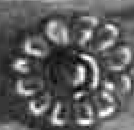
کوروش کبیر

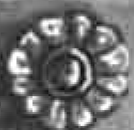
کوروش کبیر در دوران ۲۱ سال پادشاهی خویش کوشید که با پیکارهای موفقیت آمیز خود امپراتوری بزرگی بنیان نهد. این پادشاه بزرگ در کلیه جنگها شانه بشانه سربازان خود شرکت میجست.

کوروش بزرگ در یکی از نبردها که برای سرکوبی قبایل دها و ماساگت در شمال رودخانه جیحون انجام میگرفت زخمی کاری برداشت که بر اثر آن درگذشت و شاهنشاهی بزرگی را که او خود برپا کرده بود و اکنون ۲۵۰۰ سال از عمر آن میگذرد بر جای نهاد.

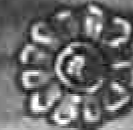
سربازان دلیر کوروش جسد این پادشاه بزرگ را بسوی پاسارگاد بردند و در همآنجا به خاک سپردند.

کمبوجیه گئومات داریوش

کمبوجیه فرزند کوروش کبیر که سرداری شجاع و نیرومند بود مصر را تسخیر کرد. اما دوران سلطنتش بیش از هفت سال نپائید و هنگام بازگشت به ایران بیمار شد و درگذشت.

گئومات که یکی از پیشوایان دینی بود خود را به دروغ «بردیا» برادر کمبوجیه خواند و بر تخت شاهی نشست هنگامیکه نیرنگ وی آشکار شد در مقابل جمعیت انبوهی از ایرانیان که حاضر و ناظر او بودند به گناه خویش اعتراف کرد و خود را از بالای برج کاخ بزیر انداخت و جان سپرد.

چنانکه در افسانه آمده است شش تن از بزرگان ایران که داریوش هخامنشی نیز جزء آنان بود گئومات را شناخته و از تخت فرود آورده بودند با هم قرار گذاشتند که سحرگاه در کنار تپه‌ای گرد آیند و هر کس که اسبش پیش از اسب دیگران شیهه بکشد به شاهی برگزیده شود.

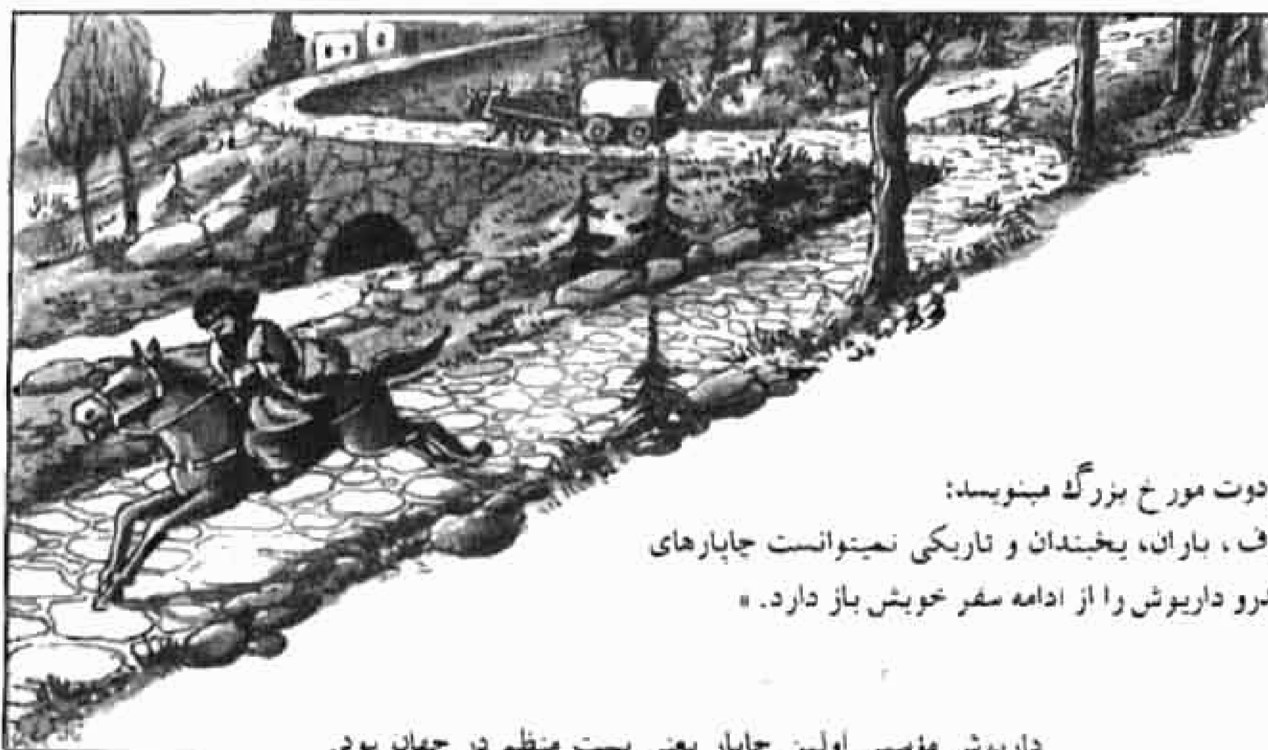
مهتر وفادار داریوش شبانه مادیانی را به اسب داریوش نشان داد و سپس آن را در پشت بوته‌های دامنه تپه پنهان کرده چون شاهزادگان به آنجا رسیدند اسب داریوش که بوی مادیان آشنا شنیده بود نخست شیهه کشید و به این طریق شاهنشاهی ایران به داریوش رسید.

داریوش کبیر برای اداره کردن توسعه دادن کشور عظیم خویش شهرها و استانها را بوسیله شبکه‌ای از راه‌های سنگفرش شده بهم مربوط ساخت که بدانوسیله کاروانها بتوانند سفر خود را بآسانی انجام دهند و راهها را بوسیله گماشتن نگهبانان نظامی و ساختن کاروانسرا که در فاصله هر ۲۴ کیلومتر یکی بنا شده بود امن و محفوظ نمود.

شاهراه بزرگ شاهنشاهی که ۲۱۰۰ کیلومتر طول داشت و در تاریخ مشهور شده است شهر شوش را به ساردیس می‌پیوست و پیک‌ها و چاپارهای مخصوص در مدت ۱۱ روز شاهراه را طی میکردند و در آن روزگار چنین سرعتی در دنیا بی‌سابقه بود.

داریوش مؤسس اولین چاپار یعنی پست منظم در جهان بود.

شاهنشاهی داریوش

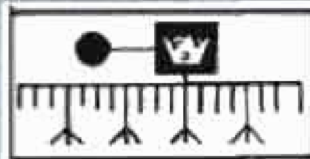

داریوش سرداری دلیر و سرپرستی شایسته برای کشور بود. در دوران سلطنت وی مردم سرزمینهای پهناور تابع شاهنشاهی ایران از آسایش و امنیت و عدالت و نظمی بهره‌مند بودند که تا آن روزگار هرگز کسی ندیده بود.

* * *

در دوران سلطنت داریوش اهالی بابل شورش کردند. شهر محاصره شد لیکن پس از ۱۱ ماه محاصره شهر بابل بتصرف در نیامد، زوپیر، یکی از سرداران سپاه ایران، خود را زخمی کرد و نزد بابلیان رفت و گفت که داریوش با او چنین کرده است. بابلیان باور کردند و به او اعتماد یافتند. چون داخل بابل شد دروازه را بر روی سپاه ایران باز کرد و شهر یاغی بار دیگر بدست ایرانیان افتاد

* * *

نظم و اداره کشور

عدالت

مالیات

تشویق علوم و هنرها

نبردهای موفقیت‌آمیز

ترعه نیل در دریای سرخ

توسعه کارهای هنری دستی

پیشرفت کشاورزی

مهر داریوش که در موزه بریتانیا موجود است

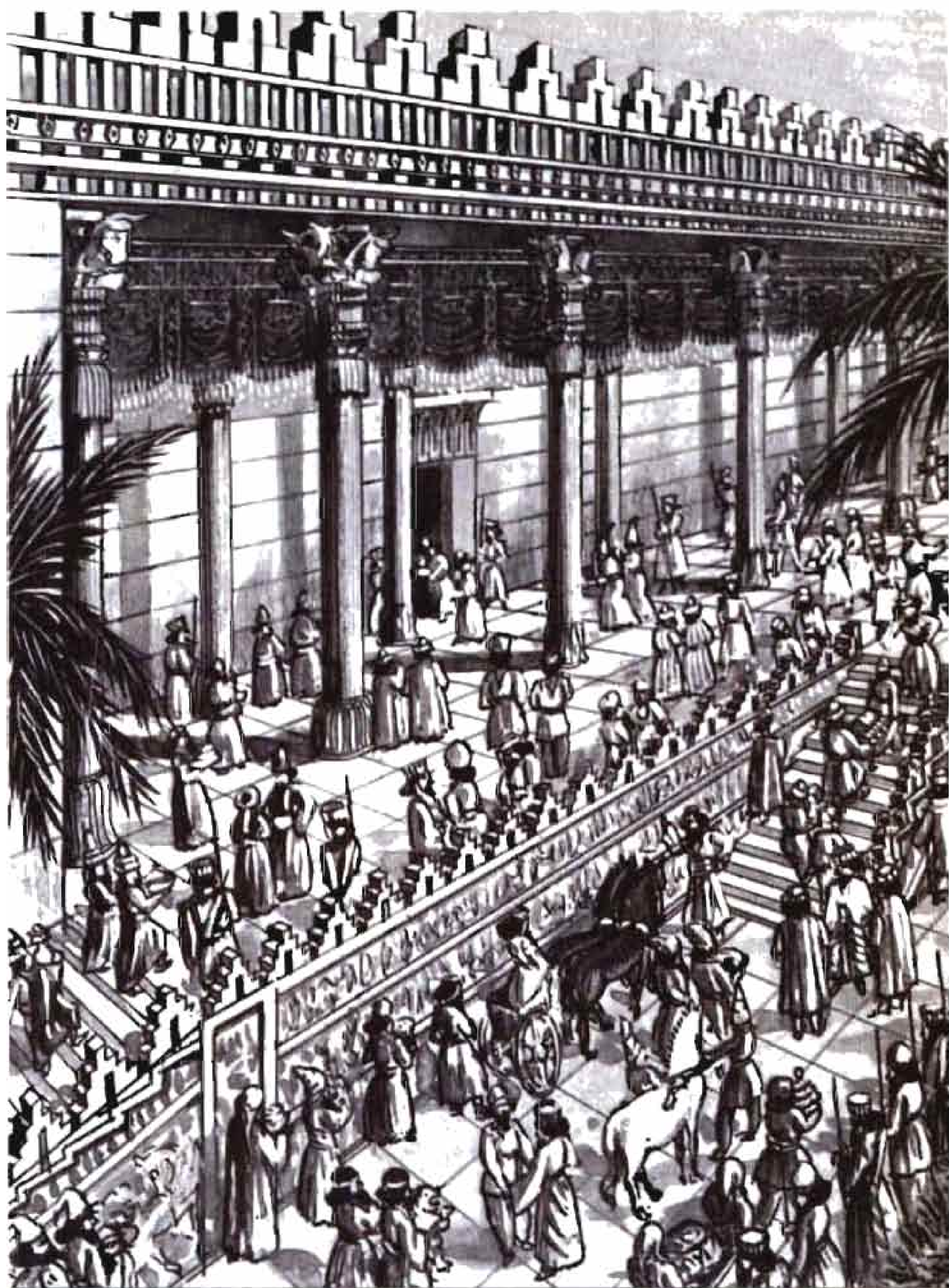

لشکرکشی باروپا

داریوش در دوران سلطنت خود چندین بار بسرزمین اروپا لشکر کشید و مقدونیه و قسمتی از سرزمین رومانی امروز را تسخیر کرد.

در این نقشه آسیای صغیر و شبه‌جزیره بالکان دیده میشود اینجا صحنه جنگهای خونین میان ایرانیان و یونانیان است.

منظره‌ای از زیبائی پرشکوه تخت جمشید در ایام نوروز . در این روزها صدها نفر از بزرگان و مردانی که نمایندگان ملتهای خراجگذار شاهنشاهان هخامنشی بودند برای شاهنشاه ارمغان میاوردند .

هنر و معماری در دوره هخامنشی

شاهنشاهان هخامنشی دانش و هنر را تشویق میکردند و معماران ایران کاخ‌ها و بناهای بسیار زیبا و با شکوه می‌ساختند که هنوز ویرانه آنها مورد اعجاب و تحسین جهانیان است.

حجاران هنرمند ایران سنگها را بصورت مجسمه‌ها و نقشهای زیبا در می‌آوردند و زرگران زبردست ظرفها و زیورهای زیبا مانند گلدان و کاسه و دستبند و گوشواره و گردنبند از فلزها و سنگهای گرانبها می‌ساختند. کاشی‌های رنگین دوران هخامنشی از لحاظ زیبائی و هماهنگی رنگها و نقوش کامل و عالی مورد توجه و تحسین است. در دوران سلطنت داریوش کبیر از طلا و نقره سکه‌هائی بنام «دریک» زده شد و رواج یافت.

غروب شاهنشاهی هخامنشی

پادشاهان بزرگ هخامنشی نزدیک ۲۲۰ سال بر ایران فرمانروائی کردند. سر انجام در یکی از دورترین استانهای شاهنشاهی ایران یعنی مقدونیه، فرمانروای جوان و دلاور آن که جویای نام وجاه بود شورید و

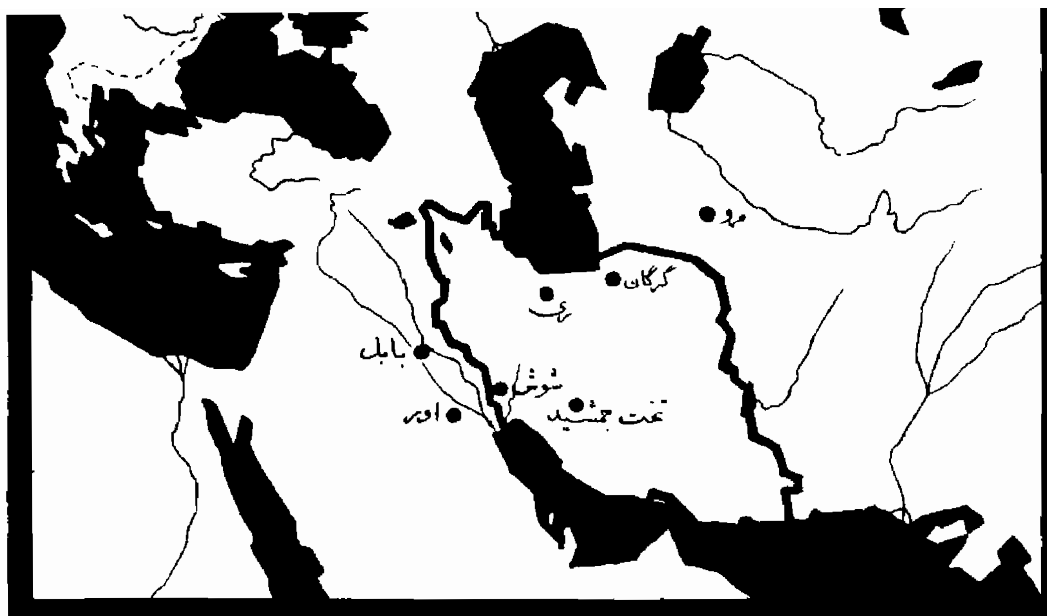
حمله‌ور شد و در سال ۳۳۱ پیش از میلاد سپاه داریوش سوم را در محلی به نام «اربل» شکست داد و خاندان هخامنشی را برانداخت. امروز تنها آثار مقبره کوروش بزرگ در پارساگاد ویرانه کاخهای با شکوه شاهان هخامنشی که تخت ـ جمشید خوانده میشود شاهنشاهی را که در مدت دو قرن نام ایرانی را برافراشتند در سرها زنده نگه میدارد.

شاهنشاهی هخامنشی

شاهنشاهی ایرانی هخامنشی ۲۵۰۰ سال پیش بنیاد نهاده شد. لیکن سلاطین مستقل و سازمانهای اجتماعی منظم که دارای فرهنگ و هنر پیشرفته بودند از ۵۰۰۰ سال قبل از میلاد در ایران وجود داشته و آثار بیشمار هنری و کارهای دستی که در سالهای اخیر در کاوشهای باستانشناسی بدست آمده این حقیقت را باثبات میرساند.

کشور ایران نیز مانند ملتهای دیگر جهان دورانهای خاص قهرمانی و پهلوانی داشته است که در شاهنامه فردوسی به استادی و زیبائی تمام وصف شده است و این داستان از کیومرث آغاز میشود که نظم و اداره جهان را بنیاد نهاده است.

نقشه حدود شاهنشاهی هخامنشی را نشان میدهد.

تاریخ مدون کشور ایران از مادها که عاقبت زیر سلطه کوروش کبیر درآمدند آغاز میگردد و سلاطین ماد از اینقرار است:

۱	دیااکو	۷۰۸	۶۵۵	ق	م
۲	هووخشتر	۶۵۵	۶۳۳	»	»
۳	فرورتیش	۶۳۳	۵۸۵	»	»
۴	ایختورویگو	۵۸۵	۵۵۰	»	»

دوران فرمانروائی آنان ۱۵۸ سال بود.

از سال ۵۵۰ .م ببعد کشور ایران بدست شاهنشاهان هخامنشی اداره شد که جمعاً ۲۲۰ سال فرمانروائی کردند شاهنشاهان این دودمان اینان بودند:

۱	کوروش بزرگ	۵۵۰	۵۲۹	ق	م
۲	کمبوجیه	۵۲۹	۵۲۲	»	»
۳	داریوش بزرگ	۵۲۲	۴۸۶	»	»
۴	خشایارشا	۴۸۶	۴۶۶	»	»
۵	اردشیر اول	۴۶۶	۴۲۴	»	»
۶	خشایارشای دوم	۴۵	روز در سال ۴۲۴	»	»
۷	داریوش دوم	۴۲۴	۴۰۴	»	»
۸	اردشیر دوم	۴۰۴	۳۵۸	»	»
۹	اردشیر سوم	۳۵۸	۳۳۸	»	»
۱۰	ارشک	۳۳۸	۳۳۶	»	»
۱۱	داریوش سوم	۳۳۶	۳۳۰	»	»

اسکندر مقدونی ۳۵۶ تا ۳۲۳ ق. م

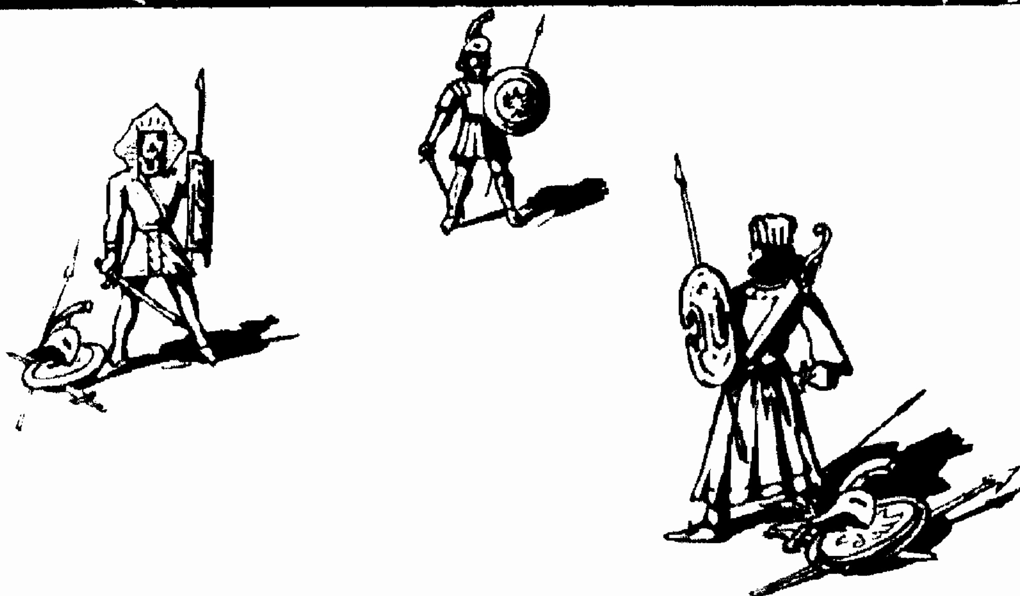
اسکندر با پس گرفتن یونان و مصر و قسمتی از آسیای صغیر از ایرانیان هجوم بزرگ خود را بر ایران آغاز کرد. سپس در آربل (که در نزدیکی نیوا است) سپاه ایران‌را که‌زیرفرمان داریوش سوم بود در هم شکست و آنگاه بر اثر خیانت دو سردار ایرانی سرزمین ایران در مقابل این جنگجوی بی‌دفاع ماند.

اسکندر پس از فتح بابل و شوش و پارساگاد از باده غرور مست شد و شبی در عالم بدمستی به اشاره یک روسپی کاخهای زیبای هخامنشیان را در تخت جمشید به آتش کشید.

اسکندر در مدت اقامت کوتاه خود در ایران آداب و رسوم ایرانی را پذیرفت و سردارانش همه شیوه و آئین ایرانیان را پیش گرفتند و خود اسکندر که می‌خواست جانشین داریوش سوم شود دختر آخرین شاهنشاه هخامنشی را به زنی گرفت. سپس اسکندر به استانهای شرقی ایران تاخت و تاز کرد و تا هندوستان رفت.
اما در سال ۳۲۳ پیش از میلاد که به بابل برگشت بیمار شد و مرد.

فرو ریختن دولت مقدونی

از روزیکه اسکندر بایران آمد تا روزی که مرد تنها ۷ سال گذشت. پس از مرگ او دولت پهناور مقدونی میان سه تن از سرداران وی تقسیم شد. سلوکوس نیکاتور ایران و عراق و قسمتی از آسیای صغیر را تصرف کرد و خود را شاهنشاه ایران نامید.

بطلمیوس حکومت مصر و لوسیما کوس حکومت یونان و قسمت غربی آسیای صغیر را بدست گرفتند. بعدها شخص اخیر در ضمن نبردی با سلوکوس مغلوب شد و یونانیان فرصت یافته طغیان کردند و خود را از یوغ مقدونیان آزاد ساختند.

اشکانیان

در این هنگام ایرانیان برای آزاد ساختن سرزمین خود از چنگ بیگانگان بپا خاستند سرانجام سلوکی‌ها از اشک پیشوای پارتها که از قبایل آریائی خراسان بودند شکست خوردند پیشوایان پارت مدعی بودند که پرچم مقدس کاوه قهرمان مشهور افسانه‌های تاریخ ایران در اختیار خانواده آنها قرار دارد.

شاهنشاهان اشکانی

شاهان اشکانی در اصل طوایف جنگجوئی بودند که در حقیقت روح نظام ارتش آنها بود و حدود ایران را از چشمداشت همسایگان آزمند مصون داشتند.

در این اوقات بود که دشمن جدید و بزرگی در مقابل قدرت ایران بوجود آمد و آن سرزمین وسیع و نیرومند روم بود.

ارتش روم بزودی سراسر اروپا افریقا و قسمتی از آسیا را بتصرف درآورده سپس بایران روی نهادند. لیکن پس از ۳۰۰ سال کشمکش با اشکانیان نتوانستند یک وجب از خاك ایران را تصرف کنند.

مهرداد اول بانی امپراتوری اشکانی بود و این امپراتوری از جیحون تا فرات و از بحر خزر تا خلیج فارس ادامه داشت.

جنگجویان پارتی تیراندازان ماهری بودند و در اثر شیوه کارزار آنها ضایعات سختی به لژیونهای رومی وارد آمد.

نبرد اشکانیان با رومیان

آنتوان امپراتور روم با سپاهی مرکب از یکصد هزار سرباز نیرومند به ایران تاخت و نخست به آذربایجان حمله‌ور شد. اما حمله‌های پیاپی سواران اشکانی که لطمه‌های سختی بلژیونهای رومی میزد و سپس زمستان سخت و برف سنگین و کمبود غذا و سلاح آنتوان را ناگزیر کرد که از این آرزوی خام یعنی تصرف ایران چشم بپوشد.

* *

حضرت عیسی مسیح علیه‌السلام در دوران سلطنت فرهاد پنجم متولد شد و در زمان سلطنت اردوان سوم اشکانی بود که دین مسیح رواج گرفت.

* *

بیشتر ایرانیان در دوره اشکانی دین زردشتی داشتند.

این تصویر که بر سنگی حجاری شده یک موبد (پیشوای دین زردشتی) را نشان میدهد.

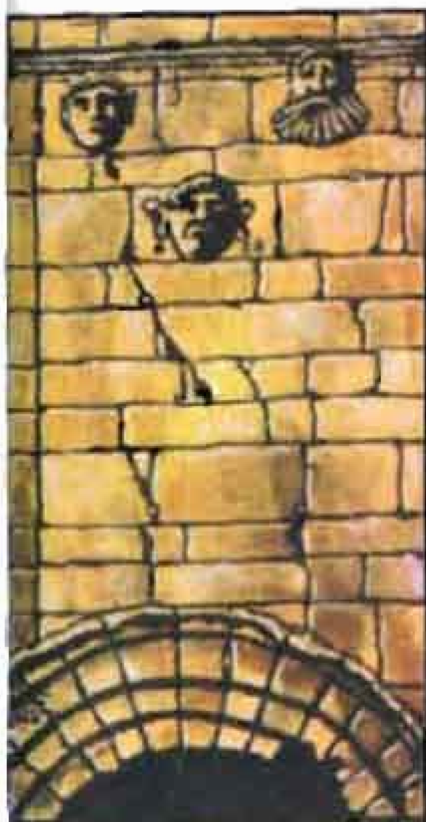
هنر و معماری در دوره اشکانیان

پارتها که در آغاز مرتعانی جنگجو و بیابان‌گرد بودند ودر شمال شرقی ایران می‌زیستند از حیث فرهنگ وهنر با پارسیان هخامنشی که ایرانیان جنوب و جنوب غربی این سرزمین بودند تفاوتهائی داشتند. زبان ایشان پهلوی خوانده‌می‌شد وداستانهائی داشتند که بعضی از آنها در شاهنامه‌ها نفوذ کرده است.

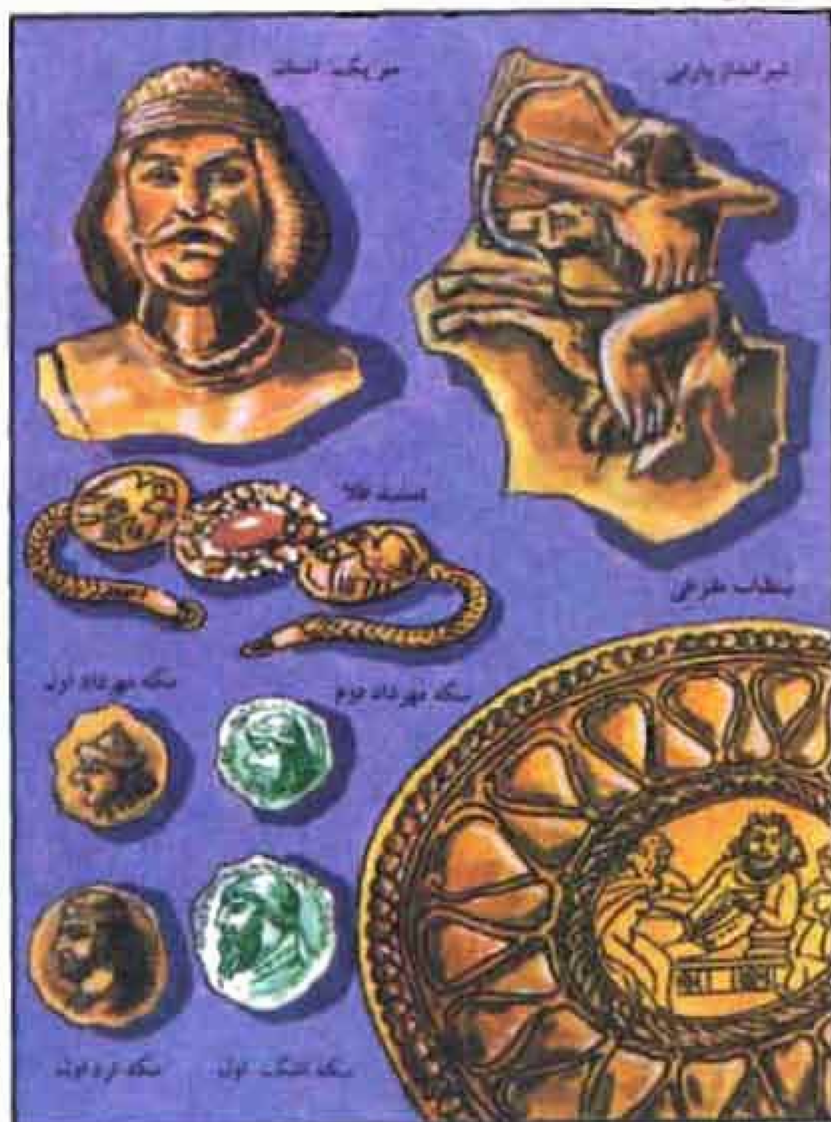
نقوش برجسته بر صفحه نقره

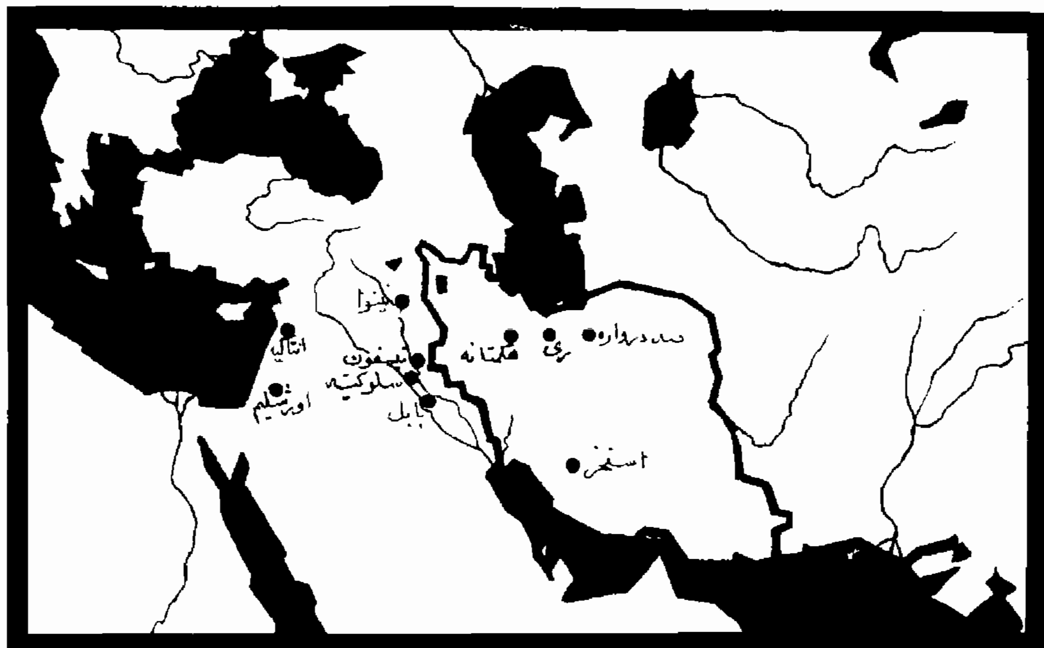
شیوه هنر ظریف هخامنشی در ابتدای این دوران به شیوه‌ای بسیار ساده‌بدل شد اما کم‌کم انواع هنر ترقی کرد. در بعضی از آثار این دوره اثر هنر یونانی دیده میشود.

قسمتی از دیوار یک عمارت اشکانی در الحضر

اشکانیان

پس از مرگ اسکندر سلوکیان از سال ۳۵۰ تا ۲۵۰ ق. م در ایران سلطنت کردند و سرانجام اشکانیان ایشان را از ایران راندند. شاهنشاهی اشکانی: ۲۵۰ ق. م تا ۲۲۴ میلادی (۴۷۴ سال)

اشک اول که سلوکی‌ها را شکست داد و این سلسله را تأسیس کرد از ۲۵۰ تا ۲۴۸ قبل از میلاد فرمانروا بود.

۲	تیرداد اول	۲۴۸ ـ ۲۱۴	ق.م	۱۶	ارد دوم	۴ ـ ۸	میلادی
۳	اردوان اول	۲۱۴ ـ ۱۹۶	»	۱۷	ونن اول	۸ ـ ۱۷	»
۴	فری باپت	۱۹۶ ـ ۱۸۱	»	۱۸	اردوان سوم	۱۷ ـ ۴۲	»
۵	فرهاد اول	۱۸۱ ـ ۱۷۴	»	۱۹	بردان	۴۲ ـ ۴۵	»
۶	مهرداد اول	۱۷۴ ـ ۱۳۶	»	۲۰	گودرز	۴۵ ـ ۵۱	»
۷	فرهاد دوم	۱۳۶ ـ ۱۲۷	»	۲۱	ونن دوم	۵۱ ـ ۵۲	»
۸	اردوان دوم	۱۲۷ ـ ۱۲۴	»	۲۲	بلاش اول	۵۲ ـ ۷۸	»
۹	مهرداد دوم	۱۲۴ ـ ۷۶	»	۲۳	پاکر	۷۸ ـ ۱۰۸	»
۱۰	سنتروك	۷۶ ـ ۶۷	»	۲۴	خسرو	۱۰۸ ـ ۱۲۸	»
۱۱	فرهاد سوم	۶۷ ـ ۶۰	»	۲۵	بلاش دوم	۱۳۰ ـ ۱۴۸	»
۱۲	مهرداد سوم	۶۰ ـ ۵۶	»	۲۶	بلاش سوم	۱۴۸ ـ ۱۹۱	»
۱۳	ارد اول	۵۶ ـ ۳۷	»	۲۷	بلاش چهارم	۱۹۱ ـ ۲۰۸	»
۱۴	فرهاد چهارم	۳۷ ـ ۲	»	۲۸	بلاش پنجم	۲۰۸ ـ ۲۱۶	»
۱۵	فرهاد پنجم	۲ ق.م ـ ۴ میلادی		۲۹	اردوان پنجم	۲۱۶ ـ ۲۲۴	»

احیای آداب و رسوم هخامنشی

ساسانیان

پس از ۴۷۴ سال سلطنت اشکانیان اختلافات داخلی میان سرداران و بزرگان و ناخشنودی روحانیان زردشتی و آشوب کشور راه را برای تغییرات جدیدی باز کرد.

اردشیر بابکان فرمانروای فارسی که از خاندان ساسانی بود و خود را از نژاد شاهان هخامنشی می‌شمرد سرکشی کرد و توانست اردوان پنجم آخرین پادشاه اشکانی را از تخت بزیر آورد.

اردشیر دوران پر شکوه آداب و تمدن عالی هخامنشی را زنده کرد و دین زردشتی را دین رسمی ایران ساخت.

در این روزگار جنگ با رومیان مانند عهد اشکانیان از نو آغاز گردید.

اردشیر سپاهیان روم را شکست داد و ارمنستان را از چنگ رومیان بیرون آورد.

شاپور اول

شاپور اول (۲۴۱ ـ ۲۷۲) جانشین اردشیر پادشاهی لایق و توانا بود. در جنگهای با رومیان سپاه روم را در شهر «رها» شکست داد و والرین امپراتور آنها را اسیر کرد. یک حجاری در نقش رستم نزدیک تخت جمشید از آن روزگار مانده است والرین را زانوزده پیش اسب شاپور نشان میدهد.

شاپور دوم یا شاپور بزرگ

زندگانی این پادشاه توأم با حوادث شگفت‌انگیز است. هنگامیکه هرمز دوم وفات یافت شهبانوی او آبستن بود. مؤبدان برای رفع نزاع از مدعیان تاج و تخت کودک را در شکم مادر شاهنشاه ایران خواندند این کودک که شاپور نامگذاری شد در شانزده سالگی زمام سلطنت را بدست گرفت و نخستین لشکرکشی او بر علیه اعراب جنوب بود که آنها را سخت شکست داد و تنبیه کرد. پس از آن به طور ناشناس بمنظور اکتشاف بقسطنطنیه سفر کرد ولی او را شناختند و زندانی کردند و رومیان با وی بسختی رفتار نمودند.

شاپور از زندان گریخت و بسرکردگی سپاه خود قسطنطین امپراتور روم را شکست داد و چندین شهر جنوب کشور روم شرقی را تصرف کرد.

امپراتور ژولین جانشین قسطنطین با یکصدهزار سپاه نیرومند به آن سرزمین آباد تاخت ولی در جنگ کشته شد و شاپور پنج ایالت و چندین شهر مستحکم را که رومیان گرفته بودند پس گرفت.

این پادشاه توانا مدت ۷۰ سال سلطنت کرد و با ۱۰ امپراتور روم معاصر بود.

پادشاهی ساسانیان

بهرام گور

یزد گرد اول پسر خود بهرام را به یکی از امیران عرب که فرمانگزار ایران بود سپرد تا دور از دستگاه سلطنت و ناز و نعمت بزرگ شود و دلیر و پهلوان پرورش بیابد.

شاهزاده جوان در سواری و تیراندازی و شکار نامبردار شد. پس از مرگ یزد گرد اول برای انتخاب شاه میان مدعیان پهلوانی و دلاوری را به سابقه گذاشتند. باین ترتیب که تاج شاهی را در گودالی میان دو شیر قوی‌پنجه نهادند تا هر کس آن را بردارد شاه شود.

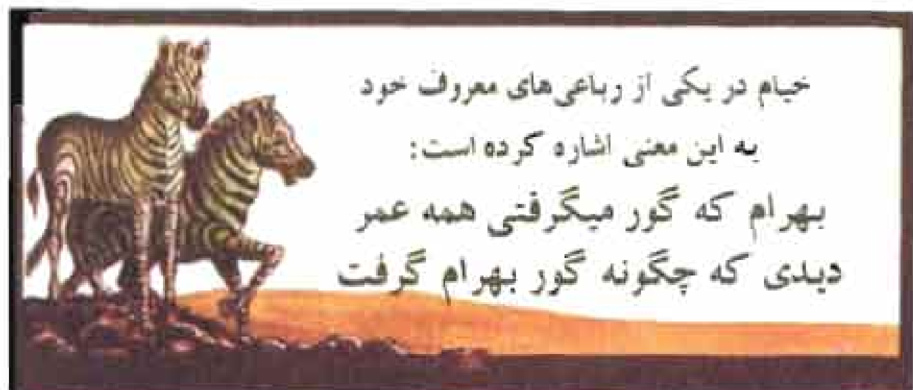
بهرام گور پیش رفت و شیران را کشت و تاج را برداشت و بر سر گذاشت.

از ابتدای سلطنت ساسانیان بعضی از اتباع ایران آئین عیسوی اختیار کرده بودند و گروهی از مردم کشور روم شرقی نیز دین زردشت داشتند.

بهرام پس از جنگ کوتاهی با رومیان پیمانی با ایشان بست و در آن دو دولت ایران و روم تعهد کردند که اقلیت‌های مذهبی را در کشورهای خود محترم بشمارند.

سپس بهرام زردپوستان آسیائی را که به شهرهای ایران می‌تاختند سرکوبی کرد و قسمتی از هندوستان را نیز به تصرف درآورد و نام و آوازه او در جهان پیچید.

بهرام شکار گورخر را دوست میداشت و به این سبب او را «بهرام گور» خواندند.

اسیران رومی در حال راه‌سازی

پادشاهی ساسانیان

خسرو اول انوشیروان عادل

انوشیروان برای دست‌یافتن بتخت شاهنشاهی ایران ناچار شد چندین شورش و طغیان خویشان خود را درهم شکند.

پس از آن مزدك را که دین نوی آورده بود از میان برداشت و پیروان او را که آشوب بزرگی برپا کرده بودند نابود کرد.

انوشیروان در دوران سلطنت خویش سه بار با رومیان جنگید که هر سه بار پیروز شد و غنیمت بسیار از ایشان گرفت. در شمال زردپوستان و طایفه خزر بار دیگر به شهرهای ایران تاخت و تاز کردند ولی پادشاه دلیر ایشان را سرکوبی کرد و از کشور راند.

انوشیروان در جنوب عربستان حبشیان را شکست داد و با لشکر کشیهای خود قسمتی از سواحل دریای سیاه را نیز به تصرف درآورد.

انوشیروان را شاهنشاهی دادگر شناخته‌اند. اما این شاهنشاه روشنفکر و دانشمند و سرداری دلیر نیز بود.

قصر تیسفون در زمان شکوه و آبادی

پادشاهی ساسانیان

خسرو دوم یا خسرو پرویز

۵۹۰ - ۶۲۸

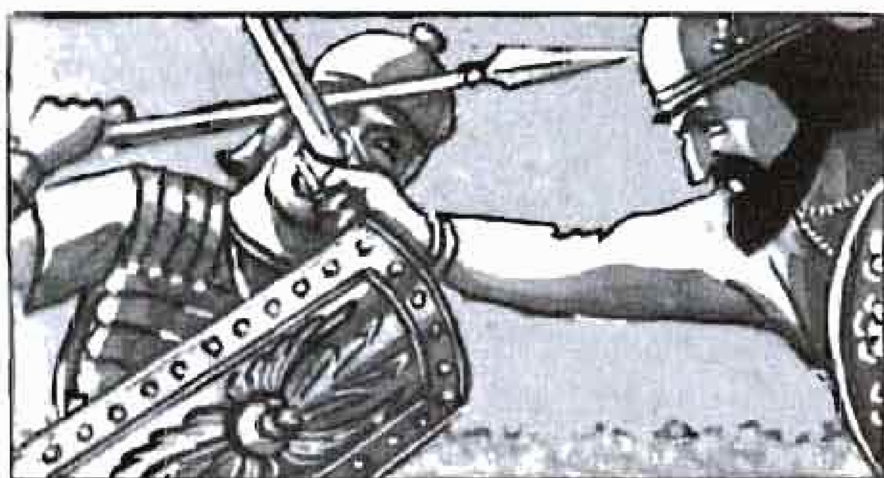
داستان زندگانی با شکوه جنگها و کامرانیهای خسروپرویز آخرین پادشاه بزرگ ساسانی و دلبر عیسوی او که شیرین نام داشت بیش از همه در نظم و نثر و افسانه‌های ایرانی وصف شده است.

این پادشاه بدستیاری عده‌ای از درباریان که پدرش هرمز چهارم را کشتند بسلطنت رسید و سپس بر اثر طغیان بهرام چوبین یکی از سردارانش از تیسفون گریخت و بهرام چوبین چندی سلطنت کرد. خسرو با کمک سپاهیان روم تاج سلطنت را بدست آورد، امّا پس از مدتی در مرزهای غربی به روم حمله کرد و چندین شهر را بتصرف در آورد و اورشلیم را غارت کرد و صلیب مقدس عیسویان را با خود آورد پس از آن طغیان اعراب را فرو نشاند و در طی پیشرفتهای جنگ تا دیوارهای قسطنطنیه پیش راند.

سپس هراکلیوس سردار بزرگ به امپراتوری روم رسید و او در طی چندین نبرد کلیه متصرفات خسرو پرویز را پس گرفت. خسرو پس از ۳۸ سال از سلطنت برکنار و سپس کشته شد.

آخرین دوران سلطنت خسرو پرویز پادشاه بزرگ

باین ترتیب پس از قریب ۷۰۰ سال جنگ پیاپی دو دولت بزرگ زمان بکلی فرسوده شده و در معرض هجوم دشمنان خود قرار گرفتند.

در زمان سلطنت خسروپرویز حضرت محمد (ص) پیامبر اسلام نامه‌ای باین پادشاه مقتدر نوشته او را باسلام دعوت کرد. خسرو خشمگین شد و نامه را درید.
اما ۱۴ سال پس از آن مسلمانان شاهنشاهی ساسانی را برانداختند و ایرانیان به دین اسلام گرویدند.

سقوط شاهنشاهی ساسانی

در دوران یکساله سلطنت قباد دوم پسر خسروپرویز عهدنامه صلحی با هراکلیوس امپراتور روم شرقی امضاء شد که طرفین آنچه از متصرفات یکدیگر گرفته‌اند پس دهند.
صلیب مقدس نیز به رومیان پس داده شد و هراکلیوس خود صلیب را به جای اصلی آن در اورشلیم حمل کرد.
چون مردمان از قحط و خشکسالی تنگدست و بینوا شده بودند قباد دوم باج و خراج را به ایشان بخشید. اما کار زشت او کشتن برادران و جمعی از شاهزادگان ساسانی بود تا مدعیان سلطنت را از بین ببرد. چیزی نگذشت که قباد دوم از بیماری طاعون درگذشت.
چهار سال پس از او شاهنشاهی ساسانی دچار هرج و مرج سختی گردید. در این مدت کوتاه ۱۲ نفر یکی پس از دیگری هر یک مدت کوتاهی بتخت نشستند که از آنجمله دو دختر خسروپرویز بنام پوراندخت و آذرمیدخت بودند سرانجام در سال ۶۳۲ آخرین پادشاه ساسانی بنام یزدگرد سوم بتخت نشست.

در سال ۱۲ هجری مسلمین حمله خویش را به کشور ایران آغاز کردند. و در چند جنگ سپاه ایران را شکست دادند و پایتخت ساسانی را گرفتند. یزد گرد از تیسفون گریخت و در سال ۲۱ هجری در نهاوند سپاه خود را آراست تا از پیشرفت لشکر اسلام جلوگیری کند. اما شکست خورد و از آن پس دیگر مقاومت مهمی برای جلوگیری از پیشرفت مسلمین بعمل نیامد.
یزدگرد سوم پادشاه نگون‌بخت که از دشمن میگریخت نزدیک مرو بدست آسیابانی که در جامه و جواهرش طمع کرده بود کشته شد.
باین‌ترتیب شاهنشاهی با شکوه زرتشتی ساسانی مضمحل گردید و ایران مرحله جدیدی از تاریخ پرشکوه خود را آغاز کرد که دوران اسلامی است.

تمدن هنر ــ معماری و علوم در دوران ساسانیان

قسمتی از ایوان مشهور کاخ تیسفون در مداین

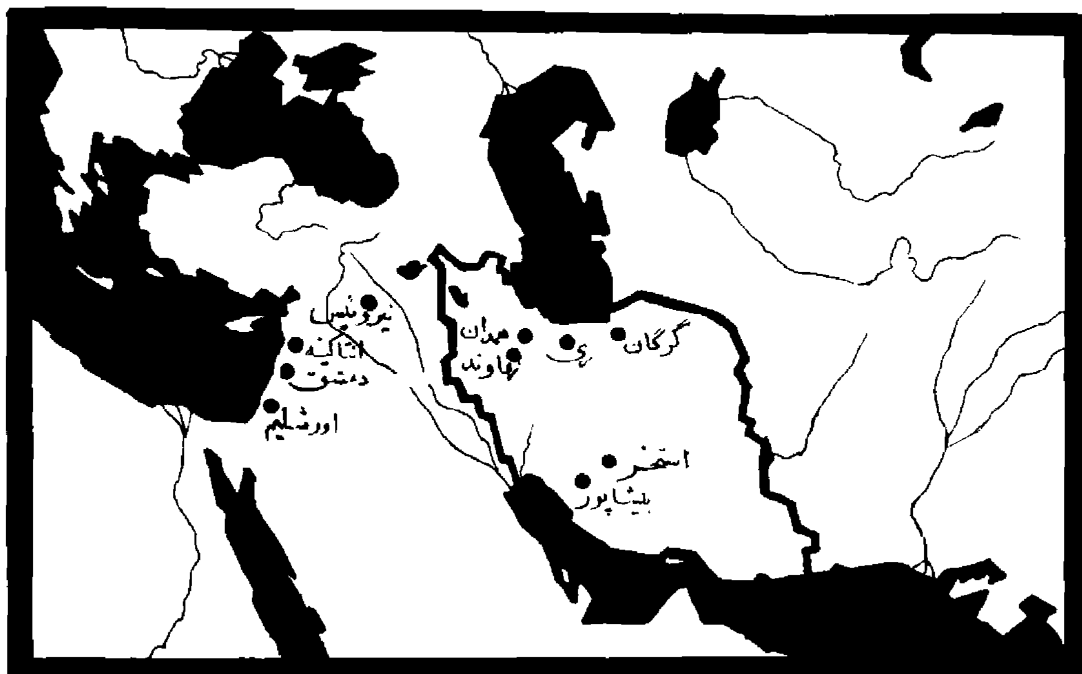
حجاری شاپور در نقش رستم

ساسانیان در دوران حکمرانی خود دین زردشتی و تمدن و آداب و رسوم و هنر زمان هخامنشی را احیا کردند. شکوه و ثروت و زیبائی کاخهای ساسانی و همچنین جامه‌های گوهرنشان و پر زر و زیور درباریان بسیار شگفت آور بود.

سپاه را بر طبق سازمان و روش هخامنشی آراستند و با سلاحها و شیوه‌های کارزار رومی مجهز کردند.

شاعران و موسیقی‌دانان و فیلسوفان و دانشمندان مورد احترام دربار شاهنشاهان ساسانی بودند.

پادشاهی ساسانیان

شاهنشاهان ساسانی مدت ۴۲۷ سال بر ایران فرمانروائی کردند و کشور ما را بسر حد افتخار و شکوه و نیرومندی رسانیدند. شاهان این سلسله عبارتند از:

۱	اردشیر بابکان	۲۲۴ ـ ۲۴۱	میلادی
۲	شاپور اول	۲۴۱ ـ ۲۷۲	»
۳	هرمز اول	۲۷۲ ـ ۲۷۳	»
۴	بهرام اول	۲۷۳ ـ ۲۷۶	»
۵	بهرام دوم	۲۷۶ ـ ۲۹۳	»
۶	بهرام سوم	۳ ماه از ۲۹۳	»
۷	نرسی	۲۹۳ ـ ۳۰۲	»
۸	هرمز دوم	۳۰۲ ـ ۳۰۹	»
۹	شاپور دوم	۳۰۹ ـ ۳۷۹	»
۱۰	اردشیر دوم	۳۷۹ ـ ۳۸۳	»
۱۱	شاپور سوم	۳۸۳ ـ ۳۸۸	»
۱۲	بهرام چهارم	۳۸۸ ـ ۳۹۹	»
۱۳	یزد گرد اول	۳۹۹ ـ ۴۲۱	»

۱۴	بهرام پنجم (بهرام گور)	۴۲۱ ـ ۴۳۸	م
۱۵	یزد گرد دوم	۴۳۸ ـ ۴۵۷	»
۱۶	هرمز سوم	۴۵۷ ـ ۴۵۹	»
۱۷	پیروز (فیروز)	۴۵۹ ـ ۴۸۴	»
۱۸	بلاش	۴۸۴ ـ ۴۸۸	»
۱۹	قباد اول	۴۸۸ ـ ۵۳۱	»
۲۰	خسرو اول انوشیروان	۵۳۱ ـ ۵۷۹	»
۲۱	هرمز چهارم	۵۷۹ ـ ۵۹۰	»
۲۲	خسروپرویز	۵۹۰ ـ ۶۲۸	»
۲۳	قباد دوم (شیرویه)	۶ ماه از ۶۲۸	»
۲۴	اردشیر سوم	۶۲۸ ـ ۶۲۹	»
۲۵	دوران هرج و مرج (۱۲ پادشاه متوالی)	۶۲۹ ـ ۶۳۲	»
۲۶	یزد گرد سوم	۶۳۲ ـ ۶۵۱	»

ظهور اسلام

در سالهای آخر سلطنت خسرو انوشیروان پادشاه ساسانی مردی در مکه زندگی میکرد که عبدالله نام داشت.

طایفه قریش مدعی بودند که از اعقاب اسمعیل پسر حضرت ابراهیم هستند.

این قبیله در مکه احترام خاص داشتند و در مدت یکصد سال پرده‌داری و نگاهداری خانه کعبه که از شریفترین مشاغل بود بخانواده قریش اختصاص داشت.

در سال ۵۷۰ آمنه زوجه عبدالله پسری بوجود آورد که او را محمد (ص) نامیدند و سرنوشت چنین حکم میکرد که این فرزند پیغمبر اسلام و پیشوای دینی قسمت بزرگی از جهان شود تا چهل سالگی زندگانی حضرت محمد به سادگی در سفرهای بازرگانی میان قسمتهای شبه‌جزیره عربستان و شام به سر آمد. در این دوران درستکاری و پاکدامنی آن حضرت چنان شهرت یافت که او را «محمد امین» خواندند. آنگاه در زمانی که آن حضرت در کوهستانها به تفکر و عبادت می‌پرداخت به او وحی رسید و به پیامبری خدای یکتا منصوب شده از آن ببعد محمد (ص) کلیه اشتغالات خود را رها نمود و به تبلیغ و راهنمائی بت‌پرستان عرب پرداخت.

پیشرفت اسلام

محمد (ص) و گروه کوچک تازه مسلمانان مورد آزار اهالی مکه قرار گرفتند چنانکه آن حضرت ناچار شد در سال ۶۲۲ از مکه بمدینه مهاجرت نماید و این سفر که به «هجرت» مشهور است مبداء تاریخ مسلمانان قرار گرفت.

در مدینه هزاران تن از اعراب به دین جدید درآمدند در زمانهای بعد بر شماره این گروه چندان افزوده شد که توانستند در سایه ایمان شاهنشاهی بزرگ ایران را سرنگون سازند.

همینکه مسلمانان نیروی کافی تهیه کردند بدفاع و جنگ پرداختند. مکه بزودی تصرف شد و مرکز اسلام گردید و آنجا را قبله قرار دادند که هر مسلمانی هنگام نماز باید روی خود را بدان سو بگرداند.

پس از رحلت حضرت محمد در سال ۶۳۲ چهار خلیفه اول که بخلفای راشدین موسومند یعنی «ابوبکر. عمر. عثمان و حضرت علی (ع)» خلافت وسیع اسلامی را پایه‌گذاری کردند و این خلافت شامل کشورهای ایران. سوریه. فلسطین. مصر و سراسر شبه جزیره عربستان بود.

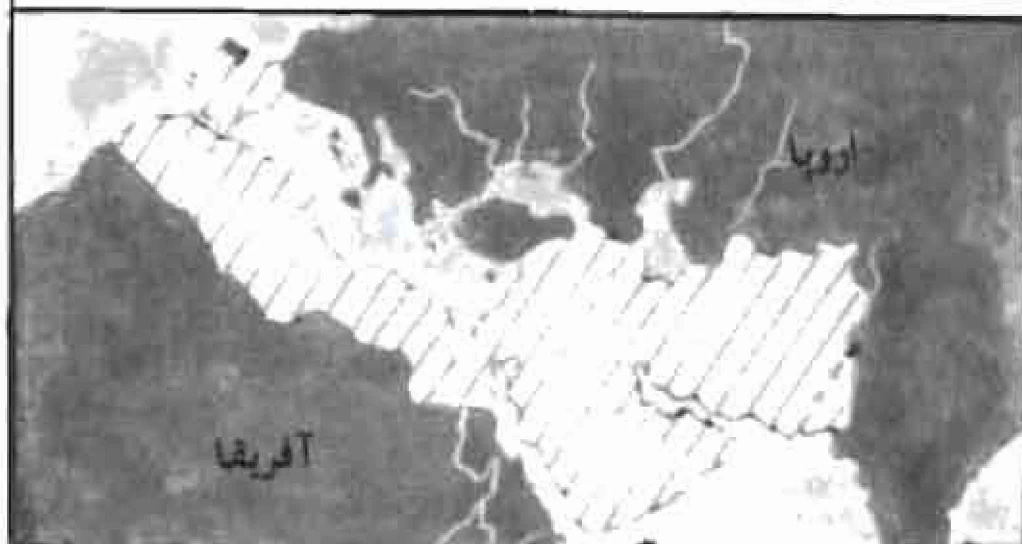

مکه معظّمه

مدینه منوّره

توسعه اسلام

در قرن اوّل هجری

تقسیم اسلام به دو فرقه شیعه و سنی

نجف الاشرف

حضرت علی (ع) چهارمین خلیفه و امام اول شیعیان که در راه خدمت و سربلندی اسلام با مدعیان منافق می‌جنگید به دست یکی از دشمنان در مسجد کوفه به شهادت رسید و پسر بزرگش حضرت امام حسن (ع) بخلافت منصوب شد.

اما حضرت امام حسن که عبادت را بر خلافت ترجیح می‌داد کناره‌گیری کرد و معاویه خلیفه و مؤسس سلسله بنی‌امیه گردید که قریب یکصد سال بر دنیای اسلام خلافت داشتند. پس از مرگ معاویه پسرش یزید خلیفه شد و حضرت امام حسین (ع) پسر کوچکتر علی علیه السلام که یزید را لایق پیشوائی مسلمانان نمی‌دید قیام کرد.

امام حسین (ع) برای جهاد در راه حق بطرف کوفه رفت تا سپاهی فراهم بیاورد و با لشکریان یزید بجنگد اما کوفیان پیمان شکستند و خیانت کردند و نواده پیغمبر خود را تنها گذاشتند. حضرت حسین با کسان و پیروان خود که شماره ایشان بیش از ۷۲ تن نبود در این جهاد مقدس چنان دلاوری کرد که در تاریخ جهان نظیری ندارد و سرانجام در راه حق و اعتلای اسلام خود و یارانش در صحرای کربلا شربت شهادت نوشیدند از آن تاریخ اسلام به دو فرقه بزرگ تقسیم شد. یک فرقه که شیعه خوانده میشوند حضرت علی و فرزندان او را تا یازده پشت امام و پیشوای دین اسلام می‌شمارند. دسته دیگر که سنی هستند چهار خلیفه را جانشینان پیغمبر میدانند.

ایرانیان بیشتر به مذهب شیعه گرویده‌اند. تشیع مذهب رسمی ایران است. گروهی از ایرانیان نیز سنی مذهب هستند.

کربلای مُعَلّیٰ[1]

ابومسلم خراسانی

خلفای اموی که مورد بغض و نفرت بیشتر مسلمانان بودند کم‌کم قدرت و نفوذ خود را در دنیای اسلام از دست دادند اما عباسیان، فرزندان عباس عموی حضرت پیامبر طرفداران فراوان یافتند.
ایرانیان بیش از مسلمانان دیگر با خلفای نا صالح و ستمگر اموی مخالف بودند.
یک سردار ایرانی بنام ابومسلم خراسانی به یاری سپاهیان

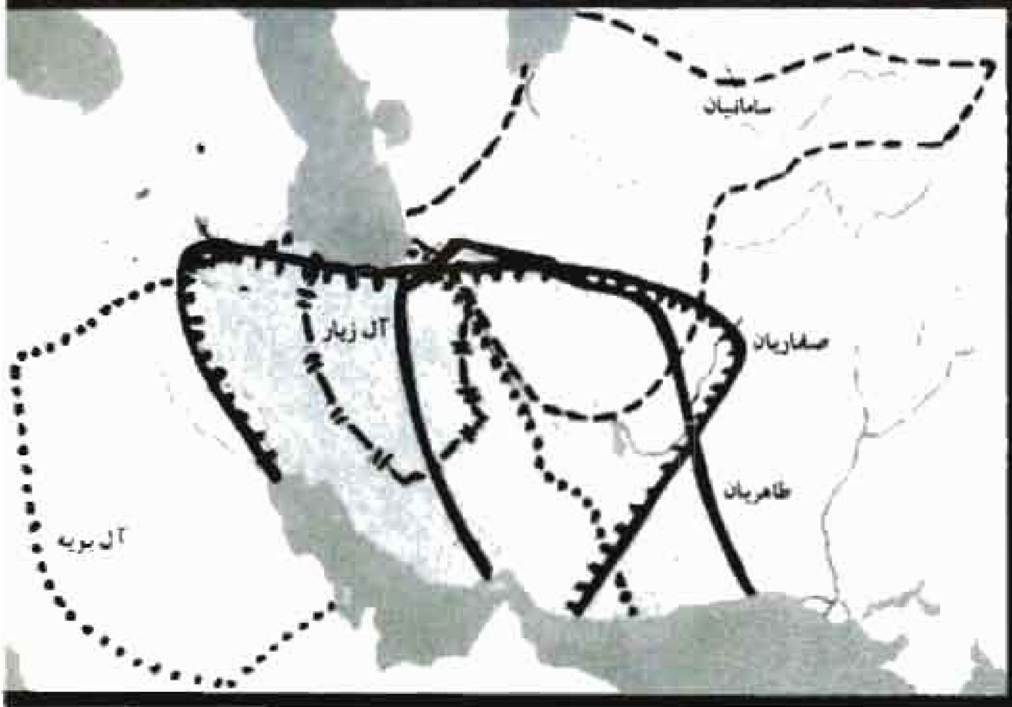
ایرانی بر ضد خلافت بنی امیه قیام کرد. طغیان بزودی سراسر ایران را فرا گرفت و به بین‌النهرین رسید.
در جنگ زاب بزرگ در سال ۷۵۰ سپاه خلیفه اموی شکست خورد و آخرین خلیفه کشته شد.
باین طریق سلسله خلافت عباسی بنیان نهاده شد و این خلفا در حدود ۵۰۰ سال حکومت کردند.

منصور دومین خلیفه خاندان عباسی دستور داد طاق کسری را در تیسفون خراب کنند تا از آجرها و سنگهای آن برای ساختمان قصر او در بغداد استفاده شود.
خوشبختانه چنان بنیاد این کاخ بزرگ محکم بود که از عهده ویران کردن آن هم بر نیامدند و امروز ایوان کسری هنوز با سربلندی در بیابان برپاست و یادگار با شکوهی از گذشته پر افتخار میباشد.

کوشش در راه استقلال ایران

پس از شکست سپاه ساسانی در نهاوند در سال ۶۴۲ ایران بتصرف مسلمین در آمد و قریب ۲۰۰ سال در تحت سلطه خلفای اسلام بود. در این مدت مردم ایران دین اسلام را پذیرفتند. اما به فرمانبری تازیان تن در ندادند و از همان آغاز برای بازیافتن استقلال خود به پیکار برخاستند. سپس سلسله‌های شاهی در ایران تأسیس شد که تا مدتی فقط به ظاهر تابع خلیفه بغداد بودند. تا وقتیکه ایران بطور قطع از زیر نفوذ خلافت بغداد خارج شد. سرداران و جنگجویان ایرانی سلسله‌های محلی متعددی در این سرزمین تأسیس کردند که هر یک بر قسمتی از این کشور فرمانروا بودند.

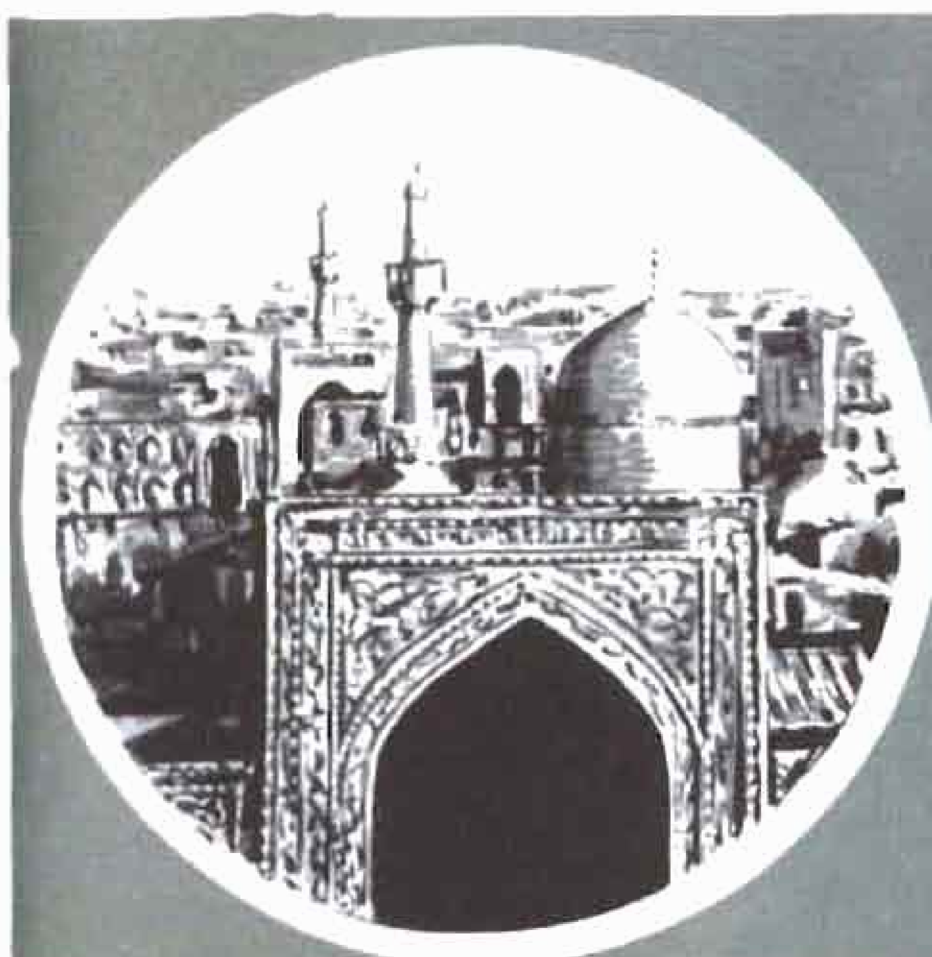
سرحدات پنج سلسله که در ایران حکومت کردند در نقشه نشان داده شد

سلسله‌های مزبور عبارتند از:	آل بویه ۳۲۲ تا ۴۴۷ هجری	(مدت ۱۱ ماه توسط سامانیان قطع شد)
طاهریان ۲۰۸ تا ۲۵۹ هجری	علی (عمادالدوله)	احمد
طاهر ذوالیمینین	حسن (رکن‌الدوله)	خلف
طلحه	احمد (معزالدوله)	آل زیار ۳۱۶ تا ۴۴۳ هجری
عبدالله	عضدالدوله	مرد اویج
طاهر ثانی	مویدالدوله	و شمگیر
محمد	فخرالدوله	بیستون
سامانیان ۲۸۹ تا ۳۸۹ هجری	مجدالدوله	قابوس
اسمعیل	ملک رحیم	منوچهر
احمد		
نصر		
نوح اول	صفاریان ۲۵۷ تا ۲۹۸ هجری	
عبدالملک اول	یعقوب لیث	
منصور اول	عمرولیث	
نوح ثانی	طاهر	
منصور ثانی	لیث	
عبدالملک ثانی	محمد	

طاهریان ۲۰۸ ـ ۲۵۹

پس از مرگ هارون‌الرشید خلیفه عباسی میان دو پسرش برای جانشینی او کشمکش بر پا شد. ایرانیان به سرداری طاهر از مأمون پشتیبانی کردند و او را به خلافت نشاندند و امین در بغداد پایتخت خلفای عباسی کشته شد.

چون ایرانیان به خاندان رسالت و فرزندان حضرت علی علاقه فراوان داشتند، مأمون برای راضی کردن ایشان حضرت علی‌بن موسی‌الرضا علیه‌السلام (هشتمین امام شیعه) را بعنوان ولیعهد انتخاب کرد.

حضرت رضا علیه‌السلام در ده کوچکی در خراسان بنام سناباد مسموم گردید. مقبره آنحضرت مزار شیعیان شد و شهری که مقبره در آن بود بنام مشهد (یعنی محل شهادت) موسوم گردید. مشهد امروز مرکز استان خراسان و زیارتگاه بزرگ شیعیان جهان است.

گروه‌های هم پیمان که «عیاران» خوانده می‌شدند در سیستان پیاپی بکاروانها حمله میکردند و کالاهای نفیس را که برای خلفا حمل میشد به غنیمت میبردند یعقوب لیث صفاری رئیس یکی از این «عیاران» غنایم را میان نیازمندان و یاران خود تقسیم میکرد.

کم کم کار او بالا گرفت تا آنجا که قسمت بزرگی از ایران را زیر فرمان آورد و از چنگ مأموران خلیفه آزاد کرد. سپس لشکر به سوی بغداد کشید. خلیفه کسانی پیش او فرستاد و پیشنهاد صلح کرد.

اما سردار دلاور که بیمار و در حال مرگ بود پاسخ داد

«میان من و خلیفه جز شمشیر واسطه‌ای نخواهد بود. اگر پیروز شدم ایران را آزاد میکنم و اگر شکست خوردم به شهر خود برمیگردم و با نان خود می‌سازم.

عمر و لیث صفاری

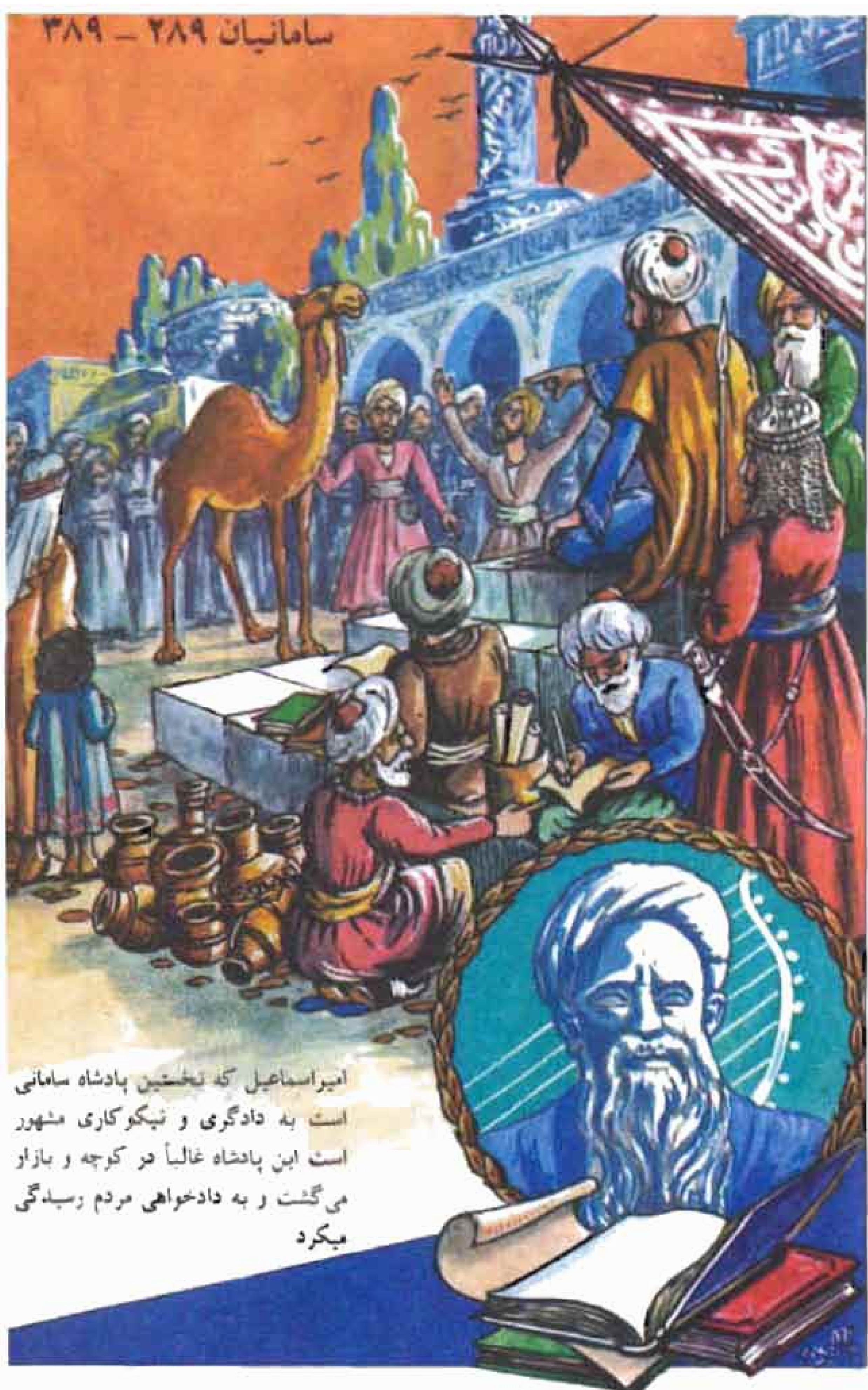
۲۶۵ ـ ۲۸۷

خلفای عباسی با منتهای حیله‌گری و دورونی کوشیدند تا میان سرداران دلیر و جنگجوی ایران که در راه آزادی کشور خود پیکار میکردند تفرقه بیندازند.
نتیجه آن جنگی سهمگین میان صفاریان و سامانیان برای کسب قدرت بود.
عمر و لیث از اسمعیل سامانی شکست خورد و اسیر شد.

زندانبان خوراك او را در دیگی می‌پخت که بر سر آن حلقه‌ای بود. اتفاقاً سگی سر در دیگ کرد و چون سر برداشت حلقه دیگ بگردنش افتاد و سگ پا به گریز گذاشت.
عمرو خندید و گفت: گردش روزگار را ببین که پیش از این مطبخ مرا چندین شتر می کشیدند و اکنون سگی بآسانی آنرا میبرد.

امیراسماعیل که نخستین پادشاه سامانی است به دادگری و نیکوکاری مشهور است این پادشاه غالباً در کوچه و بازار می‌گشت و به دادخواهی مردم رسیدگی میکرد

در زمان سلطنت سامانیان نخستین شاعر بزرگ زبان فارسی بعد از اسلام یعنی رودکی زندگی میکرد. این شاعر بزرگ موسیقی‌دان زبردستی نیز بود و به استادی چنگ مینواخت.

فردوسی

دوران سامانیان و پس از آن غزنویان در تاریخ ایران با تولد و زندگی شاعر بزرگ ملی ایران فردوسی که در شهر طوس خراسان به دنیا آمده بود درخشندگی یافته است.

فردوسی بر آن شد که سرگذشت شاهان و دلیران ایران باستان را به نظم درآورد. سی سال در این کار رنج برد. کتاب عظیم او که «شاهنامه» نام دارد حماسه ملی ایران و از بزرگترین آثار ادبی جهان است.

فردوسی پس از آنکه کتاب خود را به پایان رسانید خواست آن را به شاه بزرگی تقدیم کند در این زمان که شاعر پیر و تنگدست شده بود سلطان محمود غزنوی در اوج شهرت و قدرت بود. فردوسی شاهنامه را بنام او کرد. اما سلطان که ایرانی‌نژاد نبود از اینکه در سراسر شاهنامه از بزرگی و دلاوری و مردانگی پهلوانان و شاهان ایرانی سخن رفته است رنجید و فردوسی ناکام و آزرده‌دل از طوس گریخت.

در افسانه‌ها آورده‌اند که سلطان از اینکه شاعر را رنجیده خاطر ساخته بود پشیمان گردید و فرمان داد که شصت هزار دینار بر شتران سلطنتی بار کرده برای او به طوس ببرند. اما در آن هنگام که کاروان از دروازه رودبار بطوس در می‌آمد جنازه فردوسی را از دروازه رزان بسوی گورستان میبردند.

در کوهستانهای بلند البرز و کرانه‌های دریای خزر که از جنگل پوشیده شده شمشیرزنان دلیر و کمانداران چیره‌دست ایرانی در کمین سپاهیان عرب می‌نشستند تا ایشان را از پا درآورند.

اما جنگجویان عرب تا مدتها جرأت نداشتند که به آن سرزمین حمله‌ور شوند.

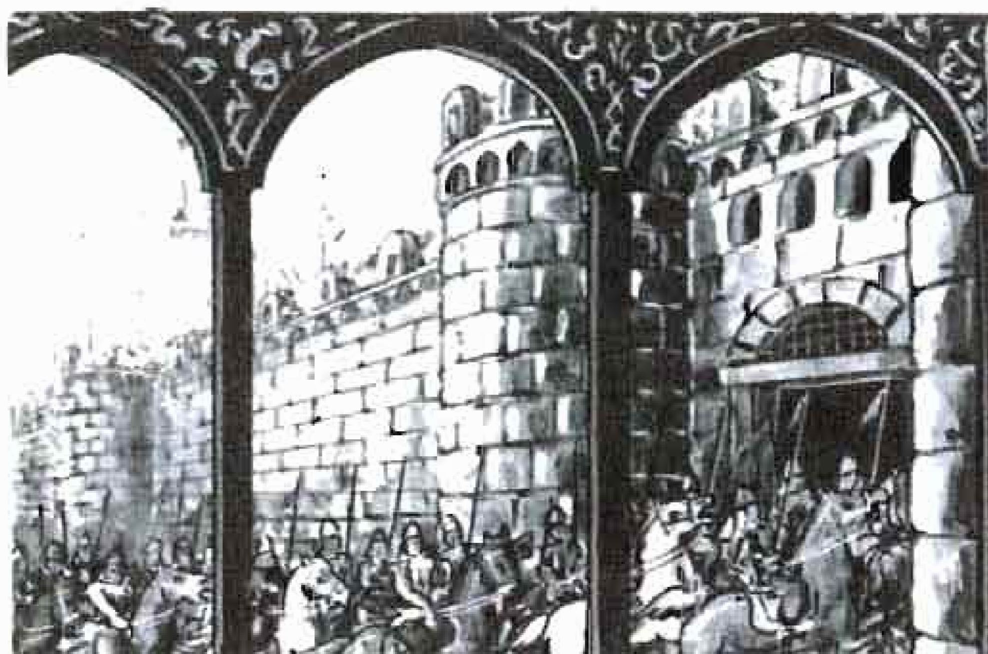
زیاریان ۳۱۶ - ۴۴۳

بزرگترین تمایل ایرانیان آن زمان آن بود که عظمت دیرین ایران را باز گردانند و کشور را از زیر فرمان خلیفه عباسی و کارگزاران ستمگر او بیرون آورند. شاهان زیاری نیز چنین آرزوئی در سر داشتند ولی از عهده اجرای آن برنیامدند. بعضی از پادشاهان این خاندان دانشور و دانش‌دوست و هنرپرور بودند. از آنجمله قابوس و شمگیر و منوچهر پسر او را باید نام برد.

یکی از شاهزادگان این خانواده نویسنده زبردستی بود و کتاب «قابوس‌نامه» از او به یادگار مانده است.

گنبد قابوس محل دفن قابوس و شمگیر زیاری در دشت گرگان هنوز برجاست.

آل‌بویه (دیلمیان)

۳۲۲
۴۴۷

در سال ۳۳۴ سپاهی به فرماندهی احمد پسر بویه داخل بغداد گردید که در آنزمان مقر خلفای دنیای اسلام بشمار میرفت.

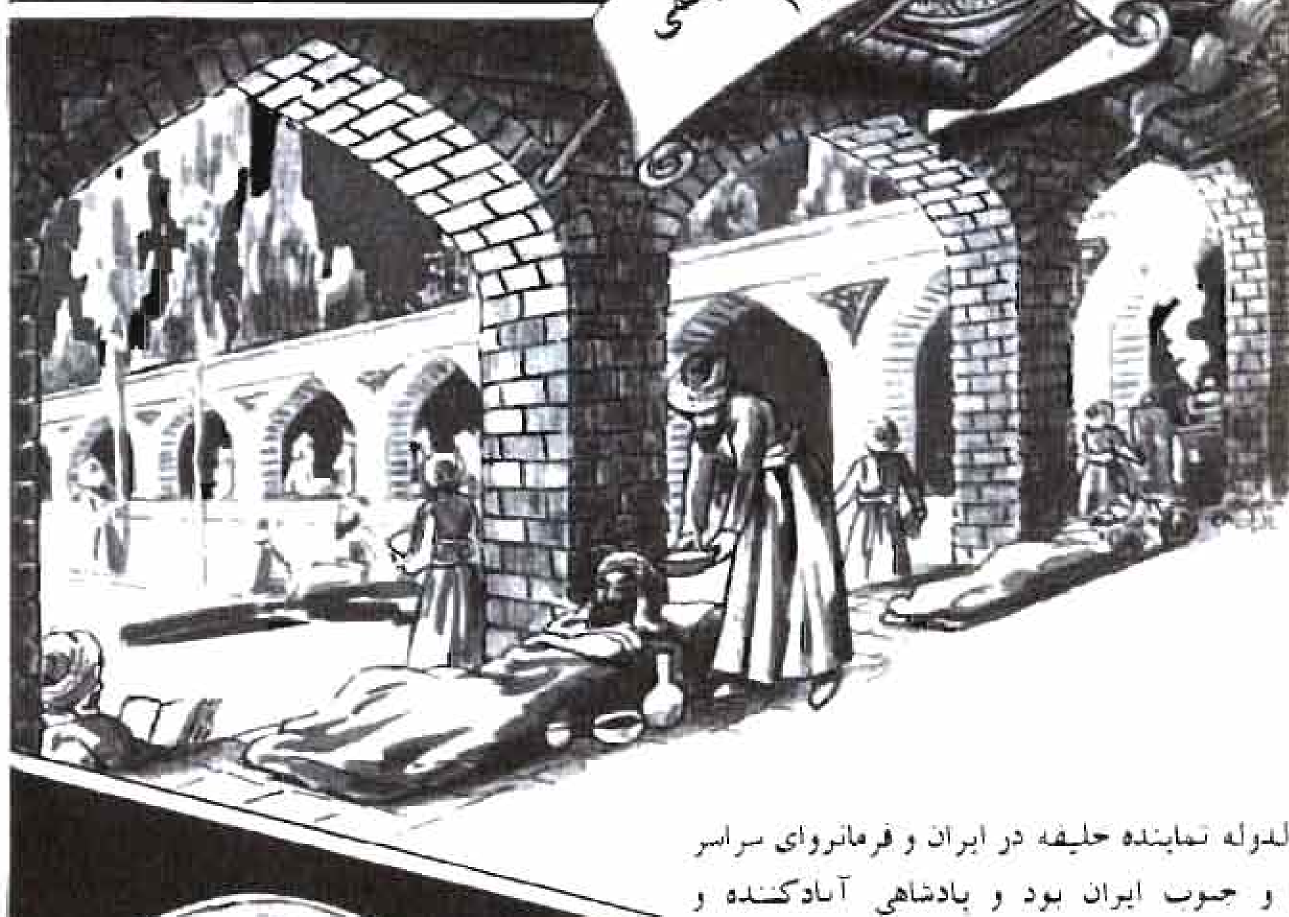
شاهان دیلمی خلیفه وقت را معزول کردند و پسر جوان او را بخلافت نشاندند. در مدتی قریب یکصد سال سرنوشت خلفای بغداد عملاً در دست سرداران آل‌بویه بود.

شیخ الرئیس ابوعلی حسین‌بن عبدالله‌بن سینا که بنام ابوعلی سینا مشهور است (۳۷۵ - ۴۲۸) بزرگترین پزشک و فیلسوف ایرانی در دستگاه شاهان این خاندان می‌زیسته است. کتابهای این دانشمند در طی قرنها بعنوان ارجمندترین ماخذ علمی در دانشگاههای اروپای قرون وسطی تدریس میشد.

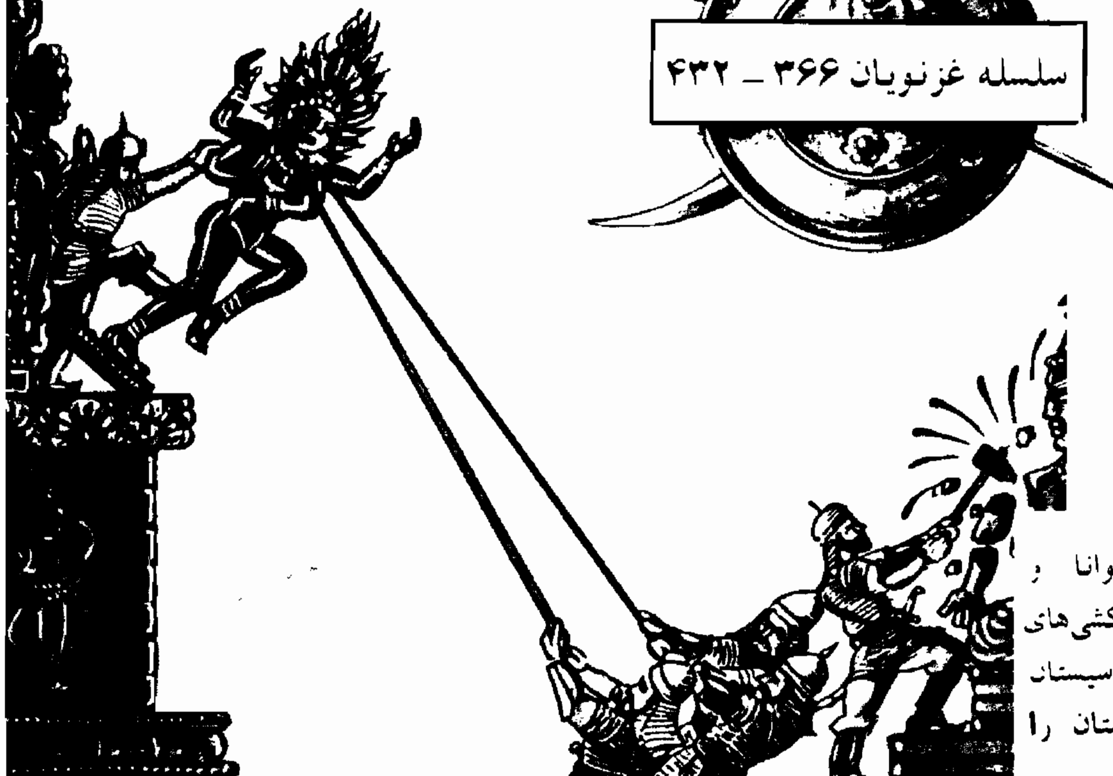

عضدالدوله نماینده خلیفه در ایران و فرمانروای سراسر مغرب و جنوب ایران بود و پادشاهی آبادکننده و دانش‌پرور بشمار میرفت. دیلمیان مذهب شیعه داشتند. عضدالدوله در قلمرو حکومت خود آبادی بسیار کرد که از آن جمله «بند امیر» در فارس هنوز باقی است. بیمارستان عضدی در بغداد بیماران را شفا می‌داد و دانشجویان رشته پزشکی زیر دست استادان دانشمند در معالجه بیماران تجربه می آموختند.

صنعت سفالسازی و کارهای دستی زمان دیلمیان

غزنویان پادشاهانی توانا و شایسته بودند و با لشکرکشی‌های خود ایالات خراسان و سیستان و قسمت غربی هندوستان را بتصرف آوردند.

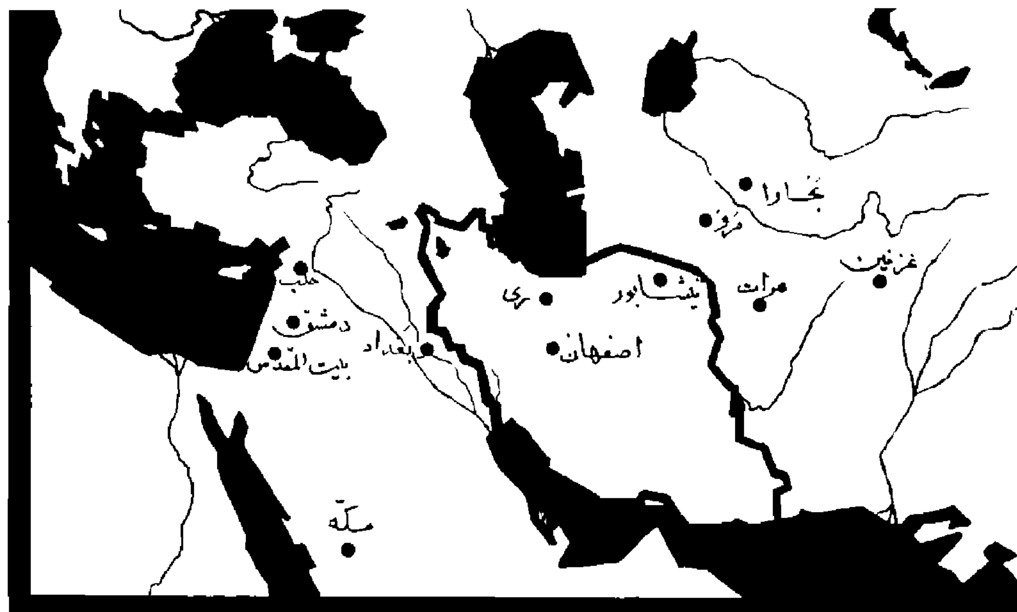
سلطان محمود مسلمان مجاهدی بود و چندین بار بهندوستان لشکر کشید و بتکده‌ها را ویران کردو بتها را شکست وسوزانید. بهمین سبب لقب «بتشکن» باو داده‌اند.

سلطان محمود غزنوی حامی بزرگ شاعران و هنرمندان بود. و گاهی در دربار او مجالسی از بهترین سخنوران و نویسندگان بر پا میشد.

ریاضی‌دان و منجم مشهور ابوریحان بیرونی در دستگاه او بسر میبرد. سلطان این دانشمند را با خود به هندوستان برد و او یکی از گرانبهاترین کتابها را در باره دانش و فرهنگ و دین و فلسفه و عادات و آداب هندیان آن روزگار نوشته است.

سلاطین غزنوی ۳۶۶ ـ ۴۳۲

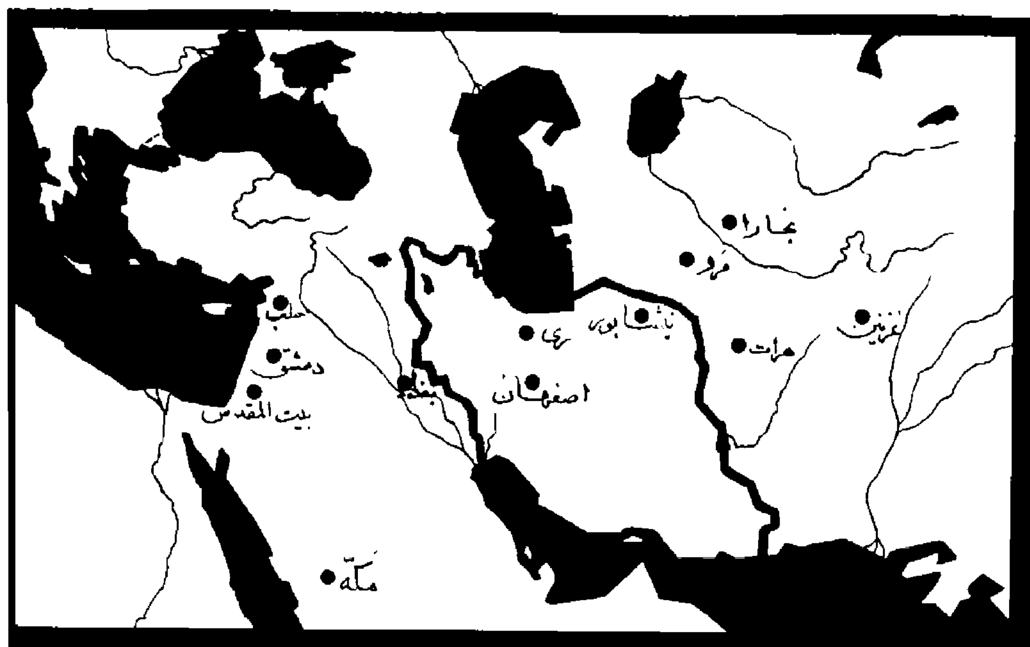

سلاطین غزنوی بر سراسر افغانستان و قسمت شرقی ایران و قسمت مهمی از هندوستان سلطنت کرده‌اند پادشاهان آنها عبارتند از:

البتکین	سبکتکین	اسماعیل
سلطان محمود	سلطان محمد	سلطان مسعود

پس از مسعود سلسله غزنوی در ایران بپایان رسید لیکن تا

یکصد سال بعد یازده نفر از این خاندان در هندوستان سلطنت کردند.

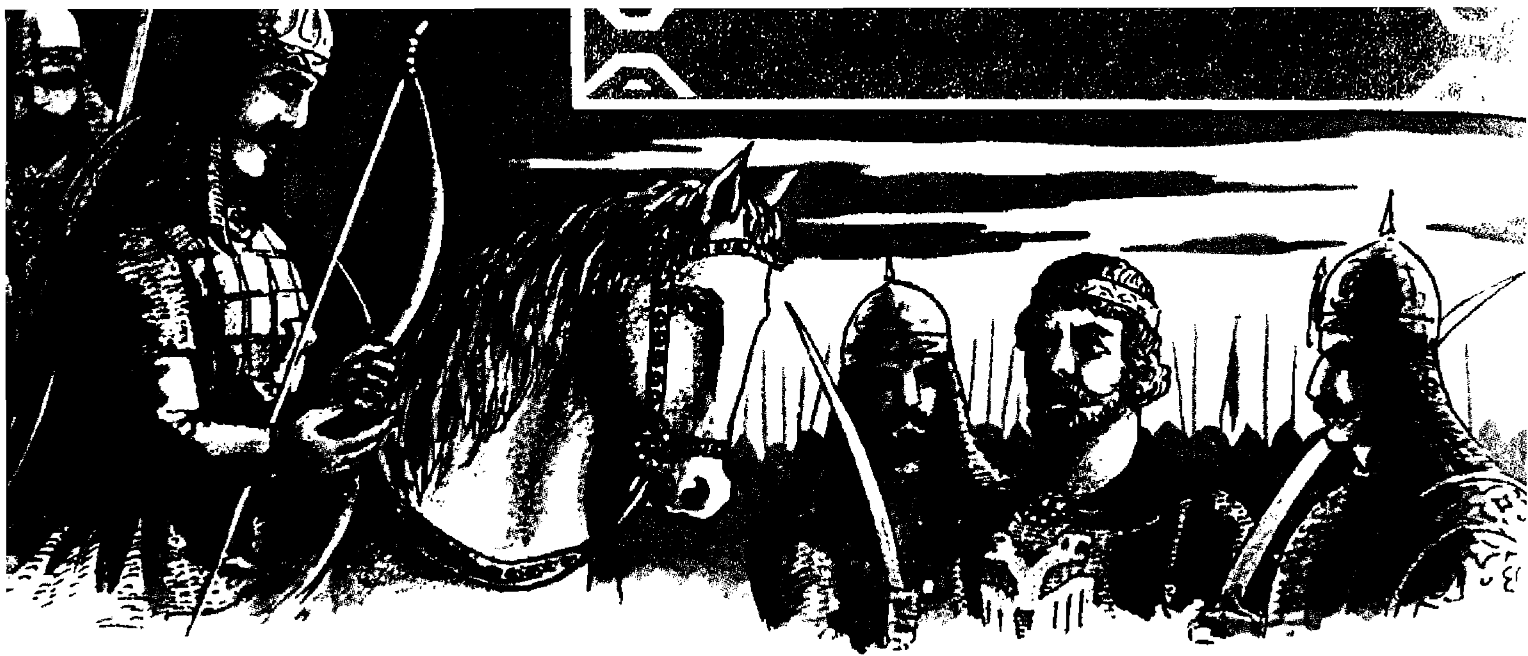

دولت بزرگ سلجوقیان

۵۵۲ ـ ۴۳۱

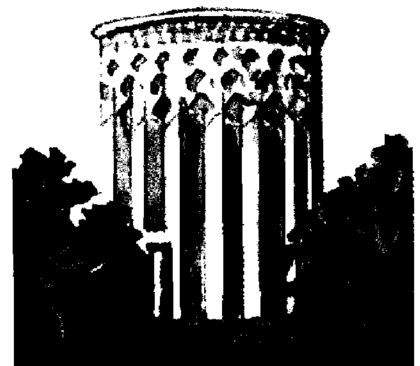
پس از استقرار اسلام وسیع‌ترین دولتی که در ایران تشکیل یافت دولت سلجوقیان بود سلاطین این سلسله عبارتند از

طغرل اول	الب ارسلان	ملکشاه سلجوقی
برکیارق	محمد	سلطان سنجر
	طغرل دوم	

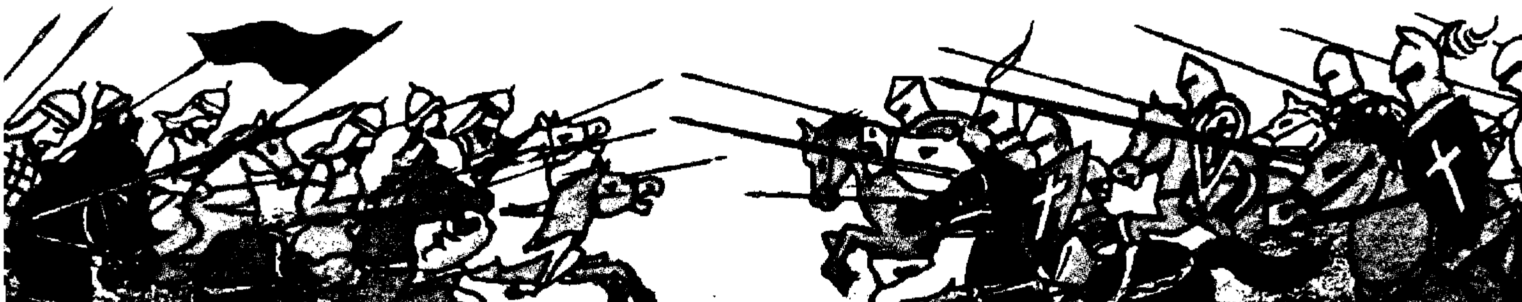
پس از شکست غزنویان طغرل بزرگ که پیشوای جنگجوی سلجوقیان بود دولت بزرگی تشکیل داد که از ترکستان تا بحر روم گسترش داشت.
سلجوقیان در اصل ترک‌نژاد بودند اما با فرهنگ و تمدن و آداب ایرانی پرورش یافته بودند. الب‌ارسلان دومین پادشاه سلجوقی مرزهای کشور خود را توسعه بیشتری داد در سال ۴۶۴ سپاه روم را در ملازگرد در آسیای صغیر شکست داد و امپراتور روم را بنام دیوجانس رومانوس دستگیر کرد. ولی جوانمردانه از کشتن او چشم پوشید و سپس در مقابل هدیه او را آزاد کرد.

آلب‌ارسلان بدست فرمانده اسیری که از میان اسرا یکباره گریخته و بسوی او هجوم نمود بقتل رسید.
یکی از پادشاهان بزرگ این سلسله سلطان سنجر است که در سال ۵۵۲ درگذشت.

مقبره طغرل در شهر ری نزدیک تهران واقع است.

سواران ایرانی سلجوقی نخستین کسانی بودند که با صلیبیان اروپا دست و گریبان شدند.

ایران
در زمان سلجوقیان

عمر خیام شاعر و ریاضی‌دان و منجم بزرگ ایرانی که تقویم شمسی ایرانی را اصلاح و تعدیل کرد در زمان سلطان ملکشاه سلجوقی می‌زیست.
رباعیات او نه تنها در ایران بلکه در دنیای غرب مورد توجه فراوان است و نخست بوسیله ادوارد فیتز جرالد در سال ۱۸۵۱ میلادی بزبان انگلیسی ترجمه شد و سپس دیگران آنرا به بیشتر زبانهای جهان ترجمه کردند.

حسن صباح پیشوای فرقه اسمعیلی در دوره سلجوقیان قیام کرد و سالهای متمادی فدائیان او با کشتن بزرگان و امیران کشورهای اسلامی در همه جا تخم وحشت می کاشتند.
این فرقه قلعه‌های بلند و محکم را قرارگاه خود ساخته بودند و از فراز کوهها پیروان خود را به کشتن دشمنان می‌فرستادند.
پس از یک قرن با هجوم مغول دستگاه حکومت و وحشت این فرقه برچیده شد و آخرین پایگاههای ایشان مسخر و ویران گردید.

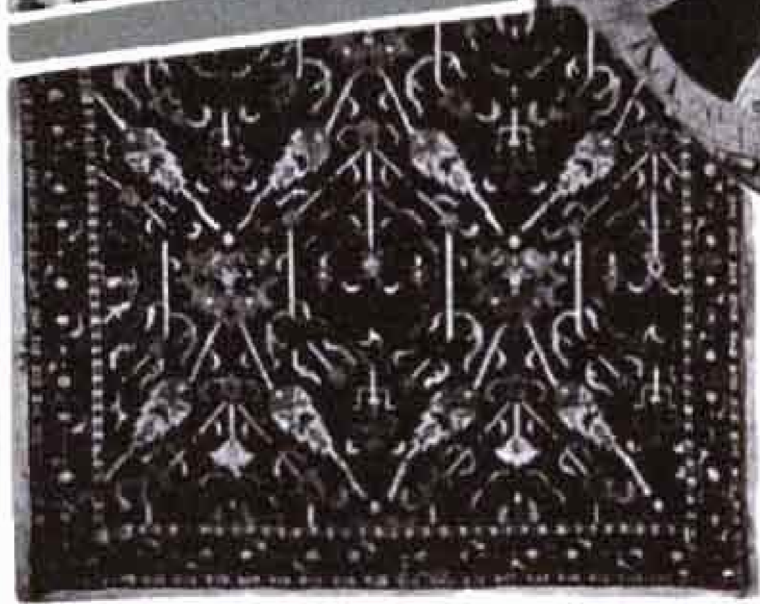
هنر و علوم ایرانیان

معماری، هنرهای زیبا ، ایجاد و تکمیل آلات نجومی، قالی‌بافی و کاشیکاری در دوران بین قرن چهارم و نهم هجری در ایران بمنتهای استادی و زیبائی رسید.

گنجینه ادبیات ایران

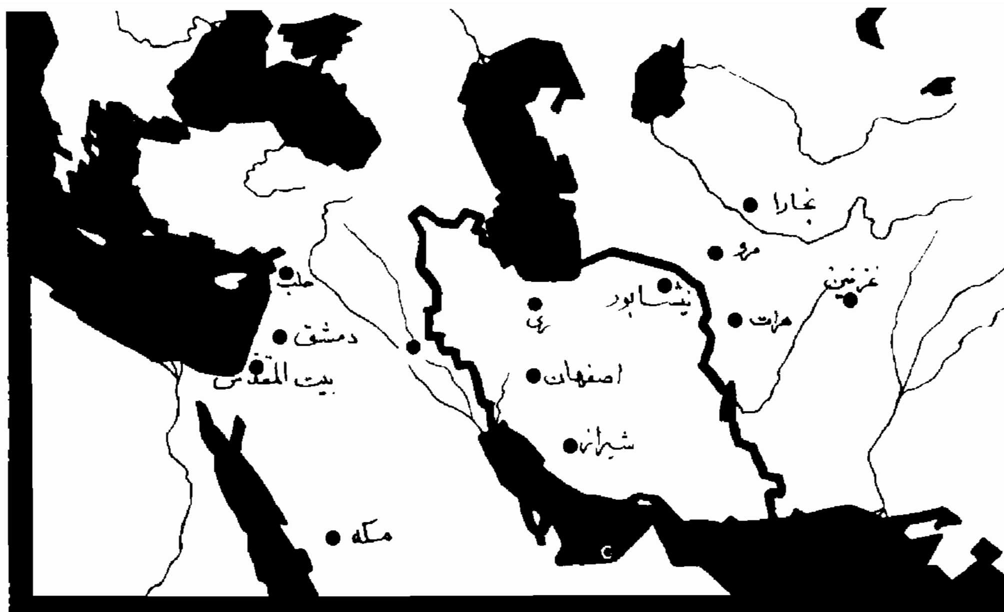

شاعران و نویسندگان ایرانی بسیارند و در اینجا چند تن از ایشان را نام میبریم.

در اوایل قرن هفتم هجری انبوه وحشیان خونریز مغول به پیشوائی چنگیزخان قسمتی از آسیا و اروپای شرقی را مورد هجوم و تاخت و تاز قرار دادند و در پشت سر خود جز اجساد خون‌آلود کشتگان و شهرهای سوخته و ویرانه‌های تمدنهای بزرگ بر جای ننهادند.

کشور ایران از این هجوم زیان فراوان دید لیکن روح ملی و دین و زبان خود را حفظ نمود.

خوارزمشاهیان

۶۲۸ ـ ۵۲۱

سرزمین ایران در زمان حکومت خوارزمشاهیان دو برابر ایران کنونی بود و در آن زمان کشور ما از صلح و صفا و فراوانی نعمت برخوردار بود. که بدبختانه سرنوشت چنین اقتضا داشت که این آسایش بدست مهاجمین مغول از میان برود. پادشاهان این سلسله عبارتند از =

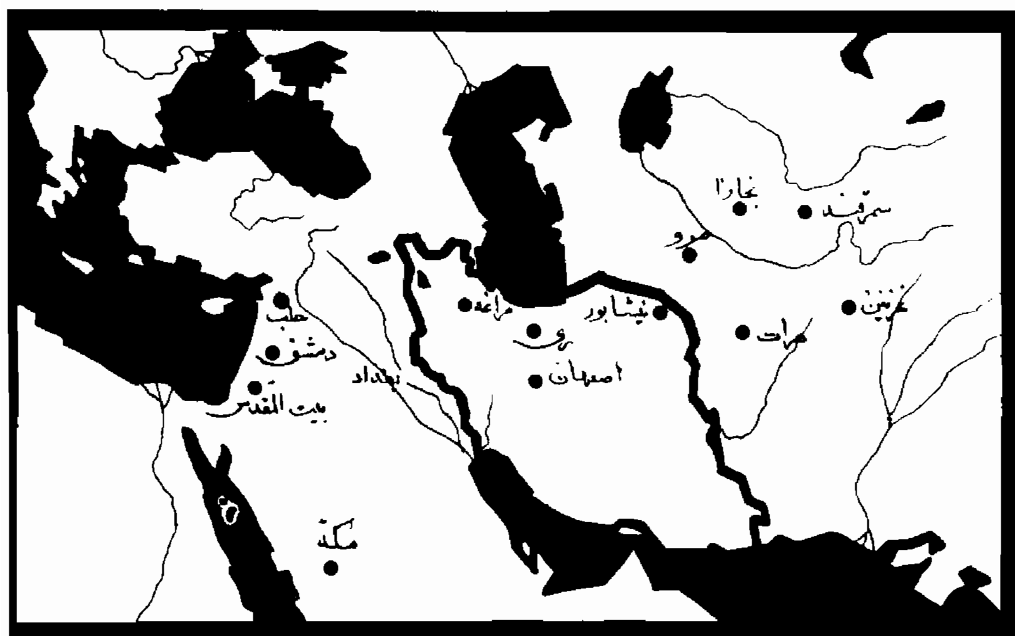
قطب‌الدین محمد	اتسز	سلطان شاه تکش
ایل ارسلان	سلطان محمد	سلطان جلاالدین

ایلخانان (مغول)

۷۳۶ ـ ۶۱۷

از آنزمان که کشور ایران بدست چنگیز تسخیر گردید تا سال ۶۵۱ این سرزمین بدست حکمرانان مغول اداره میشد. در سال ۶۵۱ هلاکوخان بعنوان پادشاه بر تخت این کشور نشست جانشینان وی عبارتند از =

اباقا
سلطان احمد
ارغون
گیخاتو
غازان
سلطان‌محمد
سلطان ابوسعید

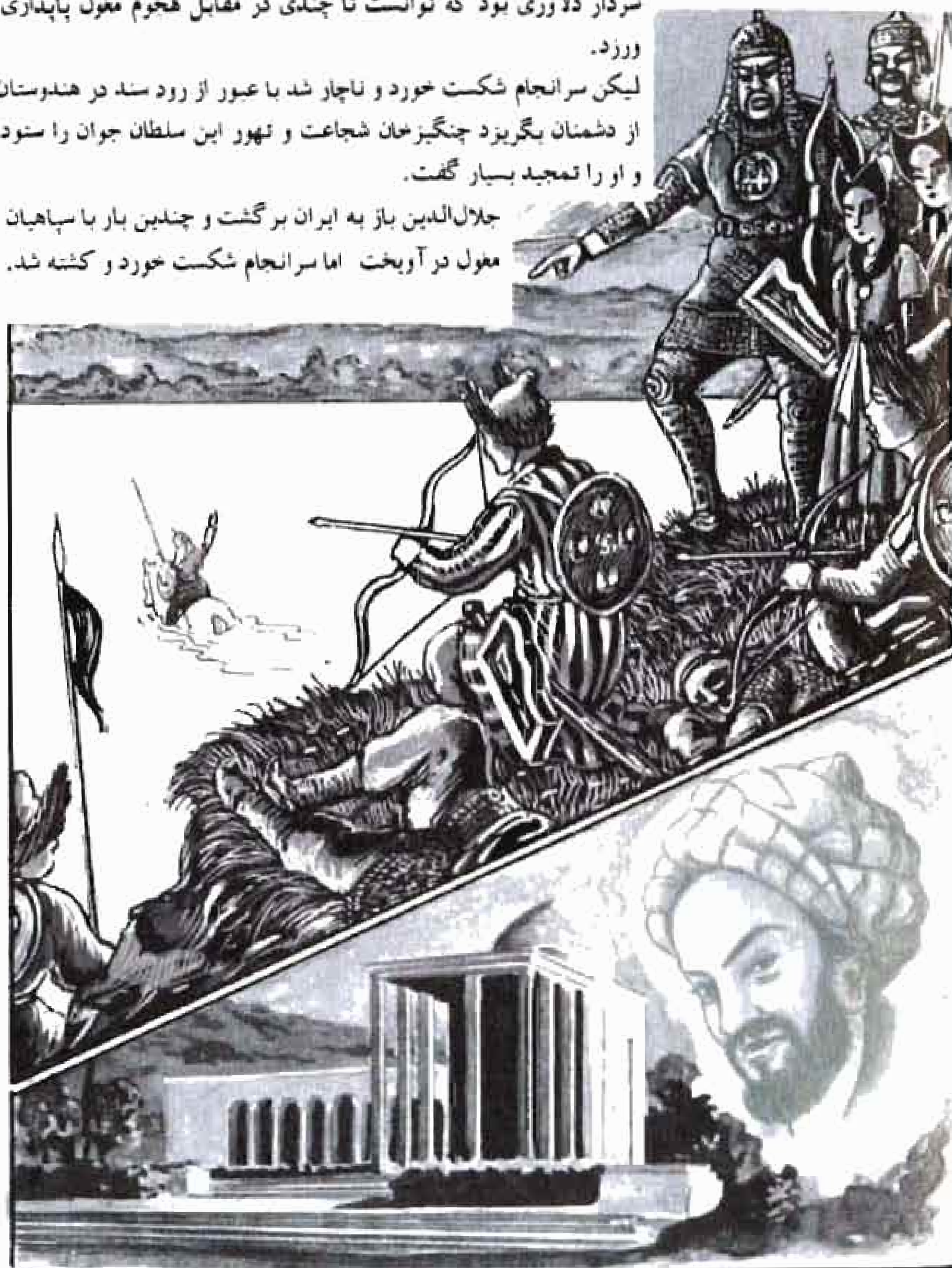
مولانا جلال‌الدین مولوی بزرگترین عارف ایرانی که کتاب او به نام «مثنوی معنوی» مشهور است و غزلهای عارفانه‌اش با عنوان «دیوان کبیر» از پر ارزش‌ترین آثار ادبیات فارسی است نیز در این دوران زندگی میکرد و شهر قونیه را در آسیای صغیر مقر خود ساخته بود. مقبره او نیز در همان شهر است.

حمله مغول به ایران

سلطان جلال‌الدین فرزند سلطان نگون‌بخت محمد خوارزمشاه یگانه سردار دلاوری بود که توانست تا چندی در مقابل هجوم مغول پایداری ورزد.

لیکن سرانجام شکست خورد و ناچار شد با عبور از رود سند در هندوستان از دشمنان بگریزد چنگیزخان شجاعت و تهور این سلطان جوان را ستود و او را تمجید بسیار گفت.

جلال‌الدین باز به ایران برگشت و چندین بار با سپاهیان مغول درآویخت اما سرانجام شکست خورد و کشته شد.

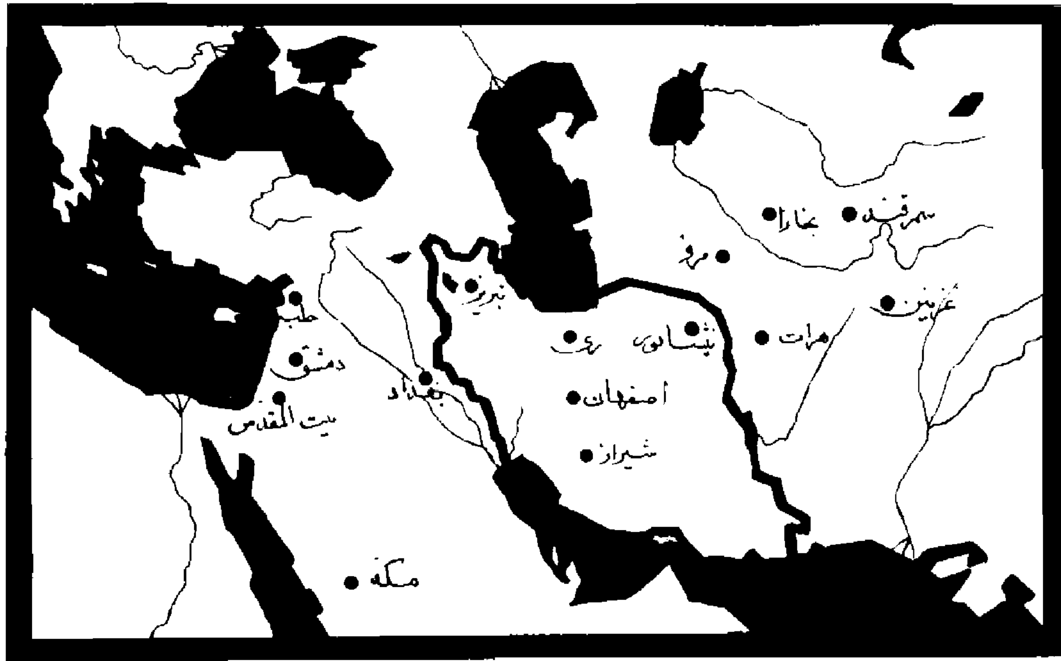
در این روزگاران تیره بود که بزرگترین شاعر و نویسنده ایران شیخ سعدی که تا عصر حاضر در بین شعرای نامدار نظیرش پیدا نشده است میزیست. مقبره زیبای او اکنون در مولداوی در شیراز واقع است.

تیموریان ۷۸۳ ـ ۹۱۱

تیموریان

تیمور گورکان فاتح تاتار نژاد در ایران خاندان تیموری را بنا نهاد که قلمرو حکومت آنها دو برابر قلمرو ایلخانان بشمار میرفت.

شاهان این سلسله عبارتند از =

امیر تیمور	شاهرخ	الغ بیک
عبدالطیف	سلطان ابوسعید	سلطان‌حسین بایقرا

مدت سی سال کشور ایران قسمتی از کشور پهناور چنگیزخان شمرده میشد.
در سال ۶۵۱ هلاکوخان نوه چنگیز ایلخان ایران بود. این سلسله قریب یک قرن بر ایران حکومت کردند. ایلخانیان بزودی مسلمان شدند و حامی علم و هنر گردیدند. در تبریز و سایر شهرستانها مساجد بزرگ و زیبا بر پا شد. رصدخانه مراغه (در آذربایجان) که به سرپرستی و دستیاری دانشمند بزرگ آن روزگار خواجه نصیرالدین طوسی ساخته شد نمونه‌ای از کارهای مهم علمی این دوران بشمار میرود.

تیموریان
در اواخر قرن هشتم جنگجویان تیمور گورکان که از نژاد تاتار بودند بر کشور ایران مستولی شدند. سلسله تیموری مدت یک قرن و نیم در ایران فرمانروائی کردند سلطان شاهرخ یکی از معروف‌ترین پادشاهان تیموری است و زن او گوهرشاد آغا مسجد معروف گوهرشاد را در مشهد بنا کرده است. تیمور بزرگترین فاتحی که تاکنون در تاریخ دیده شده امپراتوری عظیمی بنا کرد که از سیبریه تا خلیج فارس و از رود گنگ تا دمشق توسعه داشت
این کشورگشا که از خونریزترین جنگجویان بود و تنها در اصفهان هفتاد هزار تن را که از ستمکاری سربازانش بجان آمده شورش کرده بودند سر برید. در کشورداری لیاقت بسیار داشت و دانشمندان و هنروران را می‌نواخت و به ساختن مسجدها و مدرسه‌ها میپرداخت.

قبر شیخ صفی‌الدین در اردبیل

سلسله صفویه ۹۰۷ ـ ۱۱۳۵

خاندان صفویه که خود را از فرزندان حضرت امام موسی کاظم علیه‌السلام ششمین امام شیعیان می‌دانستند در آغاز کار پیشوایان مذهب شیعه اثنی عشری بودند. سپس برای کسب قدرت و احراز مقام سلطنت ایران قیام کردند.

شاه اسمعیل صفوی با کمک چند قبیله که مذهب شیعه داشتند و بعداً به قزلباش (سرخ کلاه) معروف شدند سلسله صفویه را بنیاد نهاد. این پادشاه امرای محلی را در آذربایجان و ازبکان را در شمال شکست داد و موفق شد که ولایات ایران را زیر فرمان دولت واحدی درآورد. بیشتر دوران سلطنت شاه اسمعیل به جنگ با عثمانیان که پیرو تسنن بودند و با شیعه کینه داشتند مصروف گردید. عثمانیها بارها بنواحی شمال غربی ایران حمله کردند ولی نتوانستند در آنجا مستقر شوند. گفته‌اند که شاه اسمعیل در نبرد چالدران نزدیک دریاچه ارومیه چنان ضربت سختی با لبه شمشیر خود بر دهانه توپی فرود آورد که خطی عمیق بر سطح صیقلی مفرغی آن بر جای ماند.

شاه طهماسب صفوی ۹۳۰ ـ ۹۸۴

شاه طهماسب در ده سالگی پادشاه گردید. در زمان سلطنت او چندین حمله ازبکان و شورشهای داخلی مغلوب و منکوب گردید. در زمان او چند بار عثمانیان بشمال غربی ایران حمله کردند ولی چندان موفقیتی نیافتند.
جنگهای دائمی باعث ویرانی و فقر کشور شد اما با همه این مشکلات شاه طهماسب در دوران چهل و دوساله سلطنت خود مرزهای ایران را نگهداشت و وحدت کشور را حفظ کرد
در زمان پادشاهی او ظهیرالدین محمد ملقب به بابر که از شاهزادگان تیموری ایران بود امپراتوری بزرگ مغول را در هند تأسیس کرد.
چندی بعد جانشین وی همایون بسبب اختلافات داخلی کشور بایران پناهنده شد.
شاه طهماسب نه تنها با کمال رأفت با وی رفتار کرد بلکه او را از لحاظ مالی تقویت کرد بطوریکه وی توانست با کمک پادشاه ایران دوباره بسلطنت هند برسد.
در سال ۵۶۹ آنتونی جان‌کین سن تاجر انگلیسی از طرف ملکه الیزابت اول بدربار شاه طهماسب آمد تا روابط بازرگانی با ایران را از راه روسیه برقرار سازد.

شاه عباس کبیر پادشاه صفوی ۹۹۶ ـ ۱۰۳۸

شاه عباس کبیر یکی از مشهورترین پادشاهان ایران بشمار میرود.

این سلطان سرداری شایسته، کشورداری توانا و هنرپرور، شیعه‌ای صاحب‌مدارا و عنصری فعال و پر کار بود که ایران را بکمال ترقی رسانید و پایتخت ایران اصفهان را چنان آبادساخت که باعث تحسین سراسر جهان گردید.

٭ ٭ ٭ ٭ ٭

صدها فرسنگ جاده‌های خوب با پلهای سنگی عالی و کاروانسراهای بسیار در زمان سلطنت این پادشاه ساخته شده است.

٭ ٭ ٭ ٭ ٭

شاه عباس با استفاده از کارشناسان خارجی که در خدمت او بودند سپاه نیرومندی ایجاد کرد که با آن بارها عثمانیان را شکست داد.

٭ ٭ ٭ ٭ ٭

در سال ۱۰۳۱ سپاه ایران بکمک ناوگان بریتانیا قلعه مستحکم پرتقالیها را در جزیره هرمز تسخیر کردند و باین طریق بسلطه پرتقالیها بر خلیج فارس که بیش از یکقرن ادامه داشت خاتمه داده شد.

سلطنت پادشاهان صفوی

در زمان سلطنت شاه عباس دوم (۱۰۵۲ – ۱۰۷۸) سپاهیان ایران قندهار را پس گرفتند. در سال ۱۰۷۵ نخستین سفیر روس بایران اعزام گردید. قزاقهای روس بر مازندران حمله کردند لیکن شاه عباس آنها را بیرون راند.

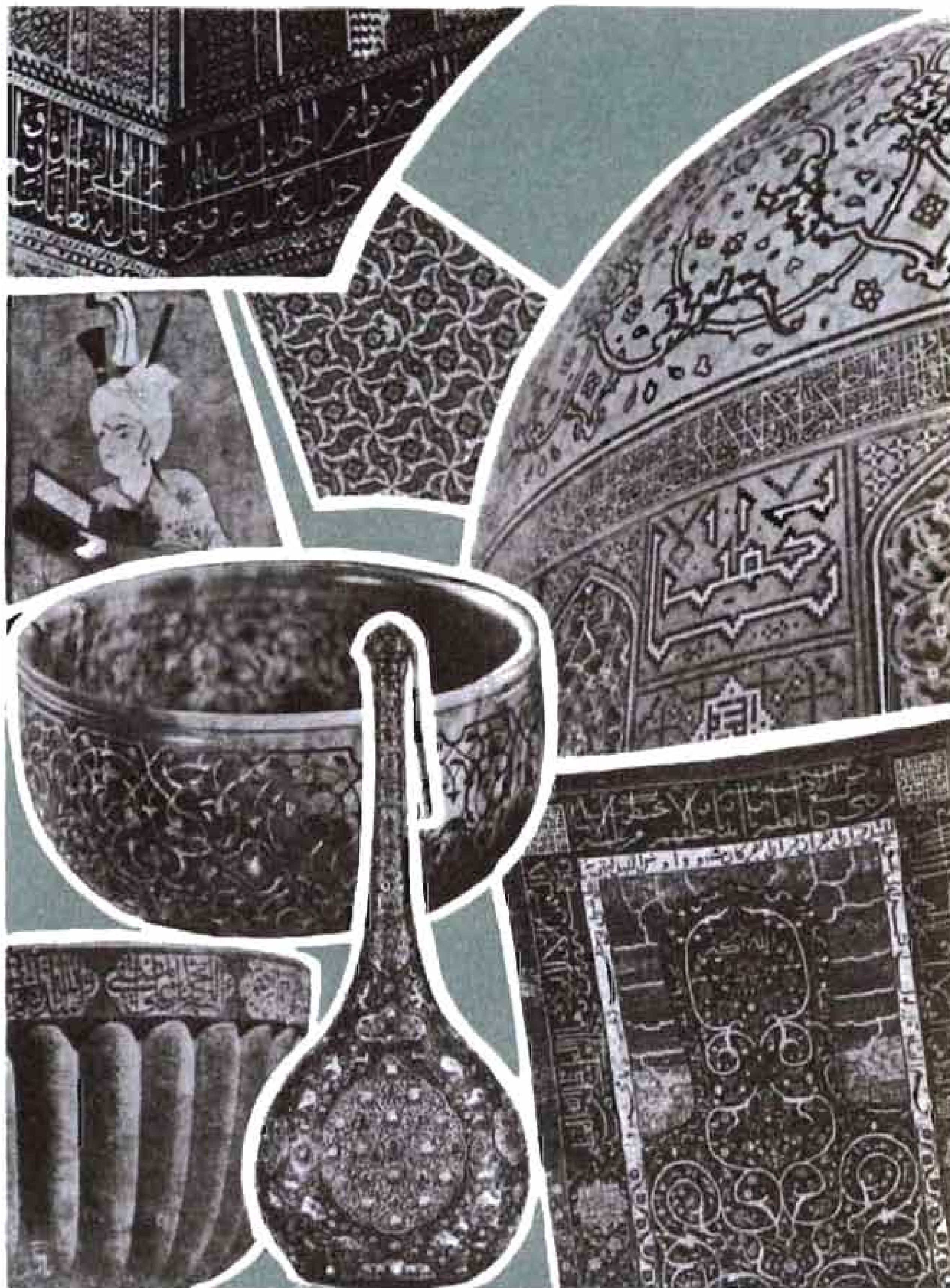
پس از دوران سلطنت شاه سلیمان که بدون وقایع مهمی گذشت شاه سلطانحسین آخرین پادشاه صفوی در سال ۱۱۰۶ بتخت ایران نشست. در سال ۱۱۳۵ افاغنه به فرماندهی محمود افغان شورش کرده اصفهان را گرفتند.

سقوط خاندان صفوی

شاه سلطانحسین پادشاهی ضعیف بود و اخلاق زنانه داشت. وجود این سلطان سقوط خاندان صفوی را تسریع نمود و چون افغانان به این کشور تاختند ارتش توانای ایران که سردار لایقی نداشت شکست خورد و قحطی در اصفهان بنهایت رسید. سلطانحسین شهر را تسلیم کرد و بدست خود تاج سلطنت را بر سر محمود افغان گذاشت. و بااین واقعه سلسله صفویه منقرض شد.

معماری و هنر در عهد پادشاهان صفویه

سلاطین صفوی معماری و هنرهای زیبا و کارهای دستی را تشویق میکردند.
بناهای با شکوه و عالی و محصولات هنری بسیار مانند قالی، زری، یراق، نقاشیهای کتاب و دیوار، کاشیهای معرق، ظروف برنجی، سفال و کوزه، کاشیهای رنگین، خطوط زیبا توسط خطاطان مشهور، زینت آلات طلا و نقره، بشقاب‌ها و ظروف میناکاری و سایر قطعات هنری که از این دوران باقی مانده از لحاظ زیبائی و ظرافت و ذوق و سلیقه به درجه‌ای است که هنوز نظیر آنها پیدا نشده است.

فهرست پادشاهان سلسله صفوی از اینقرار است =

شاه اسمعیل اول	شاه طهماسب اول
شاه اسمعیل دوم	شاه محمد خدابنده
شاه عباس بزرگ	شاه صفی
شاه عباس دوم	شاه سلیمان
شاه سلطان حسین	
شاه طهماسب دوم	شاه عباس سوّم (طفل)

نادرقلی افشار

نادر قلی افشار از یک خانواده فقیر در خراسان متولد گردید.

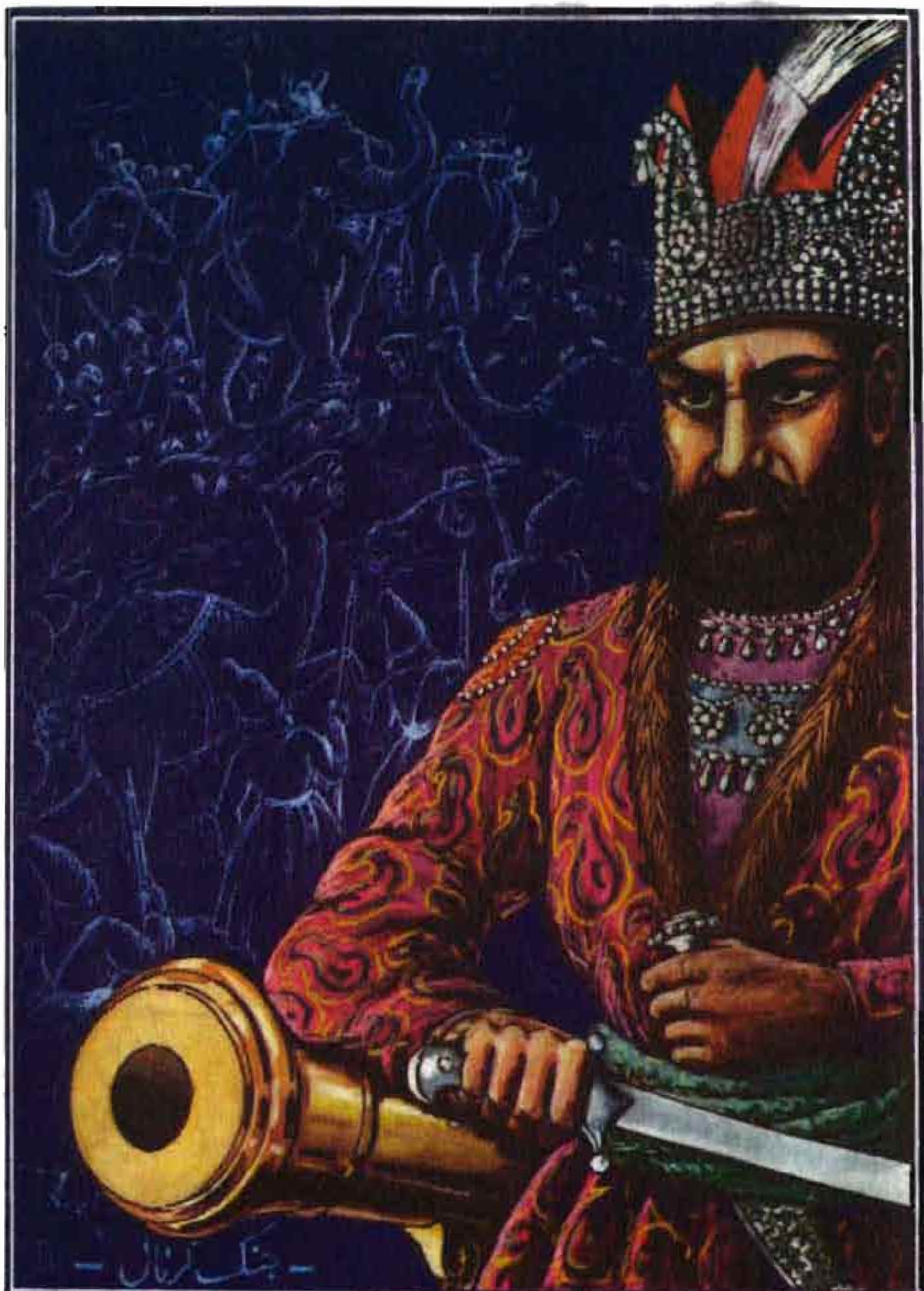
نادر هنگامی که بهیجده سالگی رسید بدست ازبکان اسیر شد. چهار سال بعد از اسارت آنها گریخت و در نزد ملک محمود سیستانی فرمانروای خراسان بخدمت لشکری پرداخت و بعلت شجاعت و لیاقتی که داشت بزودی ترقی کرد ولی بعداً از خدمت او کناره گرفت و پس از چندی گروهی از جنگجویان ایرانی فراهم آورد و بشاه طهماسب دوم که برای پس‌گرفتن تاج و تخت صفوی می‌کوشید پیوست.

نادر و رئیس طایفه قاجاریه به خدمت شاه طهماسب در آمدند.

نادر به سرداری سپاه رسید و پس از چند جنگ بزرگ افغانها را از ایران بیرون راند و سپس شاه طهماسب را از سلطنت خلع کرده خود نایب‌السلطنه گردید. در جنگ با عثمانیها فتحی بزرگ کرد و قفقاز را پس گرفت سپس روسها را از حدود سواحل بحر خزر بیرون ریخته باکو و داغستان را تصرف کرد در سال ۱۱۴۹ نادر از طرف مردم و بزرگان کشور به پادشاهی برگزیده شد. نخستین قدم او آن بود که از نفوذ و دخالت روحانیان در کارهای سیاسی و اداری کشور بکاهد و قدرت سلطنت و دولت را محکم کند.

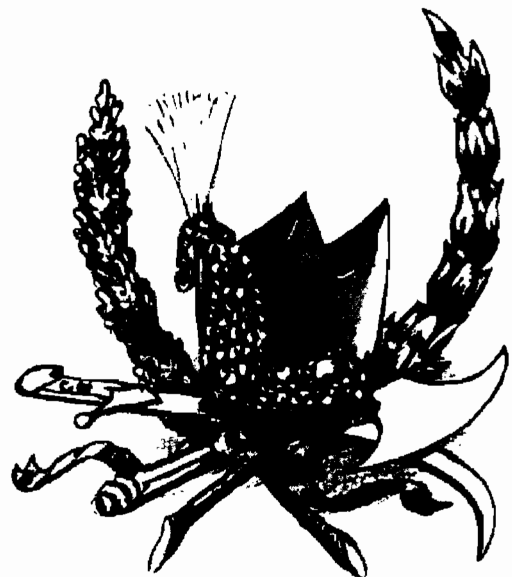
نادرشاه آخرین کشورگشای بزرگ آسیا

نادرشاه افشار

نادر شاه پس از آنکه فتوحات خویش را در غرب با موفقیت پایان داد بقندهار حمله کرد و آنجا را گرفت و در همان اوان پسرش رضاقلی ازبکها را شکست داده شهر بلخ را تصرف کرد. نادرشاه سپس بطرف شمال و کابل رانده غزنین و پیشاور را بزودی به تصرف در آورد پس از آن از رودسند گذشته سپاه هندرا در محلی بنام کرنال شکست داد و از آنجا به دهلی پایتخت هند راند و هندوستان زیر فرمان او در آمد. اما پس از چندی تاج سلطنت هند را به پادشاه آن سرزمین پس داد و محمد شاه گورکانی در مقابل هدیه‌های گرانبها به شاهنشاه ایران تقدیم کرد.

نادر شاه سپس از بلخ بار دیگر بطرف شمال راند و بخارا و خیوه را تصرف کرد.

نادرشاه پس از نبرد با لزگیها و خاموش کردن شورشهای داخلی بار دیگر در سال ۱۱۵۷ با تهدید سپاه نیرومند یکصد و چهل هزار نفری عثمانی مواجه گردید. در جنگی که اتفاق افتاد نادر فتح درخشانی کرد و هزاران اسیر گرفت و کلیه توپخانه و انبارهای مهمات دشمن را تصرف نمود. در سال ۱۱۵۹ نادرشاه در حین لشکرکشی بمنظور تنبیه ترکمنها در نزدیک قوچان بدست چند تن از سرداران خود کشته شد.

سلسله زندیه

۱۱۶۴

۱۲۰۹

پس از مرگ نادرشاه کشمکش سختی بین جانشینان او و طایفه قاجار و مدعیان دیگر سلطنت اتفاق افتاد بالاخره در سال ۱۱۶۴ کریم‌خان زند که یکی از سرداران سپاه نادر بود بقدرت رسید و در مدت سی سال سلطنت او کشور ایران که از جنگ و قتال خسته شده بود دورانی از صلح و وفور نعمت در تحت پیشوائی این پادشاه قوی نجیب، و مهربان گذراند.

کریم‌خان زند عنوان شاه را قبول نکرد و خود را «وکیل الرعایا» نامید، این پادشاه در مدت ۲۹ سال سلطنت، خود سعی کرد کشور را متحد و قرین صلح نگاهدارد. کریم‌خان سواحل خلیج فارس را امن کرد و شیخ‌نشین‌های آن خلیج را تحت حمایت گرفت.

آخرین واقعه سلطنت کریمخان فتح بصره در سال ۱۲۰۵ است. چون مأموران دولت عثمانی بازائران ایرانی بدرفتاری میکردند و در خلیج فارس نیز بر ضد ایران اقداماتی کرده بودند صادق‌خان برادر کریمخان با پنجاه‌هزار سپاه به بصره حمله کرد و پس از سیزده ماه محاصره آن شهر را گرفت اما بزودی پادشاه مهربان و لایق زند درگذشت ۱۱۹۳

شیراز در زمان زندیه

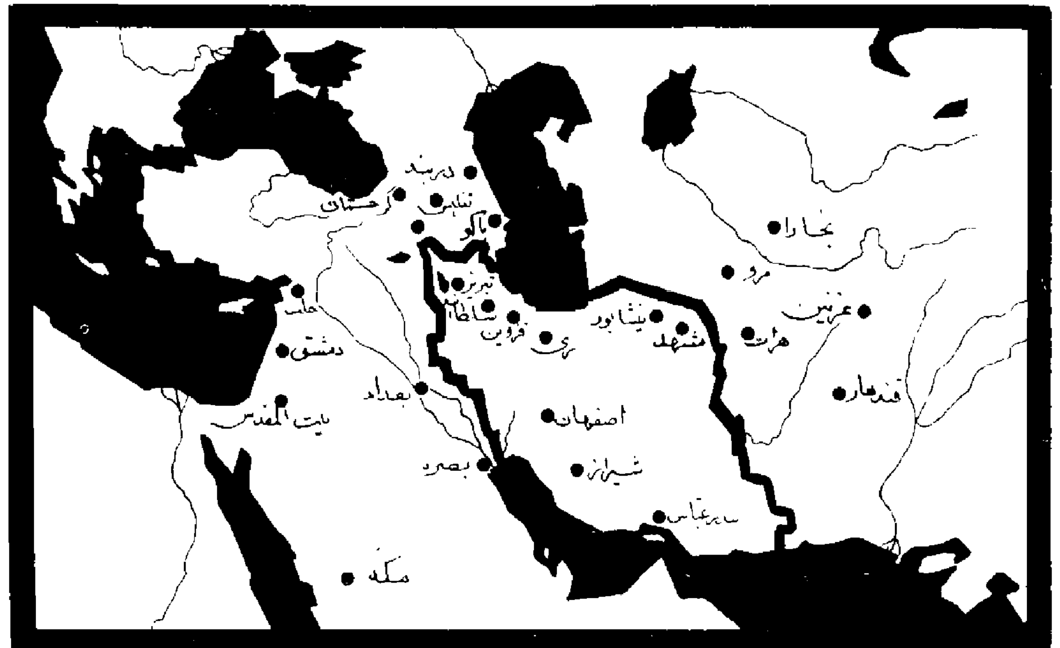

چند منظره از فعالیت معماری زمان حکومت زندیه در شیراز که پایتخت آن سلسله بود:

۱ ـ برج قلعه شهر شیراز

۲ ـ منظره داخلی مسجد وکیل

۳ ـ نمونه‌ای از سنگ حجاری

افشاریان ۱۱۴۸ ـ ۱۲۱۸

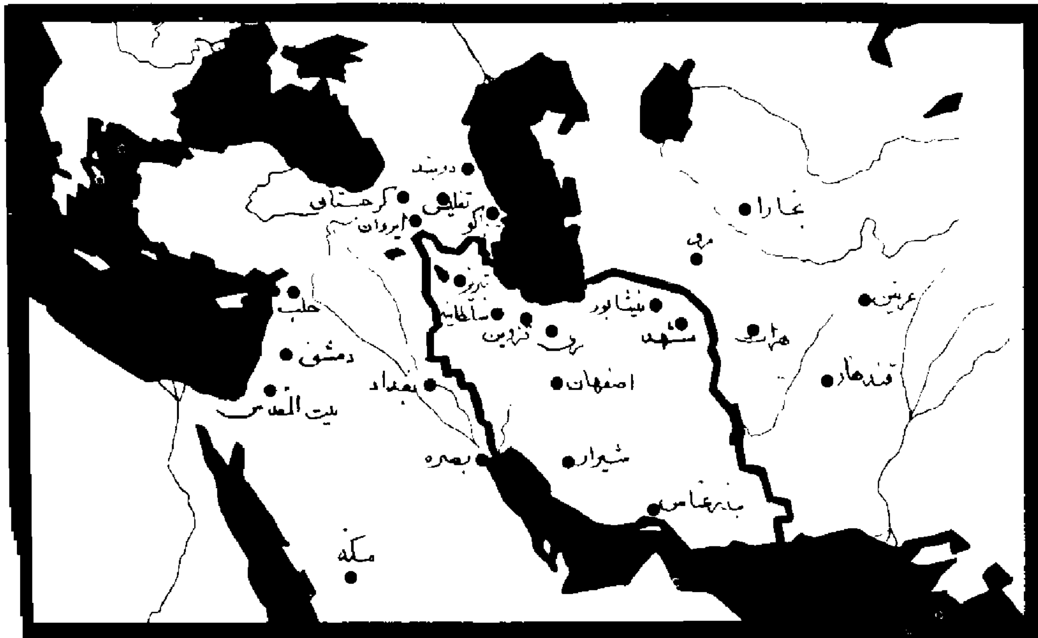

سلسله افشاریه که افتخار بازگرداندن استقلال ایران را دارد فقط مجموعاً ۱۴ سال سلطنت کردند.

سلاطین این سلسله عبارتند از =

نادرشاه افشار
عادلشاه و ابراهیم شاه
شاهرخ
نادرمیرزا

سلسله زندیه
۱۱۶۴ ـ ۱۲۰۹

از خاندان زند شش نفر باین شرح سلطنت کردند=

کریمخان زند
ابوالفتح خان
صادق خان
علیمرادخان
جعفرخان
لطفعلی خان

پایان سلسله زندیه

پس از مرگ کریم‌خان رقابت مدعیان سلطنت بار دیگر کشور را به انقلاب خونینی دچار کرد.
در مدت کوتاهی لطفعلیخان نوه برادر کریمخان ظاهراً بر حریفان تفوق یافت.
لیکن بزودی از دشمن سرسخت طایفه زندیه یعنی آغا محمدخان قاجار شکست خورد و گرفتار و کشته شد.

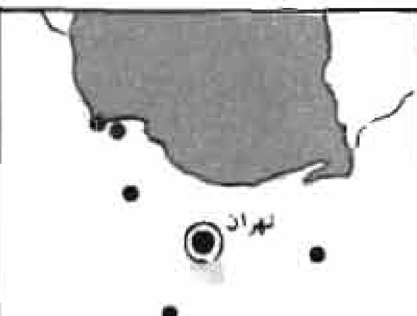
آقا محمد خان کرمان را که آخرین پایگاه زندیه بود تصرف کرد و نسبت باهالی آنجا با قساوت و بیرحمی رفتار نمود

طلوع قدرت سلسله قاجار

آغا محمدخان با اراده‌ای آهنین متدرجاً همه را مغلوب کرد و در عین حال که بسبب بیرحمی و طمع و سبعیتش منفور بوده است این افتخار را دارد که ایران را از تجزیه نجات داد.

وقتی آغا محمدخان بفکر سلطنت ایران افتاد هرج و مرج فوق‌العاده در این سرزمین حکومت میکرد کلیه ایالات و ولایات بدست امیران کوچکی اداره میشد که از حکومت مرکزی اطاعت نمیکردند و بین خود دائم در نزاع بودند.

آقا محمدخان مؤسس قاجاریه شهر کوچکی را در شمال ایران بنام «تهران» به پایتختی انتخاب کرد.

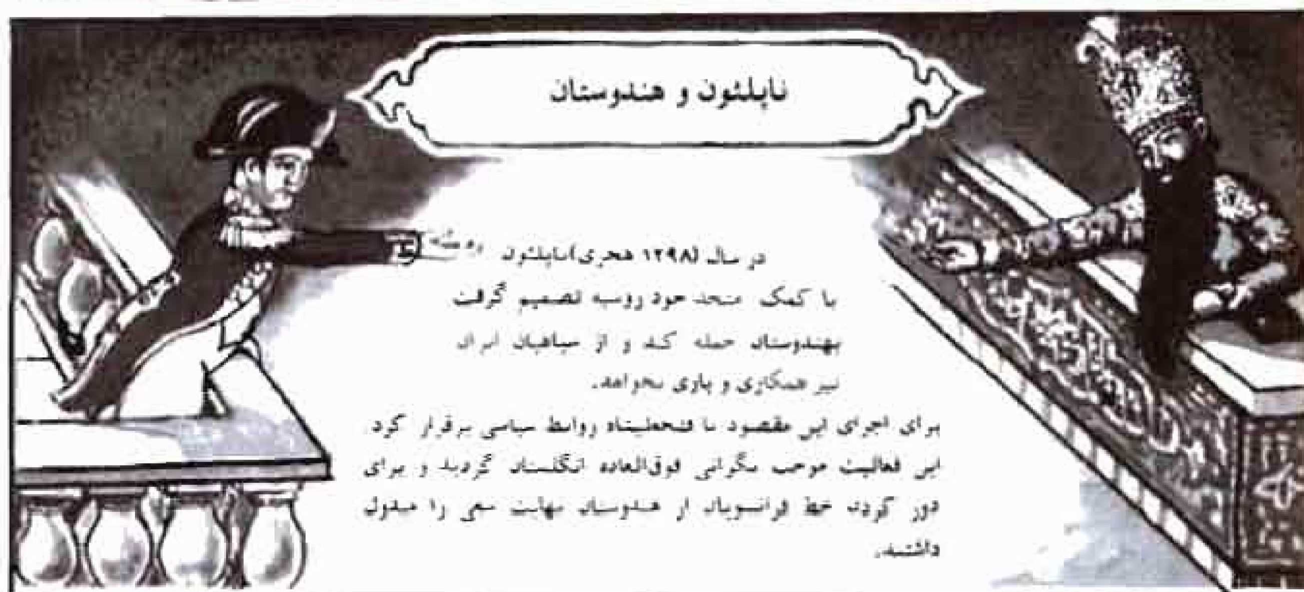

آغا محمدخان قاجار (۱۲۱۰ ـ ۱۲۱۱)

فتحعلیشاه قاجار ۱۲۱۸ ـ ۱۲۵۰

پس از قتل آغا محمدخان برادر زاده‌اش فتحعلیشاه بتخت سلطنت رسید. نامبرده از همان ابتدای سلطنت با سرکشی مدعیان مختلف روبرو گردید ولی بزودی بر آنها غلبه یافت و صلح و وحدت را در کشور برقرار نمود پس از آن افغانها را از سیستان بیرون رانده در مدت سلطنت وی ایران که مرز مشترك با هندوستان دارد مرکز توطئه‌های سیاسی بین انگلستان و فرانسه و روسیه شد.

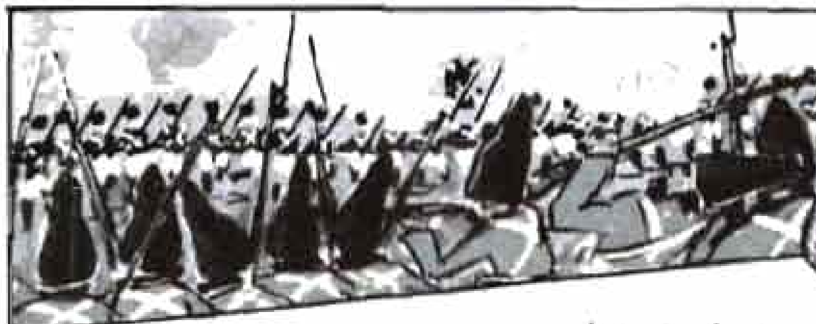

فرانسویان ژنرال گاردان را با عده‌ای معلمان نظامی بایران گسیل داشتند انگلیسها نیز با فرستادن معلمان و هدایای قابل و دیپلماتهای ماهر با این امر مقابله نمودند سرانجام فرانسویان ناچار شدند کشور را ترك گویند.

فتحعلیشاه

عباس‌میرزا

از سال (۱۲۱۵ هجری) ببعد روسها با تصرف گرجستان دست‌اندازی به شهرستانهای ایران را آغاز کردند. در جنگهائی که اتفاق افتاد سپاهیان ایران به سرداری عباس میرزا با همه کوششی که به کار بردند نتوانستند از عهده سپاه نیرومند روس بر آیند در نتیجه چندین نبرد سخت که بشکست ایرانیان منجر شد سراسر قفقازیه و قسمتی از کرانه‌های غربی بحر خزر به تصرف دولت روس در آمد.

بالاخره با امضاء عهدنامه ترکمانچای در سال ۱۲۴۳ ایران شهرهای ایروان و نخجوان را بروسیه واگذاشت و مجبور شد مبلغ سه میلیون لیره انگلیسی بعنوان غرامت بکشور مزبور بپردازد.

محمدشاه قاجار

چون عباس‌میرزا ولیعهد ایران که وارث تخت و تاج بشمار میرفت یکسال زودتر از فتحعلیشاه بدرود حیات گفت پادشاه محمدمیرزا پسر عباس‌میرزا را بعنوان ولیعهد تعیین کرد.
در سال ۱۲۵۰ که فتحعلیشاه وفات کرد محمدشاه بتخت نشست صدراعظم وی قائم‌مقام نویسنده‌ای زبردست و دانشمند و مردی لایق بود، و بمحض رسیدن به این مقام به ایجاد امنیت و اصلاح امور کشور پرداخت. این مرد بزرگ که قدرت و نیروی کار فوق‌العاده داشت سعی کرد کلیه رشته‌های امور را خودش اداره نماید لیکن سرانجام بر اثر تحریکات دشمنان بدستور شاه کشته شد. جانشین او حاج‌میرزا اقاسی مردی متعصب و عاری از علوم جدید ولی زیرك بود در مدت زمامداری او بکلی رشته امور دولتی از هم گسیخت و خزانه مملکت در کارهای غیر لازم و بی‌فایده صرف شد بیکفایتی و عدم قابلیت وی کشور را بسرحد ورشکستگی و انقلاب رسانید.

محمد شاه برای سرکوبی افغانها که به شهرهای ایران تاخت و تاز میکردند لشکر به هرات کشید اما بر اثر فشار انگلستان از آن شهر عقب‌نشینی کرد.

محمدشاه پس از ۱۴ سال سلطنت که نسبتاً آرام و بدون حوادث مهم گذشت در سال ۱۲۶۴ بر اثر بیماری فوت کرد و کشور را در فقر و ناامنی باقی گذاشت.

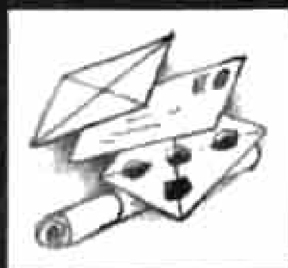

ناصرالدین شاه قاجار

در سال ۱۲۶۴ ناصرالدین‌شاه قاجار پسر محمدشاه در شانزده سالگی بتخت سلطنت نشست حاجی‌میرزا آقاسی از خدمت معاف و میرزا تقی‌خان امیرکبیر که زمامداری لایق و دانشمند بود به نخست‌وزیری منصوب شد. این وزیر بزرگ که از نوابغ روزگار بود به اصلاح امور کشور کمر بست و در مدتی کوتاه تحولی عظیم در همه شئون کشور برجود آورد.

ایجاد پست و تلگراف و تلفن، طبع نخستین روزنامه، ایجاد مدرسه دارالفنون تشویق صنایع محلی، تحویل وضع ارتش، تأسیس چاپخانه‌ها، افتتاح داروخانه‌ها تشویق تجارت و حفظ جاده‌ها از راهزنان، از جمله اصلاحاتی بشمار میرفت که تا آنزمان سابقه نداشت. بدبختانه دشمنان ایران نزد شاه از وی سعایت نمودند و آخر پادشاه فرمان قتل او را صادر کرد.

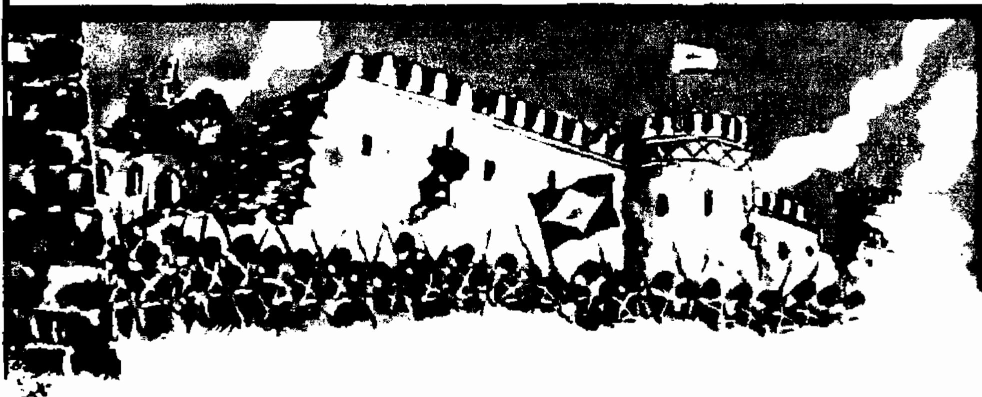

در زمان سلطنت ناصرالدین شاه روسها کم کم در آسیای مرکزی رخنه کردند و حکومتهای محلی خیوه و بخارا و خوارزم را که تا آن زمان اسماً یا رسماً تابع ایران بودند برانداختند و آن نواحی را متصرف شدند.

ناصرالدین شاه قاجار

در سال ۱۲۷۲ ناصرالدین شاه بر اثر شورشها و اختلافاتی که در افغانستان بروز کرد ناچار لشکر به هرات فرستاد و آن شهر را تصرف کرد. دولت انگلیس به ایران اعلان جنگ داد و نیروی دریائی خود را به

سواحل ایران فرستاد و جزیره خارك و قسمتی از بوشهر بعلاوه محمره (خرمشهر) را تصرف کردند و بوسیله کشتیهای جنگی از رود کارون گذشته اهواز را گرفتند ناصرالدین شاه تقاضای صلح کرد و با میانجیگیری ناپلئون سوم امپراتور فرانسه عهدنامه صلح در پاریس امضاء شد. در عهدنامه مزبور دولت ایران استقلال افغانستان را بر سمیت شناخت.

در سال ۱۲۸۰ بر طبق موافقت‌نامه بین ایران و بریتانیای کبیر خطوط تلگراف هند و اروپائی از خاك ایران عبور کرد.

ناپلئون سوم

وضع سپاه ایران بکلی آشفته بود و احتیاج بسازمان صحیح و منظم داشت. باین منظور دولت مربیان اتریشی استخدام نمود. روسیه نیز میخواست در این کار سهمی داشته باشد لذا یک تیپ قزاق تشکیل داد که مؤثرترین واحد سپاه بشمار میرفت.

وضع مالی کشور دچار هرج و مرج شد و دولت ناچار گردید امتیازاتی به بیگانگان واگذار نماید در بین این امتیازات باید امور زیر را نام برد =

واگذاری ۹۹ ساله راه‌آهن شاهزاده عبدالعظیم به بلژیکیها . واگذاری کشتی‌رانی و تجارت در رود کارون و امتیاز تأسیس بانک شاهنشاهی ایران با حق چاپ‌کردن اسکناس بانگلیسها . امتیاز دیگری بنام انحصار توتون بیک شرکت انگلیسی واگذار شد ولی علمای دینی با آن مخالفت نمودند و ناچار لغو گردید. ناصرالدین شاه در اواخر سلطنت خود با یک نهضت قوی و دامنه‌دار نهضت ملی مواجه گردید که علمای مذهب شیعه نیز در داخل و خارج کشور در آن شرکت کردند.

مظفرالدین شاه قاجار ۱۳۱۳ - ۱۳۲۴

مظفرالدین شاه هنگامی به سلطنت رسید که پیر و بیمار بود لیکن دوران کوتاه سلطنت وی پر از حوادث سیاسی بود که از لحاظ کشور اهمیت بسیار داشت. خزانه خالی بود و قروض دولت روز بروز بیشتر میشد. این وضع شاه را مجبور کرد که درآمدهای هنگفت گمرك شمال و جنوب را در مقابل قرض به بیگانگان تفویض کند و امتیاز نفت جنوب را بدارسی انگلیسی و امتیاز ماهیگیری شمال را بروسها واگذار نماید. وضع نامطلوب اداری و فشار سخت طبقه فاسد اعیان در بین روحانیون و تجار و طبقات روشنفکر ایجاد ناراحتی کرد. چندین بار از حضور شاه تقاضا کردند که اقدامی برای اصلاح این اوضاع نامطلوب بعمل آید ولی نتیجه حاصل نشد.

لذا اصلاح‌طلبان بعنوان اعتراض در مساجد تهران و شاه عبدالعظیم متحصن شده و در حدود ۱۲٫۰۰۰ تن بعنوان بست بباغ‌های سفارت انگلیس پناهنده شدند. بعلاوه علمای دین تهدید کردند که دستجمعی کشور را ترك نمایند و این عمل ایجاد اغتشاش بزرگ میکرد.
زیرا کلیه امور عمومی و قانونی ایران در آن زمان به دست روحانیان انجام میگرفت.

مقاومت مستبدان بر اثر پافشاری اصلاح طلبان از بین رفت و مظفرالدین شاه با فرمان تاریخی خود که خطاب بوزیر اعظم بود دوران جدیدی را در تاریخ ایران باز کرد که همانا دوران مشروطیت است.

متن فرمان مشروطیت ایران

محل صحه همایونی

جناب اشرف صدراعظم از آنجا که حضرت باریتعالی جل شانه سررشته ترقی و سعادت ممالک محروسه ایران را بکف کفایت ما سپرده و شخص همایون ما را حافظ حقوق قاطبه اهالی ایران و رعایای صدیق خودمان قرار داده لهذا در این موقع که رأی و اراده همایون ما بدان تعلق گرفت که برای رفاهیت و امنیت قاطبه اهالی ایران و تشیید مبانی دولت اصلاحات مقتضیه بمرور در دوائر دولتی و مملکتی بموقع اجرا گذارده شود چنان مصمم شدیم که مجلس شورای ملی از منتخبین شاهزادگان و علما و قاجاریه و اعیان و اشراف و ملاکین و تجار و اصناف بانتخاب طبقات مرقومه در دارالخلافه تهران تشکیل و تنظیم شود که در مهام امور دولتی و مملکتی و مصالح عامه مشاوره و مداقه لازم را بعمل آورده و به هیئت وزرای دولتخواه ما در اصلاحاتی که برای سعادت و خوشبختی ایران خواهد شد اعانت و کمک لازم را بنماید و در کمال امنیت و اطمینان عقاید خود را در خیر دولت و ملت و مصالح عامه و احتیاجات قاطبه اهالی مملکت بتوسط شخص اول دولت بعرض برساند که به صحه همایونی ما موشح و بموقع اجرا گذارده شود. بدیهی است که بموجب این دستخط نظامنامه و ترتیبات این مجلس و اسباب و لوازم تشکیل آن را موافق تصویب و امضای منتخبین از این تاریخ مرتب و مهیا خواهد نمود که به صحه ملوکانه رسیده و بعون‌الله تعالی مجلس شورای مرقوم که نگهبان عدل ماست افتتاح و اصلاحات لازمه امور مملکت و اجراء قوانین شرع مقدس شروع نماید. و نیز مقرر میداریم که مواد دستخط مبارک را اعلان و منتشر نمایند تا قاطبه اهالی از نیات حسنه ما که تماماً راجع به ترقی دولت و ملت ایران است کماینبغی مطلع و مرفه‌الحال مشغول دعاگوئی دوام این دولت و این نعمت بی‌زوال باشند. در قصر صاحبقرانیه بتاریخ چهاردهم شهر جمادی‌الثانی ۱۳۲۴ هجری در سال یازدهم سلطنت ما.

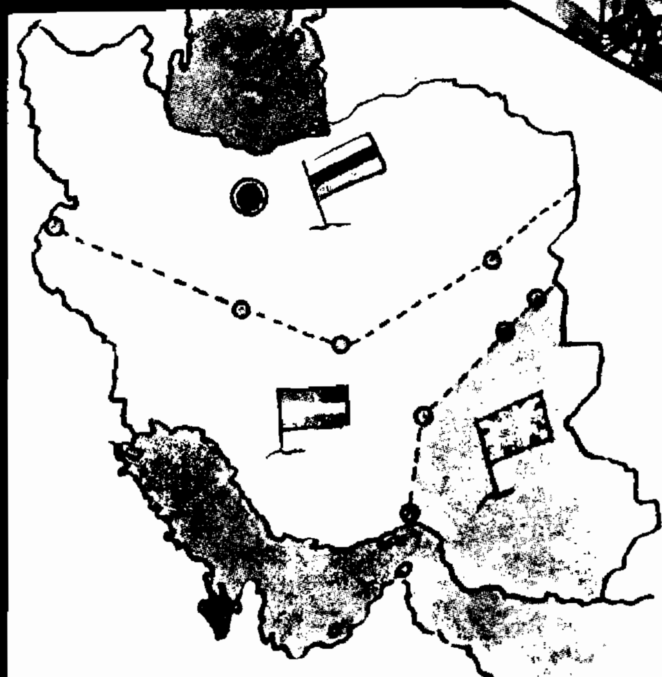
محمدعلی شاه قاجار و مجلس

محمدعلی شاه از همان ابتدا مردی مستبد بود و مخالفتی شدید و نبردی بیرحمانه با مجلس آغاز کرد. در سال ۱۳۲۵ کودتائی را پی‌ریزی نمود ولی بر اثر اتحاد آزادیخواهان در تهران و شهرستانها شکست خورد.

سال بعد محمد علیشاه بار دیگر اقدام بکودتا نمود و این دفعه موفق گردید. سرهنگ لیاخوف افسر روسی با یک تیپ قزاق مجلس را به توپ بست و آزادیخواهان را متفرق کرد. بدستور شاه برخی از پیشوایان نهضت آزادی کشته شدند.

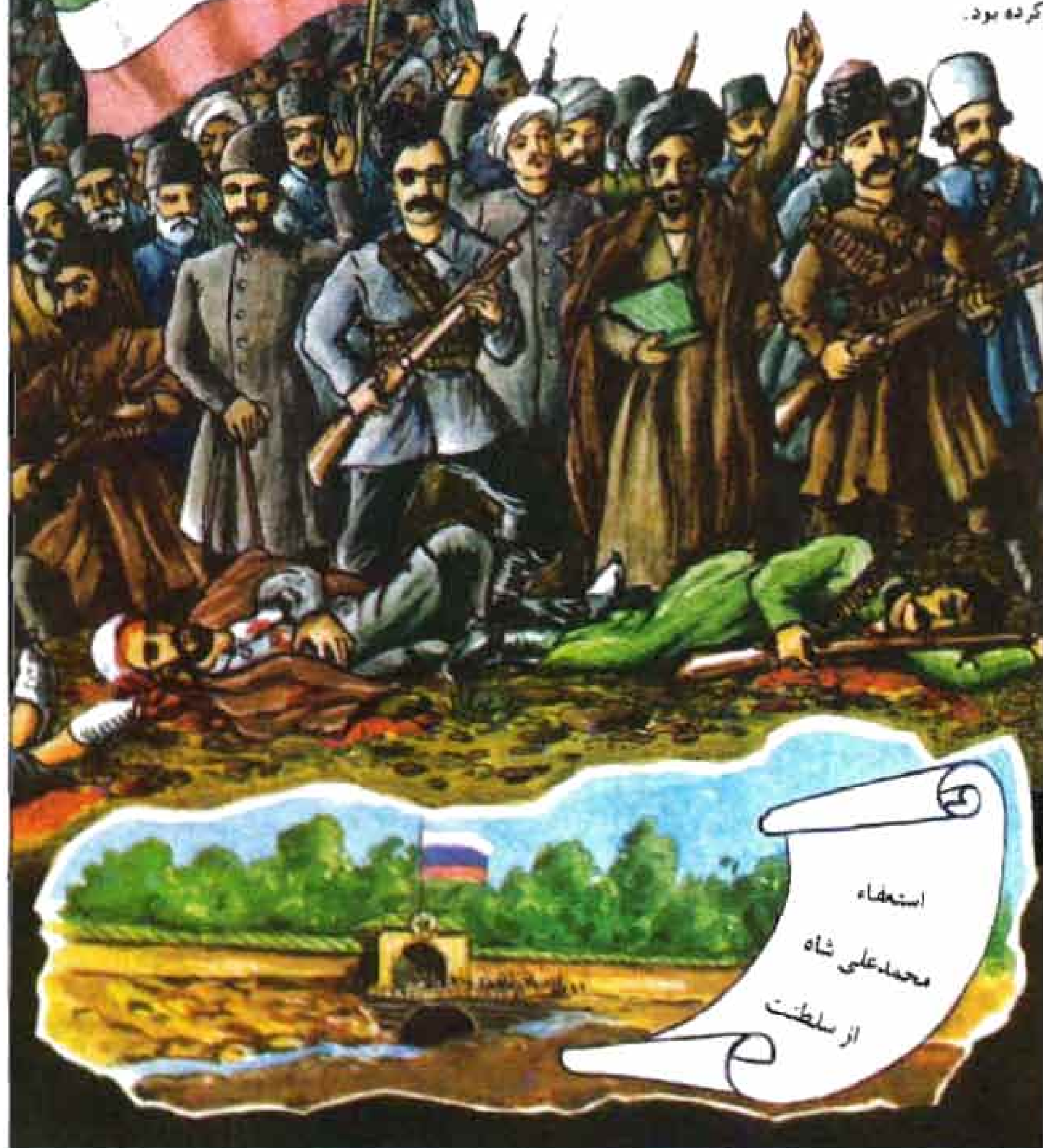

در همین سال دو دولت انگلستان و روسیه با هم قراردادی بستند و ایران را بدو منطقه نفوذ بین خود تقسیم کردند و یک منطقه بی‌طرف در میان کشور باقی گذاشتند. در این نقشه مناطق مزبور نشان داده شده است. خوشبختانه این قرارداد شوم بر اثر حوادث جهانی نتوانست به مرحله اجرا درآید.

قیام ملت بر ضد استبداد

دومین کودتای شاه در سال ۱۳۲۶ کلیه ملت را برانگیخت و بیدار کرد. اهالی تبریز شورش نمودند و محاصره شهر توسط قشون دولتی بشکست منجر شد.

شورشیان از فارس و رشت و آذربایجان بطرف تهران پیش رفتند. روسها قوائی معادل ۳۰۰۰ سرباز در انزلی (بندر پهلوی) پیاده کردند ولی این قوا دیر رسید زیرا قدرت ملی تهران را تصرف کرده بود.

محمدعلی شاه ۲۴ جمادی‌الثانیه ۱۳۲۷ بسفارت روس گریخت و در آنجا بنفع پسر ۱۲ ساله خود سلطان احمد میرزا استعفا داد.

احمدشاه. آخرین پادشاه قاجار

احمد شاه

چون احمدشاه هنگام بتخت نشستن صغیر بود ابتدا عضدالدوله که معمرترین افراد طایفه قاجار بود بعنوان نایب‌السلطنه تعیین شد و پس از فوت او عضدالملک به این مقام راه یافت.

چون وضع مالیه کشور پریشان بود از امریکا مستشاری به نام مورگان شوستر خواستند و او توانست وزارت دارائی کشور را سر و صورتی بدهد. اما در تحت فشار دولت روس ناچار شد کار خود را ترك کند و از ایران برود.

در سال ۱۳۳۰ قزاقهای روس ببهانه دستگیری یک دزد که در حرم مطهر حضرت رضا (ع) در مشهد بست نشسته بود حرم شریف را بتوپ بستند و بآنجا تاختند و آن مکان مقدس را غارت کردند. این عمل زشت نفرت شدیدی نسبت بروسها در بین مسلمانان ایران ایجاد کرد.

در مدت جنگ جهانی اول ۱۳۳۲ ـ ۱۳۳۷ هجری = ۱۹۱۴ ـ ۱۹۱۹ م سپاهیان روسیه و انگلستان و عثمانی به خاك ایران آمدند و بیطرفی کشور را پایمال نمودند.

سلسله قاجاریه (۱۳۱۰ ـ ۱۳۳۹)

سلاطین این سلسله عبارتند از =

آغا محمدخان قاجار

فتحعلیشاه

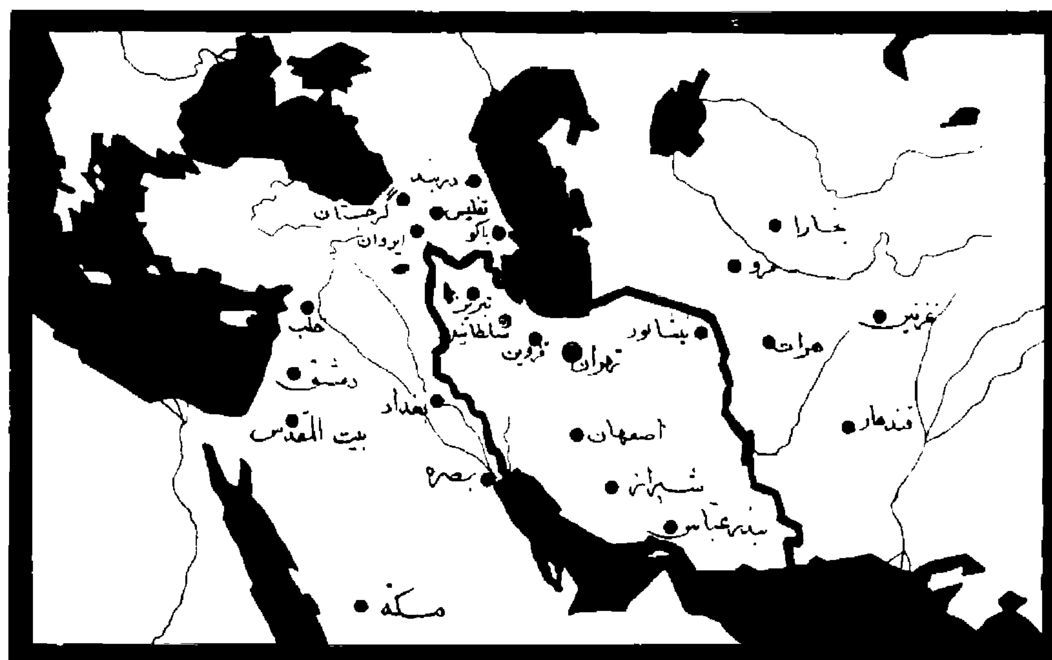
محمد شاه

ناصرالدین‌شاه

مظفرالدین‌شاه

محمدعلی شاه

احمد شاه

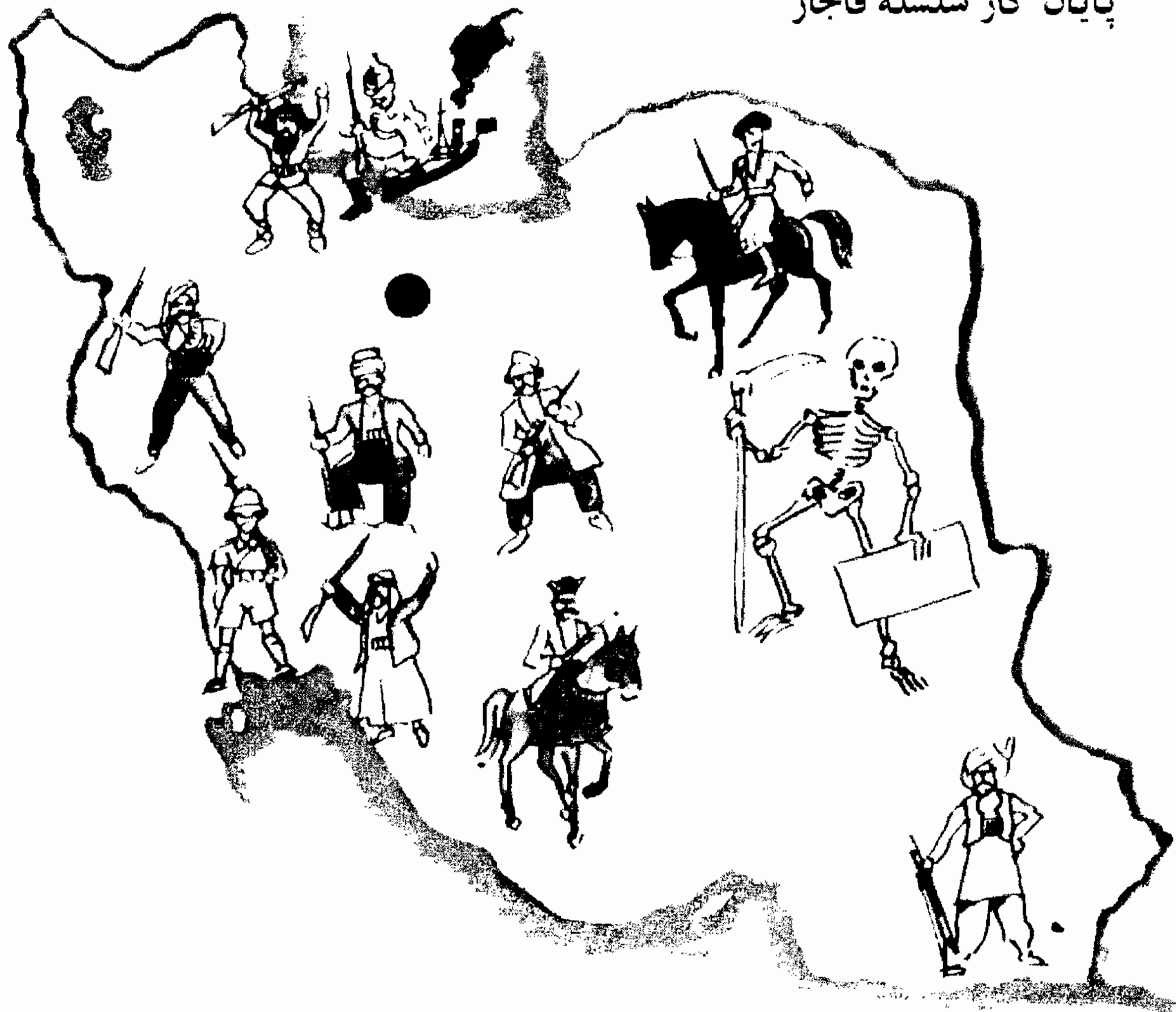
در مدت جنگ جهانی اول ایالات غربی ایران‌توسط سپاهیان روس وانگلیس که با عثمانیها و آلمانیها می‌جنگیدند اشغال گردید.

پس از پایان جنگ کشور در منتهای فقر و هرج و مرج بسر می‌برد. ایلات و قبایل به راهزنی میپرداختند و چون مجازاتی مؤثر در میان نبود قدرت خود و ضعف حکومت مرکزی را آشکار میکردند.

احمدشاه تقریباً همه اوقات خود را در اروپا بسر میبرد. قحطی و بیماری‌های واگیردار استان خراسان را فرا گرفته بود. ارتش سرخ در بندر انزلی پیاده شد. بسیاری از ایالات حکومت خود مختار تعیین نمودند و بالاتر از همه سازمان ملل تقاضاهای ایران را مبنی بر جبران خسارات از هجوم متفقین بخاك ایران در مدت جنگ رد کرد.

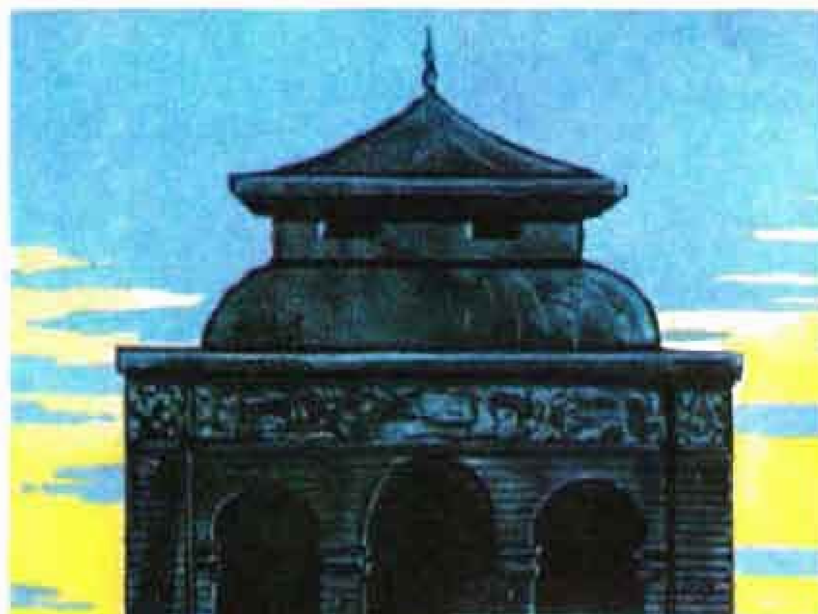
پایان کار سلسله قاجار

طلوع رستاخیز ایران

وضع کاملاً وخیم بنظر میرسید. در این موقع رضاخان سردار سپه رئیس تیپ قزاق شمال که وطن‌پرستی قوی‌الاراده بود و نیرو را با شهامت توأم داشت در سوم اسفند (حوت) ۱۲۹۹ شمسی با ۳۰۰۰ سرباز نیرومند از قزوین بسوی تهران حرکت کرد تا کشور را نجات بخشد. کودتاقرین با توفیق شد و کشور ایران که در اثر خرابی جنگ بحالت نامطلوبی افتاده بود کم‌کم براه رستاخیز بزرگ تاریخی خود قدم گذاشت.

سلطنت رضا شاه کبیر

رضاشاه پهلوی شاهنشاه کبیر در مدت شانزده سال سلطنت کوتاه خود برای توسعه و پیشرفت کشور و اصلاح امور مملکتی اقدامات بزرگی بعمل آورد که لااقل احتیاج به نیم قرن کوشش داشت.

با کودتای سوم اسفند ماه ۱۲۹۹ بوسیله سر سلسله پهلوی، در زندگی سیاسی و اجتماعی ایران تحولی بزرگ آغاز شد. این کودتا به دوره اغتشاشات و هرج و مرجهای داخلی که بر اثر ضعف پادشاهان قاجار ایجاد شده بود پایان داد و استقلال مملکت را که در برابر فشارهای اقتصادی و سیاسی خارجی مورد تهدید قرار گرفته بود تحکیم نمود.

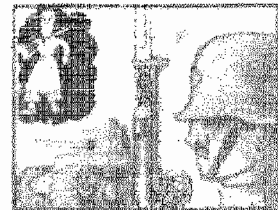
رضاخان سردار سپه پس از کودتای سوم اسفند ماه ۱۲۹۹ تا ۲۱ آذرماه ۱۳۰۴ که رسماً بمقام سلطنت برگزیده شد، چه در مقام وزارت جنگ و چه در مقام ریاست وزراء برای قلع و قمع یاغیان و متجاسرین و بهبود اوضاع اجتماعی ایران خدمات برجسته‌ای انجام داد.

تکمیل قوای دفاعی، ایجاد نظام وظیفه عمومی، اصلاح امنیه و شهربانی و عدلیه و توسعه وسائل تعلیم و تربیت و ترقی معارف و بهداری و بهبود مؤسسات پست و تلگراف از جمله اصول مهم برنامه دولت سردار سپه در دوره ریاست وزراء بود.

از سال ۱۳۰۴ که رضاشاه کبیر بسلطنت رسید کوشش شبانه‌روزی خود را بیش از پیش در راه عظمت و اعتلاء میهن بکار برد.

مهمترین اصلاحات و تحوّلات عصر سلطنت رضاشاه پهلوی

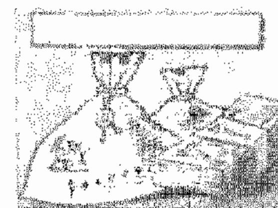
ایجاد ارتش

ایران تا قبل از زمامداری رضاشاه کبیر باستثنای واحدی چند که تحت سرپرستی خارجیان بود ارتش منظمی نداشت و نظامیان ایران به عده‌ای قلیل افراد قزاق و امنیه منحصر بود. با قانون نظام وظیفه عمومی، توسعه دبیرستانهای نظام و دانشکده افسری و تأسیس دانشگاه جنگ ، ایجاد نیروهای هوائی و دریائی، ایران دارای ارتشی مدرن و مجهز و کارآزموده شد، که میتوانست امنیت داخلی را استقرار بخشد و کشور را در برابر متجاوزان بیگانه حراست کند.

توسعه صنعت و تجارت

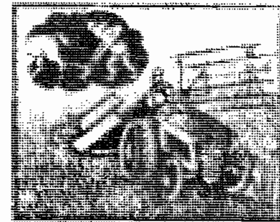
در ایران سابق صنعت منحصر به کارهای دستی بود.
اینک با تشویق ارباب حرف و صنایع و ایجاد کارخانه‌های بزرگ دولتی از قبیل کارخانه‌های قند و سیمان و نساجی مملکت‌دارای صدها واحد صنعتی گردید و بدینطریق فعالیتهای تولیدی اقتصادی رواج بسیار یافت و با تأسیس شرکتهای صنعتی و فلاحتی و اصلاح گمرك و انحصار تجارت بازرگانی داخلی و خارجی توسعه پیدا کرد.

دارائی و بانک

آخرین پادشاه قاجار کشور را در حالیکه غرق در قروض سنگین بود ترك کرد حتی اسکناس ایران در آن زمان توسط یک بانک خارجی چاپ میشد. با اصلاح وضع مالیه و تأسیس بانکملی ایران بحرانها مرتفع گردید و تشکیل بانک فلاحتی و صنعتی و بانک سپه سبب رونق اقتصاد ایران شد.

مهمترین اصلاحات و تحوّلات عصر سلطنت رضاشاه پهلوی

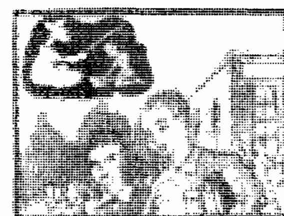
کشاورزی

توسعه کشاورزی جدید و تسهیل آبیاری و تشویق برزگران در بهبود محصولات فلاحتی وضع اقتصاد کشاورزی قدیمی ایران را بکلی دگرگون کرد. در زمان سابق بعلت نبودن کشاورزی منظم و متشکل اغلب کشور دچار قحطی میشد. اما کشاورزی نوین و تأسیس سیلو در شهرهای بزرگ مملکت را از این وضع نجات داد.

راهها و ارتباطات

– فقدان راههای مناسب مردم را دچار ناراحتی کرده بود. با شبکه‌های وسیع راه‌های شوسه، صدها کیلومتر راه‌آهن سراسری و بندرگاه‌ها و فرودگاهها بین نواحی مختلف مملکت ارتباط منظم برقرار شد و وسائل ارتباطات خارجی نیز بهبود یافت. توسعه پست و تلگراف و ایجاد دستگاه تلگراف بیسیم و برقراری تلفن خودکار و تأسیس فرستنده رادیو از اقدامات مهمی است که برای پیشرفت و تعالی ایران صورت گرفت.

توسعه آموزش و پرورش و تأسیس دانشگاه

– در ایران سابق باستثنای مکتب‌های معمولی فقط تعداد محدودی مدرسه وجود داشت. با اعزام محصلین به اروپا و ایجاد دانشسراهای مقدماتی و عالی و تأسیس نخستین دانشگاه ایران در تهران، آموزش ابتدائی متوسط و عالی رواج پیدا کرد و وزارت فرهنگ صدها دبستان و دبیرستان دائر نمود و با تشکیل دانشکده‌های علوم، پزشکی، فنی، کشاورزی، حقوق، ادبیات و معقول و منقول قدمهای بزرگی در راه توسعه علم و دانش برداشته شد.

بهداشت و ورزش

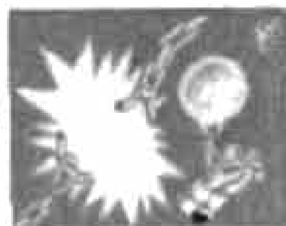
سابقاً هر چند گاه امراض واگیر در کشور شیوع میبافت و گروه گروه مردم را تلف میکرد. در شهرها و دهات پزشک و دارو نبود. برای مقابله با این وضع وزارت بهداری تشکیل شد و با تأسیس مراکز بهداشتی و آزمایشگاهها در استانها و شهرستانها و روستاها علیه بیماریهای مختلف مبارزه بعمل آمد.

ورزش - از زمانهای سابق ورزش در ایران فقط بعنوان یک تفریح تلقی میشد ولی اینک با وضع قوانین ورزش اجباری و پیشآهنگی ورزش بصورت یکی از برنامههای بهداشتی سراسر کشور درآمد تا موجب پرورش نسلی جوان و قوی و سالم شود.

بهبود وضع زنان

زنان ایران که طی قرنها در زیر حجاب بسر میبردند در این دوره از قید حجاب آزاد شدند و توانستند برابر و مانند مردان کسب دانش کنند و در خدمات اجتماعی سهیم شوند.

تحکیم استقلال سیاسی و اصلاحات قضائی

حق قضاوت کنسولی یا کاپیتولاسیون که از سال ۱۲۴۳ قمری بموجب عهدنامه ترکمانچای ابتدا به روسها و سپس به دول دیگر داده شده بود باعث تزلزل استقلال و حاکمیت ایران بود. در سال ۱۳۰۶ شمسی کاپیتولاسیون رسماً از طرف دولت ایران ملغی شد و بدینترتیب بدنبال تجدید نظر در امتیازات اقتصادی خارجی مانند شیلات و نفت و تأمین منافع ایران، آثار سیاستهای استعماری خارجی که دورهٔ قاجاریه تحمیل شده بود از میان رفت.

ایران که در سال ۱۳۰۰ شمسی بعضویت جامعه ملل درآمده بود در سال ۱۳۰۸ در پیمان تحریم جنگ شرکت جست و بسیاری از قراردادها و مقاوله نامههای بینالمللی را امضاء کرد اختلافات مرزی را با همسایگان حل و فصل نمود و با آنان روابط حسن همجواری برقرار ساخت.

تدوین قوانین مدنی و تجاری و تجدیدنظر در قوانین جزائی و دادرسی و توجه به تربیت قضات متخصص و ایجاد دادگستری نوین سبب حفظ هماهنگی اجتماعی و تأمین عدالت گردید.

زمامداری اعلیحضرت همایون

محمد رضا شاه پهلوی

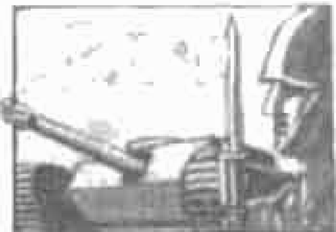
سالهای آرام اصلاحات و ترقی ایران ناگهان با جنگ دوم جهانی قطع شد. کشور ایران با اینکه بیطرف بود در سال ۱۳۲۰ شمسی از شمال و جنوب مورد هجوم ارتش روس و انگلیس قرار گرفت باین بهانه که ایران به آلمانها روی خوش نشان داده است.

اعلیحضرت همایون رضاشاه بنفع ولیعهدش والاحضرت محمدرضا پهلوی از سلطنت استعفا داد و دشمنان او را ابتدا بجزیره موریس در اقیانوس هند و سپس به ژوهانسبورگ در افریقای جنوبی بردند. سرانجام در سال ۱۳۲۳ این پیشوای بزرگ رستاخیز ایران درگذشت و ملت ایران را عزادار کرد.

باین طریق اعلیحضرت محمد رضا شاه در حالیکه فقط ۲۳ سال داشت بناگاه خود را در رأس کشوری دید که در تصرف قوای دشمن بود. اعلیحضرت همایون با سرعت و شجاعت بی‌نظیری شروع بعمل نمود. نخست یک پیمان صلح با متفقین منعقد ساخت که در آن استقلال و تمامیت ایران توسط انگلستان و شوروی و امریکا شناخته شد. سپس در سال ۱۳۲۲ ایران در نبرد با آلمانها به متفقین پیوست و کمکهای بسیار ارزنده‌ای در حمل صدها هزار تن وسایل جنگی از خلیج فارس بشوروی بوسیله جاده‌ها و راه‌آهن انجام داد. بیادگار این فداکاری پل ورسک در شمال که جزء راه‌آهن سرتاسری ایران است به «پل پیروزی» موسوم شده است.

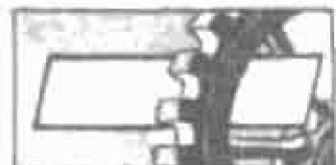

بلافاصله پس از خاتمه جنگ جهانی دوم شاهنشاه برنامه‌های وسیعی را طرح فرمودند تا بدانوسیله کشور را به طریق ارتقاء و پیشرفت اقتصادی سوق دهند:

ارتش

از آنجا که پیشرفت هر کشور بر مبنای آرامش و امنیت استوار است، کوششهای بسیار بعمل آمد تا ارتشی توانا و مدرن تأسیس و امنیت داخلی کشور بوجه احسن تأمین گردد. در سالهای اخیر نیروهای زمینی دریائی و هوائی ما بسیار مجهز گردیده بطوریکه امروز وضع دفاعی کشور ایران در خاورمیانه از هر حیث ممتاز است.

سازمان برنامه

تهیه و اجرای طرحها و برنامه‌های اصلی از سال ۱۳۲۷ در سازمان برنامه متمرکز گردید و سازمان مزبور طی دو برنامهٔ متوالی هفت ساله و یک برنامهٔ پنج ساله توانست نتایج مورد نظر را در امور صنعت، کشاورزی، آبیاری، استخراج معادن، سوخت و نیرو، حمل و نقل، ارتباط، بهداشت عمومی، فرهنگ و رفاه اجتماعی حاصل نماید.

راه

در سال ۱۳۱۹ مجموع طول راههای درجه ۲ و ۳ کشور (راههای درجه اول آسفالت شده موجود نبود) در حدود ۲۰٫۰۰۰ کیلومتر بود. در سال ۱۳۴۰ مجموع راههای مزبور بالغ بر ۲۷۰۰۰ کیلومتر بوده که ۲۳۰۰ کیلومتر آن آسفالت شده بود.

اکنون بر اثر اجرای برنامهٔ سوم (۱۳۴۱ ــ ۱۳۴۶) ۳۳۸۲۱ کیلومتر راه آسفالت شده و خاکی در کشور وجود دارد که از این مقدار ۱۲۱۵۶ کیلومتر راه شنی ۱۲۱۷۲ کیلومتر راه خاکی و ۸۵۰۰ کیلومتر راه آسفالت شده است.

ایران پس از جنگ دوم جهانی

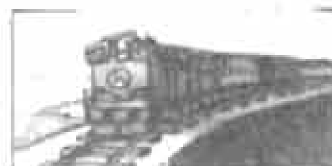
در ماه مه ۱۹۴۵ «۱۳۲۴ شمسی هجری» جنگ جهانی دوم که خونین‌ترین جنگ تاریخ بشریت بشمار میرود پایان پذیرفت. بر طبق پیمان ۱۳۲۲ قوای انگلستان و امریکا ایران را ترک گفتند. ولی سپاهیان شوروی تا سال ۱۳۲۵ باقی ماندند.

و هنگامیکه بالاخره پس از یک کشمکش سخت سیاسی ایران را ترک نمودند آذربایجان بدست فرقه‌ای که خود را «دموکرات» می‌نامیدند باقی ماند و نظر این فرقه آن بود که آن استان را از ایران جدا کنند و یک جمهوری تابع اتحاد جماهیر شوروی تشکیل دهند. در این مورد نیز تصمیم عاجل و شجاعانه شاهنشاه ایران را از تجزیه نجات بخشید. در آذر ماه ۱۳۲۵ بفرمان و فرماندهی شاهنشاه ارتش شاهنشاهی حرکت کرد و با سرکوبی «دموکراتها» کشور را از دشمنان نجات بخشید.

همت قهرمانان دلیر آذربایجانی که بمحض شنیدن پیشرفت ارتش علیه خائنین شوریدند کار ارتش را بسیار تسهیل نمود.

چنانکه طبیعی است پس از خاتمه جنگ مردم ایران از کمبود مواد غذائی و سایر مواد حیاتی در زحمت بسر می‌بردند. از این گذشته اغتشاشها و ناراحتیهائی که بوسیله چندین حزب (سیاسی) ایجاد شده بود بوضعی خائنانه ایران را بویرانی تهدید و تمامیت آنرا در معرض خطر قرار داده بود. حتی خائنان قصد جان شاهنشاه را کردند و خداوند وجود ایشان را بطرزی معجزه‌آسا نجات داد. خوشبختانه مقاومت دولت و ارتش بزودی صلح و امنیت را برقرار کرد و ثبات اجتماعی و اقتصادی کشور تأمین گردید.

ایجاد و پیدایش ایران نوین

راه آهن

– قبل از سلطنت پهلوی فقط چهار خط کوتاه راه‌آهن که مجموع آن بالغ بر ۲۷۸ کیلومتر می‌شد وجود داشت. امروز راه‌آهن دولتی ایران که جزء مدرن‌ترین راه‌آهنهای جهان است دارای ۳۵۰۰ کیلومتر طول میباشد و هر ساله ۳ میلیون تن کالا و ۴ میلیون نفر مسافر حمل می کند. ساختمان خطوط جدید همچنان ادامه دارد و بزودی راه‌آهن ایران به شبکه راه‌آهن اروپا از راه ترکیه وصل خواهد شد.

هواپیمائی کشوری

اداره هواپیمائی کشوری در سال ۱۳۲۶ تأسیس گردید. امروزه در ایران سه فرودگاه بین‌المللی و دو فرودگاه درجه اول و ۱۴ فرودگاه درجه دوم موجود است. خطوط هواپیمائی ملی ایران نه تنها ارتباط داخل را تأمین میکنند، بلکه بوسیله سرویس جت مسیرهای طولانی در خارج از کشور را نیز طی مینمایند.

بنادر و کشتی‌رانی

بنادر بحر خزر و خلیج فارس قبل از سال ۱۳۰۴ در حال انحطاط بود و کشتی‌رانی در آن انجام نمی‌گردید. امروزه بنادر مهم بصورت مدرن و وسیع در آمده و کشور اکنون دارای چندین کشتی اقیانوس‌پیما بظرفیتهای مختلف است.

صنعت

کشور ایران تا سال ۱۳۰۴ عملاً هیچ صنعتی نداشت ولی از آن روز تا امروز با سرعت زیادی در این زمینه پیش رفته است. امروزه بیشتر از ۱۰/۲۰۰ کارخانه بزرگ و کوچک و همچنین کارگاههای صنعتی در سراسر کشور وجود دارد که در آنها قریب ۲۰۰/۰۰۰ کارگر مشغول کار است. برنامه‌های عظیمی برای ایجاد صنعت ذوب‌آهن و کارخانهٔ ماشین‌سازی و کارخانه تسطیح آهن و غیره در حال تأسیس و قریب به انجام است.

فرهنگ

برای پیشرفت سریع فرهنگ ملت زیر نظارت مستقیم شاهنشاه از هیچ اقدامی فروگذار نشد. برخی از ارقام برای نشان‌دادن ترقی در این رشته موضوع را روشن می‌سازد.

در سال ۱۲۹۹ که سال کودتای شاهنشاه فقید است فقط ۴۴۰ دبستان با ۴۳۰۰۰ نوآموز و ۴۷ دبیرستان دولتی با ۹۳۰۰ دانش‌آموز و یک دانشسرا با ۹۱ دانشجو وجود داشت.

امروزه تحصیلات ابتدائی تعمیم یافته است. اکنون در ایران ۲۶۰ کودکستان و ۱۳۳۰۲ دبستان و ۱۲۶۹ دبیرستان ۹۶ هنرستان فنی یکصد مدرسه تربیت معلم، دو دانشکدهٔ صنعتی و هفت دانشگاه وجود دارد که در آنها جمعاً ۱/۸۸۲/۹۸۰ محصل مشغول تحصیل و ۷۱/۷۸۶ معلم مشغول تدریسند. کلاسهای شبانه برای آموزش بزرگسالان در سراسر کشور مشغول کار است. بالاخره در کشور مبارزه وسیعی بر علیه بیسوادی از سال ۱۳۴۱ با ایجاد سپاهیان دانش که از مشمولین دیپلمه نظام – وظیفه تشکیل شده بود آغاز گردید و این جوانان موظفند نور دانش را بدورترین نقاط کشور برسانند.

بهداشت

در حدود نیم قرن در حقیقت تسهیلات بهداشتی و تأسیسات آن در کشور وجود نداشت. میزان مرگ و میر اطفال و بزرگسالان خیلی زیاد بود. در ایران امراض عمومی مانند طاعون، وبا، آبله، بیماریهای واگیردار، بیماریهای پوست، مالاریا، تراخم غیره بسیار شیوع داشت. در مدت ۴۰ سال سلطنت خاندان پهلوی با تأسیس سازمانهای بهداشتی مجهز و اجرای روشها و تجهیزات مدرن نتایج خوبی بدست آمد و سازمان جهانی بهداشت نیز در این باره کمکهای ارزنده بعمل آورد. اکنون مبارزه کامل با مالاریا بعمل آمده و امراض پوستی و تراخم در شهرستانها بمقدار فوق‌العاده کاهش یافته و اقدامات برنامه بهداشت فرهنگی و تلقیحات و ورزش در مدارس تأثیر بسیار در بهبود و سلامت اهالی کشور داشته است.

لیکن هنوز نظارت بر امور بهداشتی در کشور وسیع ۱/۶۴۵/۰۰۰ کیلومتری ایران مسئله بزرگی است که با اقدامات مدبرانه شاهنشاه که امر بتأسیس واحد دیگری بنام «سپاه بهداشت» داده‌اند بزودی حل میشود.

ورزش

در مدت سلطنت اعلیحضرت همایون محمد رضاشاه پهلوی بورزش و نهضت پیش‌آهنگی توجه مخصوص شده است. اکنون در تهران یک استادیوم ورزشی بزرگ و استادیوم‌های کوچکتر در شهرستانها وجود دارد و بسیاری باشگاههای فوتبال، کشتی بوکس، اسکی و غیره در تهران و شهرستانها مشغول کار می‌باشند و مسابقات و جشنهای ورزشی متعدد بر پا می کنند. واحدهای بسیار پیش‌آهنگی پسران و دختران در اغلب شهرهای کشور مشغول فعالیت است. در زمینهٔ بین‌المللی ورزشکاران ایرانی توانستند در کشتی و وزنه‌برداری مقامات درجه اول جهانی را کسب نمایند.

تقسیم املاک سلطنتی

– وضع نامطلوب زارع ایرانی که تمام عمر خویش را صرف خدمت ارباب میکرد دائماً فکر شاهنشاه آریامهر را از همان ابتدای سلطنت اشغال کرده بود. در سال ۱۳۲۹ شاهنشاه تصمیم گرفتند با تقسیم املاک خویش راهی به صاحبان املاک ارائه دهند. در ۷ اسفند همان سال نخستین قسمت املاک سلطنتی در ورامین تقسیم گردید و تا پایان فروردین ۱۳۴۱ شمسی ۵۱۷ قریه از املاک سلطنتی که مجموع مساحت آنها بالغ بر ۵۰۰/۰۰۰ هکتار می‌شد میان کشاورزان تقسیم گردید. در سال ۱۳۳۴ بر حسب امر شاهنشاه قانونی برای فروش املاک خالصه تدوین و تصویب شد. این دو قدم بزرگ نتوانست صاحبان املاک را بپیروی از این اقدام سودمند و لازم وادار کند تا اینکه در ۶ بهمن سال ۱۳۴۱ شاهنشاه یک منشور انقلابی در شش ماده پیشنهاد و در معرض آراء عمومی قرار دادند و نتیجهٔ آن موافقت کامل مردم ایران را با این اصلاحات مهم نشان می‌داد. نخستین این شش ماده قانون اصلاحات ارضی بود.

عدالت اجتماعی

- در سال ۱۳۳۲ سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران تشکیل شد که اکنون ۳۷ شعبه در تهران و شهرستانها و ۲۰ نمایندگی در شهرهای کوچکتر دارد. این سازمان دارای شش بیمارستان و درمانگاه است. که در آن کارگران و خانواده آنها از معالجات رایگان استفاده میکنند.

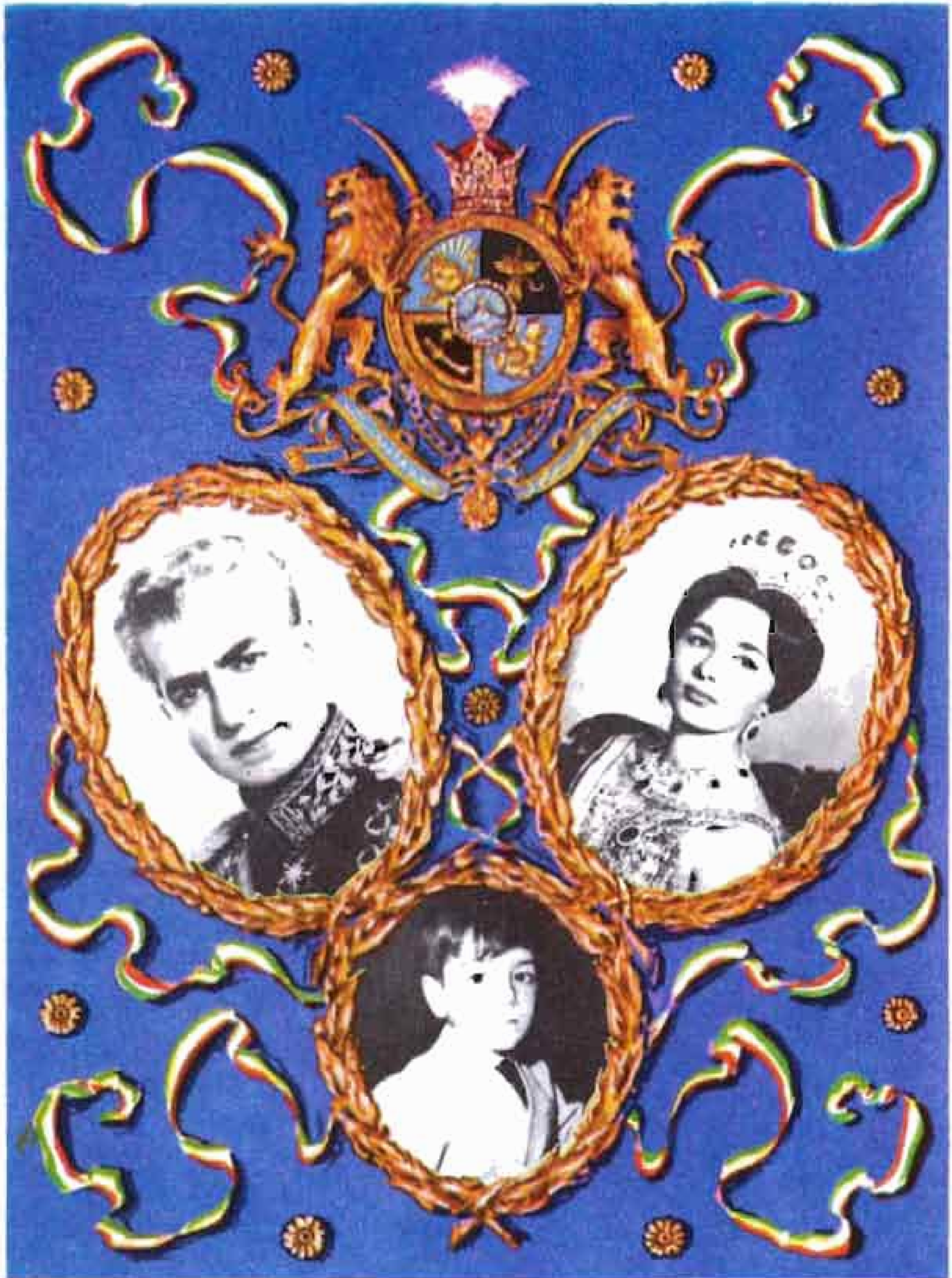
امروزه قریب سیصد هزار نفر کارگر بیمه هستند و در حدود ۱۳/۰۰۰ نفر بازنشسته و وارث کارگران از حقوق بازنشستگی و بیمه استفاده میکنند.

امور خیریه

امور خیریه

- سازمانهای خیریه در ایران بسیار است و اقدامات آنها زمینه‌های رفاه اجتماعی مردم را تشکیل میدهد. دامنهٔ کارهای آنها وسیع است و از درمانگاه‌های سیار کوچک محلی گرفته تا برنامه‌های وسیع چند میلیون دلاری مربوط بسراسر هر استان و ساختمان کارخانه‌های داروئی بزرگ توسعه دارد.
مهمترین سازمانهای خیریه تحت ریاست عالیه شاهنشاه فعالیت میکند. اینها عبارتند از سازمان شاهنشاهی خدمات اجتماعی، بنگاه خیریهٔ فرح پهلوی، جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران، و بنیاد پهلوی، چندین مؤسسه ملی و خصوصی دیگر نیز هست که در همه آنها روح کامل خدمت به اهالی کشور و تأمین زندگانی بهتر برای مردم ایران بچشم میخورد.

شاهنشاه

در ۲۴ شهریور ۱۳۴۴ بمناسبت پایان بیست و پنجمین سال سلطنت پر عظمت اعلیحضرت همایون محمد رضا شاه پهلوی شاهنشاه ایران مجلسین سنا و شورایملی بعنوان قدرشناسی ملت ایران عنوان بزرگ «آریامهر» را به شاهنشاه تقدیم نمود.

البته مقام شاهنشاه بسی برتر و گرامیتر از آنست که با این وسایل بتوان از خدمات بزرگ معظمله به کشور ایران قدردانی کرد. زیرا شاهنشاه با علاقهٔ بی‌منتهای خود به پیشرفت کشور و ارتقاء ایران در ردیف کشورهای بزرگ . و کوشش خستگی ناپذیر در بالابردن سطح فکر مردم کشور و ایجاد رفاه اجتماعی. و جلب دوستی و احترام کلیهٔ کشورهای جهان، در حقیقت قهرمان بین‌المللی انساندوستی و دموکراسی بشمار آمده‌اند.

صنعت نفت

منابع سرشار نفت ایران از قدیم اهمیت داشته و از چشمه‌های نفت و قیر برای سوخت آتشکده‌ها و اندود کشتی‌ها و ملاط ساختمانها بهره‌برداری میشد. از یک قرن پیش باینطرف که نفت در صنعت اهمیت پیدا کرد اکتشاف و استخراج نفت ایران رونق خاصی یافت. در سال ۱۲۸۷ که سلسلهٔ قاجاریه بر ایران سلطنت میکرد یکنفر انگلیسی بنام دارسی امتیازی بدست آورد و موفق بکشف اولین منبع بزرگ نفت ایران در مسجد سلیمان شد و چندی بعد پالایشگاه آبادان برای تصفیه نفت این منطقه ساخته شد. در قرارداد دارسی منافع ایران بنحو مطلوبی تأمین نشده بود رضا شاه کبیر در سالهای آغاز سلطنت خود برای تحصیل فائده بیشتری تدبیری بکار برد و قرارداد دارسی را مورد تجدیدنظر قرار داد.

در سال ۱۳۲۹ صنعت نفت ایران بنا باراده شاهنشاه آریامهر و خواسته عموم مردم ایران ملی اعلام شد و در نهم اردیبهشت ۱۳۳۱ قانون اجرای ملی شدن نفت ایران از مجلس گذشت و شرکت ملی نفت ایران بوجود آمد.

متأسفانه دولت وقت در اجراء این قانون قدرت نشان نداد و چون متوجه مسئولیتی که بر عهده داشت نبود از اتخاذ تصمیم عاجز ماند و در نتیجه این ضعف و زبونی دو سال کشور در بحران بسر برد تا مردم بستوه آمدند و قیام ۲۸ امرداد انجام یافت. از آن ببعد با تدبیر و حسن‌نیت و واقع‌بینی قانون ملی شدن نفت بمرحله اجراء درآمد و شرکت ملی نفت ایران توانست برای تأمین منافع ایران با کنسرسیومی از شرکتهای بزرگ نفتی جهان قرارداد

جدیدی منعقد کند و محصولات نفتی خود را در بازارهای جهان بفروش برساند. کنسرسیوم در اجراء قرارداد و انجام تعهداتی که بعهده گرفته بود اقدام بتأسیس دو شرکت عامل نفت کرد. یکی شرکت سهامی اکتشاف و تولید نفت ایران که حمل و نقل و بارگیری مواد نفتی را هم بعهده داشت و دیگری شرکت سهامی تصفیه نفت ایران. در هر یک از این دو شرکت دو نفر از اعضای هیئت مدیره از طرف شرکت ملی نفت ایران تعیین میشوند حوزه عملیات کنسرسیوم محدود بخوزستان و قسمتی از استان فارس گردید. از این ببعد غیر از منابع نفتی که در مناطق مسجد سلیمان، هفتگل، گچساران و نفت سفید و آغاجاری و منطقه گازیازنان که قبلاً کشف شده بود منابع دیگری در مناطق مارون، کرنج، فارین اهواز، بی‌بی حکیمه، رامشیر، رگ سفید و خارك کشف گردید که هم اکنون از آن بهره‌برداری میشود. و در سال ۱۹۶۶ در حوزه قرارداد کنسرسیوم میزان تولید نفت به ۹۸/۸۰۰/۰۰۰ تن بالغ گردید.

در پالایشگاه آبادان هم تغییرات و نوسازیهائی شد بطوریکه امروز در شمار مدرنترین و بزرگترین پالایشگاه‌های جهان است و محصول آن در سال ۱۹۶۶ به ۱۸/۶۰۸/۰۰۰ بالغ گردیده است.

بامر شاهنشاه آریامهر شرکتهای عامل اقدام بتأسیس مرکز بارگیری در خارك نموده‌اند جزیره خارك پس از تأسیسات جدید یکی از بزرگترین بنادر صادراتی نفت خام جهان است. اسکله آن دارای ۱۰ لنگرگاه است و کشتی‌های صد هزار تنی در کنار آن پهلو میگیرند و بارگیری می‌کنند. ظرفیت بارگیری این بندر ده هزار تن در ساعت است.

بمنظور بی‌نیازی از حمل نفت در شط‌العرب، با تعلیمات شاهنشاه آریامهر لوله کشی نفت از آبادان به بندر ماه شهر انجام یافته است و محصولات پالایشگاه مستقیماً از آنجا ببازار فرستاده میشود این امر بقدری مهم است که بایستی آنرا یکی از اقدامات درخشان عصر حاضر تلقی نمود.

شرکت ملی نفت ایران پس از امضاء قرارداد با کنسرسیوم، سایر منابع نفتی ایران را مورد توجه قرارداد و با هدایت شاهنشاه آریامهر توفیق یافت برای اکتشاف و بهره‌برداری منابع دیگر نفتی کشور قدمهای مؤثرتری بردارد. در سال ۱۳۳۶ با همکاری یک شرکت ایتالیائی اقدام بتأسیس شرکت مختلط ایران و ایتالیا (س . ی. ز ی. پ) نمود.

در این قرارداد سهم دولت ایران ۷۵٪ از درآمد خالص نفت پیش‌بینی شده است، مناطقی که بموجب قرارداد حوزه عملیات شرکت (س . ی. زی. پ) است قسمتی در خلیج فارس و قسمتی از نواحی اصفهان و بلوچستان است. تاکنون دو منطقه نفتی بحرگان سرو نوروز بوسیله این شرکت کشف شده و در سال ۱۹۶۶ میزان تولید آن ۱/۱۹۵/۵۷۴ تن نفت خام بوده است

برای اکتشاف و بهره‌برداری از منابع نفتی واقع در قسمت شمالی خلیج فارس و در مجاورت حوزه شرکت مختلط س . ی. ر. ی. پ در پانزدهم خرداد ۱۳۳۷ شرکت ملی نفت ایران با شرکت نفت پان‌امریکن قراردادی منعقد نمود و شرکت مختلطی بنام ای. پ. ا. ك بوجود آورد این شرکت تا بحال دو منطقه نفتی داریوش و سیروس را کشف و مورد بهره‌برداری قرار داده است تولیدات نفت خام شرکت جدیدالتأسیس در سال ۱۹۶۶ بالغ بر

صنعت نفت

۳/۱۷۱/۹۳۷ تن بوده است.

شرکت ملی نفت ایران برای اکتشاف و بهره‌برداری از منطقه جنوبی فلات قاره در سالهای ۱۳۴۳ و ۱۳۴۴ با شش شرکت و گروه نفتی قرارداد بسته است. تاکنون یکی از شرکتهای مختلطی که بموجب این‌قراردادها بوجود آمده است بنام لاوان موفق بکشف نفتی ساسان شده است‌که تأسیسات بهره‌برداری از آن در دست ساختمان است.

این قراردادها نسبت بقراردادی که شرکت ملی نفت ایران با کنسرسیوم امضاء کرده بود انقلابی بشمار میرود. زیرا سهم عاید ایران به ۷۵٪ از عایدات خالص افزایش یافته است ولی موافقت نامه‌ای که در سال گذشته شرکت ملی نفت ایران با بنگاه نفت دولت فرانسه بنام اراپ امضاء نمود، افق کاملاً نوینی در روابط شرکت ملی نفت ایران با سایر دستگاههای نفتی بین‌المللی بوجود آورد. بموجب این قرارداد اراپ بعنوان پیمانکار مبادرت بعملیات اکتشافی میکند و هزینه‌های لازم را می‌پردازد و در حدود ۹۱/۵٪ از بهره بازرگانی بشرکت ملی‌نفت ایران تعلق خواهد یافت.

حوزه عملیات اراپ قسمتی از فلات قاره در حدود جزیره قشم و حدود کویر، اصفهان و کرمان خواهد بود.

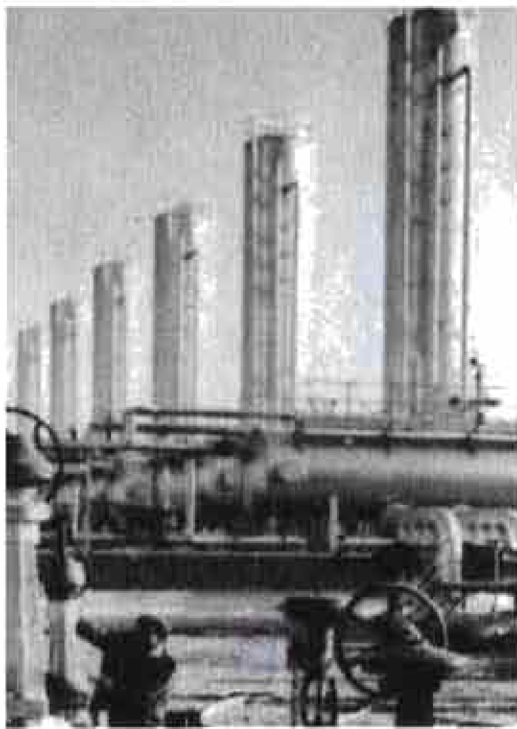
شرکت ملی نفت ایران راساً نیز بعملیات اکتشافی دست زده و استخراج نفت در منطقه کرمانشاه و بهره‌برداری از پالایشگاه آنجا را که نوسازی و تعمیر نموده است مستقیماً بعهده دارد.

پخش و توزیع مواد نفتی در سراسر کشور بعهده شرکت ملی نفت ایران است و برای این امر در سراسر کشور تأسیسات نوینی بوجود آورده است. مصرف مواد نفتی در سال گذشته ۵/۵۹۹/۰۰۰ بشکه بوده است. و برای توزیع بهتر و با صرفه‌تر پالایشگاهی بظرفیت سالانه ۴ ملیون تن در نزدیکی طهران بنا شده است.

شرکت ملی نفت ایران مستقیماً وارد بازار نفت شده و مقادیری نفت بفروش رسانیده است. درساختمان پالایشگاه مدرس هندوستان مشارکت دارد. این پالایشگاه سالانه ۲/۵ ملیون تن ظرفیت خواهد داشت و نفت مورد نیاز آن از منطقه نفتی سیروس و داریوش تأمین خواهد شد.

دیگر از اقدامات شرکت ملی نفت ایران که بایستی در شمار برجسته‌ترین اقدامات آورده شود توجه بمنابع گاز طبیعی ایران است. گازهای طبیعی ایران ثروتی است عظیم، نه فقط بعنوان سوخت یکی از منابع انرژی است بلکه در صنعت نوین پتروشیمی نیز از آن استفاده میشود. شرکت ملی نفت ایران برای استفاده از این منبع عظیم در تاریخ ۶ دیماه ۴۳ شرکت ملی صنایع پتروشیمی را بوجود آورد. اینک تأسیسات کارخانه

کود شیمیائی شیراز بوسیله این شرکت اداره میشود، کارخانه کود شیمیائی شیراز از گاز حاصله از منابع نفت گچساران تغذیه میشود و سالانه ۴۰۰۰۰ تن نیترات دامینیوم و ۴۰۰۰۰ تن اوره و مقدارقابل توجهی مایع امونیاك میتواند تولید کند شرکت ملی صنایع پتروشیمی سه قرارداد با شرکتهای امریکائی آلاید کمیکال و اموکو و با اف گودریچ منعقد ساخته است و با اجراء این قرارداد سه مجتمع پتروشیمی در بندر شاهپور و خارك و آبادان تأسیس خواهد شد.

این اقدامات با اهمیتی که دارد درخور همت شاهانه نبود تدابیری که شاهنشاه آریامهر اتخاذ فرمودند در زمینه استفاده از گازهای حاصله از منابع نفتی بموافقت‌نامه‌ای انجامید که دولت شوروی با استفاده از یک لوله ۱۰۶/۷ سانتیمتری که از منابع نفت‌خیز تا آستارا کشیده خواهد شد سالانه در حدود ده ملیارد مکعب گاز طبیعی خریداری کند در این معامله معادل ۶۶ ملیون دلار در سال عاید ملت ایران خواهد شد، این عایدی از منبع عظیم گازهای حاصله از نفت است که سالها بهدر میرفت و سوخته میشد بعلاوه این معامله موجب شد که ملت ایران بیکی از آرزوهای دیرین خود که ایجاد صنعت فولادسازی و ذوب‌آهن است نایل آید. زیرا ما در مقابل فروش این گاز کارخانه ذوب‌آهن بظرفیت ۶۰۰ هزار تن که قابل توسعه به ۱/۲۰۰/۰۰۰ تن میباشد از شوروی خریداری کردیم این کارخانه در اصفهان نزدیک سد شاه عباس کبیر بنا میشود

همراه با توسعه و رونق صنعت نفت، شرکت ملی نفت ایران متوجه مسائل اجتماعی و رفاه و آسایش کارمندان و کارگران خود نیز بوده است و برای مسکن و بهداشت و فرهنگ آنان اقدامات اساسی نموده است تاکنون ۱۳۴۳ خانه کارمندی و ۴۸۲۷ خانه کارگری در مناطق نفت‌خیز ساخته است.

یک دانشکده نفت و دو هنرستان صنعتی و دو دبیرستان بازرگانی و سه آموزشگاه حرفه‌ای و یک آموزشگاه عالی پرستاری و یک آموزشگاه بهیاری در خوزستان و یک آموزشگاه عالی حسابداری در طهران تأسیس نموده است تأسیسات بهداری شرکت ملی نفت ایران عبارت از دو بیمارستان بزرگ در آبادان یک بیمارستان در مسجد سلیمان دو بیمارستان در آغاجاری یک بیمارستان کوچک در خارك و گچساران و بیمارستان مجهزی در طهران و درمانگاه‌های لازم در کلیه مراکز نفت‌خیز.

مجموعه این اقدامات سیاست نفتی ایران را مجسم میکند که در آن قدرت و تدبیر و کفایت و دلسوزی شاهنشاه آریامهر وافق روشن آینده ملت ایران بخوبی تجلی دارند.

ایران و جهان

سابقاً دور تا دور ایران را کشورهای بزرگ محاصره کرده و میل داشتند آنرا در وضعی که دارد نگاه داشته و عملاً از سایر قسمتهای جهان دور نگاه دارند. سلسلهٔ پهلوی این حلقه را شکست و رفته رفته دنیا علاقه بیشتری بمردم ایران و تاریخ و فرهنگ و هنرهای آن و همچنین منابع نامحدود طبیعی آن پیدا کرد.

در سال ۱۳۲۱ ایران پیوستگی خود را به اعلامیه ملل متحد که در سال ۱۳۲۰ تصویب شده بود اعلام کرد و در سال ۱۳۲۴ در سازمان ملل متحد عضویت یافت.

همکاری صادقانه و مؤثر ایران با این سازمان بزرگ جهانی در بالا بردن مقام کشور میان سایر ملل تأثیر بزرگی داشت.

سیاست موفقیت آمیز ایران بی‌شک مدیون ابتکار و مآل‌اندیشی شاهنشاه است که اعتقاد محکم دارند رابطهٔ مستقیم میان ملل بهترین وسیله برای حل مسائل سیاسی و اقتصادی میباشد در اجرای این مقصود در بیست سال اخیر بسیاری از سران کشورها، یا نمایندگان آنها از ایران بازدید کردند و شاهنشاه نیز متقابلاً از کشورهای انگلستان، فرانسه، آلمان فدرال، ایتالیا کشورهای متحده آمریکا، افغانستان، پاکستان، اردن هاشمی، هندوستان، ترکیه، عراق، مراکش، عربستان سعودی، اسپانیا، لبنان، اتریش، چین ملی، ژاپن، شوروی، واتیکان، هلند دانمارک، سوئد، بلژیک، نروژ، آرژانتین، برزیل، یوگوسلاوی، چکوسلواکی، رومانی، بلغارستان، مجارستان، و کانادا دیدن نموده بدین وسیله حسن تفاهم بیشتر و علاقه اقتصادی مشترک و روابط نزدیک تر بین ایران و این کشورها ایجاد فرمودند.

انقلاب سفید شاهنشاه

انقلاب مشروطه ایران که در سال ۱۳۲۴ قمری علیه رژیم استبداد و زورگوئی روی داد موجب تأسیس مجلس شوری گردید لیکن خوانین و مالکین عمده و رؤسای قبایل و صاحبان ثروت بزودی آزادی خواهان را در تنگنا گذاشته و اکثریتی قوی در مجلس شوری تشکیل دادند که موجب شد در ملت نیم قرن منافع خود را حفظ نمایند در حالیکه مردمان روشنفکر و کشاورزان و کارگران در همان وضع فقر و محکومیت و فشار باقی‌مانده بودند. و پارلمان هم با اصلاحات اساسی اجتماعی که از جمله آنها اصلاحات ارضی بود روی موافق نشان نمیداد چنین‌وضعی از لحاظ انسان‌دوستی و مسلمانی واقعی‌شاهنشاه قابل دوام نبود. تا آنکه بعد از انحلال مجلسین در دورهٔ فترت در تاریخ ششم بهمن ۱۳۴۱ شاهنشاه منشور انقلابی خود را در شش اصل طرح و در معرض آراء عمومی ملت قرار دادند. این شش اصل عبارتند از:

۱ ـ الغای رژیم ارباب و رعیتی بوسیله اجرای قانون اصلاحات ارضی.

۲ ـ ملی کردن جنگل‌ها و مراتع.

۳ ـ فروش سهام کارخانه‌های دولتی برای پشتیبانی از قانون اصلاحات ارضی.

۴ ـ سهیم کردن کارگران در منافع کارخانه‌ها.

۵ ـ اصلاح قانون انتخابات.

۶ ـ ایجاد سپاه دانش.

این اصلاحات با اکثریتی قاطع توسط ۵/۵ ملیون نفر از رأی دهندگان ایرانی مورد تأئید قرار گرفت زنان ایرانی برای اولین بار با نامه‌ای منشور انقلابی در مسائل اجتماعی علاقمندی‌خودرا نشان دادند با تصویب ملوکانه باجرا گذارده شد و این تاریخ، آغاز انقلاب سفید ایران است. کمی بعد با تشکیل سپاه‌های «بهداشت» و «ترویج و آبادانی» و تأسیس خانه‌های انصاف سه اصل دیگر بر اصول ششگانه افزوده شد و منشور انقلاب سفید ایران دارای‌اصول نه‌گانه گردید:

۱ ـ اصلاحات ارضی

انجام اصلاحات ارضی و از میان بردن آثار فئودالیزم از مهمترین اقدامات شاهنشاه آریامهر برای تأمین عدالت اجتماعی میباشد.

بر اساس قانون اصلاحات ارضی در مرحله اول میزان مالکیت برای هر فرد در تمام ایران بیک ده ششدانک محدود شد. در مرحله دوم کشاورزانی که هنوز از مزایای اصلاحات ارضی استفاده نکرده بودند نیز از آن برخوردار گردیدند.

در مرحله اخیر در تعداد ۵۲۸۱۸ قریه و ۱۷۶۴۴ مزرعه اصلاحات ارضی انجام شده است و وضع ۲/۲۱۵/۹۵۰ خانوار کشاورز که عائله آنها جمعاً بالغ بر ۱۱۴۱۵۲۳۶ نفر میباشد روشن گردیده است.

تأسیس شرکتهای تعاونی و شرکتهای زراعی نیز از اقداماتی است که بموازات مراحل دوگانه اصلاحات ارضی برای کمک بکشاورزان صاحب زمین و توسعه و پیشرفت امور کشاورزی صورت گرفته است.

۲ ـ ملی شدن جنگلها و مراتع

دومین اصل انقلاب سفید ایران جنگلها و مراتع سراسر کشور را که از مهمترین منابع ثروت اقتصادی محسوب میشود به مالکیت عمومی و ملی درآورد.

با اجرای این اصل طرح‌های وسیعی برای حفظ و حراست و توسعه جنگلها و ایجاد جنگلهای مصنوعی بمورد عمل درآمد.

ملی شدن مراتع ایران با جحاف مالکان و اشخاص متنفذ نسبت به دامداران کوچک پایان داد و از این پس دامداران میتوانند با رعایت شرائط و مقررات فنی بطور آزاد و رایگان در مراتع کشور فعالیت کنند.

۳ ـ فروش کارخانه‌های دولتی بعنوان پشتوانه اصلاحات ارضی

سومین اصل انقلاب شاه و ملت مکمل اصل اول یعنی اصلاحات ارضی است. با فروش سهام ۵۵ کارخانه دولتی از قبیل کارخانه‌های شیمیائی، قندسازی، نساجی، پنبه و نوغان از یکطرف اعتبارات لازم جهت اجرای قانون اصلاحات ارضی تأمین گردید و از طرف دیگر مالکانی که املاك آنان تقسیم میشد توانستند سرمایه‌های خود را که از فروش اراضی حاصل میگردید در کارهای تولیدی و صنعتی به کار اندازند.

۴ ـ سهیم شدن کارگران در سود کارخانه‌ها

سهیم کردن کارگران در منافع کارگاههای صنعتی و تولیدی که چهارمین اصل انقلاب سفید ایران را تشکیل میدهد کارگر ایرانی را از مترقی‌ترین مزایای کارگری دنیا برخوردار نمود.

با اقدامات مختلف دیگری که برای اعطای وام، تهیه مسکن، بیمه اجتماعی و تأمین بهداشت و آموزش فنی کارگران صورت گرفته این نیروی انسانی فعال در پیشرفت صنعتی ایران نقش مهمتری پیدا خواهد کرد.

۵ ـ اصلاح قانون انتخابات و آزادی زنان

تا سال ۱۳۴۱ با آنکه بیش از نیم قرن از عمر مشروطیت ایران میگذشت دموکراسی واقعی در مملکت وجود نداشت زیرا نصف جمعیت که از زنان تشکیل میشود دارای حق رأی نبودند و نیم دیگر نیز بعلت فشار فئودالها و مالکان بزرگ امکان استفاده از حقوق سیاسی خویش را نداشتند.

برای پایان دادن به این وضع در ششم بهمن ماه ۱۳۴۱ قانون انتخابات اصلاح گردید و در شانزدهم اسفندماه همان سال با یک تصویبنامه قانونی به زنان ایرانی برای نخستین بار در تاریخ مشروطیت حق شرکت در انتخابات داده شد.

شرکت زنان در امر انتخابات تحول بزرگی در جامعه ایران پدید آورد. قانون حمایت خانواده که در خرداد ماه ۱۳۴۶ تصویب شد مکمل اقدامات قبلی شاهنشاه برای آزادی زن ایرانی است.

۶- سپاه دانش

تأسیس سپاه دانش از پر افتخارترین اصول انقلاب شاه و ملت محسوب میشود بموجب اصل ششم انقلاب ششم بهمن، هزاران نفر از جوانان دیپلمه پس از فرا گرفتن تعلیمات سپاهیگری برای انجام خدمت وظیفه عازم روستاهای مختلف کشور گردیدند و در نامساعدترین شرائط پیکار بزرگ با بیسوادی را آغاز کردند. در مدت پنج سالی که از تشکیل سپاه دانش میگذرد در حدود ۳۵ هزار نفر سپاهی در دهات دور افتاده کشور انجام وظیفه نموده و در حدود ۴۵۰ هزار پسر ۱۲۰ هزار دختر، ۲۴۰ هزار مرد سالمند و ۱۱ هزار زن سالمند را با سواد کرده‌اند.
شاهنشاه در سال ۱۳۴۳ به مبارزه با بیسوادی جنبه بین‌المللی دادند و پرچمدار نهضت جهانی پیکار با بیسوادی گردیدند.

۷- سپاه بهداشت

سپاه بهداشت طبق فرمان اول بهمن ماه ۱۳۴۲ شاهنشاه «بمنظور تعمیم آسایش جسمی و مداوای مرضی و بهداشت عمومی» از پزشکان فارغ‌التحصیل و لیسانسیه‌ها و دیپلمه‌ها تشکیل شد تا در روستاهای ایران به پیشگیری بیماریها و معالجه بیماران و ایجاد محیط و شرائط سالم بهداشتی و راهنمائی دهنشینان در امور مربوط به تندرستی بپردازند.
اکنون بیش از ۵۰۰ واحد پزشکی سیار و ثابت با وسائل و لوازم مورد نیاز در روستاهای کشور خدمت میکنند و احتیاجات بهداشتی ۱۴۰۰۰ قریه را با جمعیتی بیش از ۵ میلیون نفر تأمین مینمایند.

۸- سپاه ترویج و آبادانی

سپاه ترویج و آبادانی طبق فرمان اول مهرماه ۱۳۴۳ شاهنشاه برای تکمیل برنامه اصلاحات ارضی ایجاد شد زیرا بدنبال از میان رفتن رژیم ارباب و رعیتی میبایست وضع کشاورزی ایران بکلی عوض شود و با بالا بردن سطح تولید وسائل بالا رفتن سطح زندگی روستائیان و کشاورزان فراهم آید.
در سه سال گذشته جمعاً دو هزار سپاهی ترویج و آبادانی در قراء و قصبات کشور بخدمت پرداخته و برای تعلیم اصول جدید کشاورزی و دامپروری اقدامات مؤثری انجام داده‌اند.

۹- خانه‌های انصاف

هدف تأسیس خانه‌های انصاف نیز بهبود وضع زندگی روستائیان است. برابری افراد و عدالت قضائی که در قانون اساسی ایران پیش‌بینی شده بود در عمل بعلت ظلم و فشار ارباب‌ها و مالکین و جهل رعایابی اثر مانده بود. با تشکیل خانه‌های انصاف این مشکل بزرگ از میان رفت و بجای آنکه روستانشینان برای احقاق حق خود بشهرها رو آورند عدالت وارد روستاها گردید.
نهمین اصل انقلاب سفید ایران در ۲۱ مهرماه ۱۳۴۴ رسماً از طرف شاهنشاه آریامهر اعلام شد از آن تاریخ هزاران فقره از دعاوی مختلف روستانشینان در خانه‌های انصاف که در واقع محاکم قضائی روستائی است حل و فصل شده است.

آثار انقلاب سفید

انقلاب سفید شاهنشاه آریامهر که با تصویب ملی ششم بهمن ۱۳۴۱ بمورد اجرا درآمد علاوه بر آنکه بطور مستقیم در شئون اجتماعی مردم ایران تأثیر عمیق گذاشت بطور غیر مستقیم در تأمین استقلال اقتصادی و اجرای برنامه‌های صنعتی و اتخاذ سیاست مستقل ملی نیز نقش قاطع ایفاء کرد:

برنامه صنعتی کردن ایران

صنعت در توسعه اقتصادی و اجتماعی ایران نقش بزرگی بعهده دارد. صنایع مهمی مانند قندسازی نساجی پارچه‌بافی که در عصر سلطنت رضا شاه کبیر در ایران پایه‌گذاری شد اکنون پیشرفت فراوان کرده است. صنایع فلزی ایران نیز در سالهای اخیر توسعه بسیار یافته است تا جائیکه علاوه بر تأمین نیازمندیهای خانواده‌های ایرانی برای خرید یخچال و بخاری و کولر و امثال آن اکنون همه ساله تعداد زیادی از این وسایل بخارجه صادر میگردد.

کارخانه‌های اتومبیل‌سازی نیز بر اثر ذوق و استعداد سرشار ایرانی توانسته‌اند با حداقل استفاده از تکنیک های خارجی بساختن اتومبیل و اتوبوس بپردازند.

احداث کارخانه ذوب آهن

قرارداد ۱۳۴۴ ایران و شوروی برای احداث کارخانه ذوب‌آهن یکی از آرزوهای دیرین ملی را بمرحله عمل رساند و زیر بنای صنایع بزرگ آینده ما را پایه‌گذاری نمود.

ظرفیت ابتدائی نخستین کارخانه ذوب‌آهن ایران که در نزدیک اصفهان ساخته میشود و تا سال ۱۳۵۰ شروع بکار خواهد نمود ۶۰۰ هزار تن آهن و فولاد است و قابل توسعه به ۱۲/۰۰۰/۰۰۰ تن میباشد.

در این کارخانه بیش از ۵۰ هزار کارگر مشغول کار میشوند و ۲۸۶ میلیون دلار برای احداث آن سرمایه‌گذاری میگردد. این سرمایه از محل فروش گاز ایران که از طریق لوله سرتاسری بشوروی صادر خواهد شد تأمین میگردد.

آبیاری و نیروی برق

از سال ۱۳۳۴ چندین سد ساخته شده که از جمله بزرگترین آنها سد محمد رضا شاه و سد امیر کبیر و سد شهبانو فرح میباشد که روی هم بیشتر از ۳۶۰/۰۰۰ هکتار اراضی را مشروب کرده و ساعتی ۲۸۰/۰۰۰ کیلووات برق میدهند. سایر سدهای مهم ایران سد فرحناز، سد کوهرنگ ، سد ساوه، سد مهاباد، سد شهناز و سد کرخه است.

سدهای دیگری نیز در حال ساختمان است که میزان زمینهای مزروعی را توسعه بیشتر خواهد داد.

کشاورزی

سابقاً امور کشاورزی ایران فاقد وسائل جدید بوده است. امروزه ۱۶۳/۶ میلیون هکتار اراضی کشت میشود و در سالهای عادی محصول ایران بآسانی احتیاجات مردم را بر میآورد طرحهای وسیع آبیاری بیشتر از دو برابر اراضی مزروعی فعلی را شامل خواهد بود. جنگل در ایران قریب ۱۸ میلیون هکتار را پوشانیده و حجم آن رو بافزایش است.

آثار انقلاب سفید

انقلاب سفید شاهنشاه آریامهر که با تصویب ملی ششم بهمن ۱۳۴۱ بمورد اجرا درآمد علاوه بر آنکه بطور مستقیم در شئون اجتماعی مردم ایران تأثیر عمیق گذاشت بطور غیر مستقیم در تأمین استقلال اقتصادی و اجرای برنامه‌های صنعتی و اتخاذ سیاست مستقل ملی نیز نقش قاطع ایفاء کرد:

برنامه صنعتی کردن ایران

صنعت در توسعه اقتصادی و اجتماعی ایران نقش بزرگی بعهده دارد. صنایع مهمی مانند قندسازی نساجی پارچه‌بافی که در عصر سلطنت رضا شاه کبیر در ایران پایه‌گذاری شد اکنون پیشرفت فراوان کرده است.
صنایع فلزی ایران نیز در سالهای اخیر توسعه بسیار یافته است تا جائیکه علاوه بر تأمین نیازمندیهای خانواده‌های ایرانی برای خرید یخچال و بخاری و کولر و امثال آن اکنون همه ساله تعداد زیادی از این وسایل بخارجه صادر میگردد.
کارخانه‌های اتومبیل‌سازی نیز بر اثر ذوق و استعداد سرشار ایرانی توانسته‌اند با حداقل استفاده از تکنیک های خارجی بساختن اتومبیل و اتوبوس بپردازند.

احداث کارخانه ذوب آهن

قرارداد ۱۳۴۴ ایران و شوروی برای احداث کارخانه ذوب‌آهن یکی از آرزوهای دیرین ملی را بمرحله عمل رساند و زیر بنای صنایع بزرگ آینده ما را پایه‌گذاری نمود.
ظرفیت ابتدائی نخستین کارخانه ذوب‌آهن ایران که در نزدیک اصفهان ساخته میشود و تا سال ۱۳۵۰ شروع بکار خواهد نمود ۶۰۰ هزار تن آهن و فولاد است و قابل توسعه به ۱۲/۰۰۰/۰۰۰ تن میباشد.
در این کارخانه بیش از ۵۰ هزار کارگر مشغول کار میشوند و ۲۸۶ میلیون دلار برای احداث آن سرمایه‌گذاری میگردد. این سرمایه از محل فروش گاز ایران که از طریق لوله سرتاسری بشوروی صادر خواهد شد تأمین میگردد.

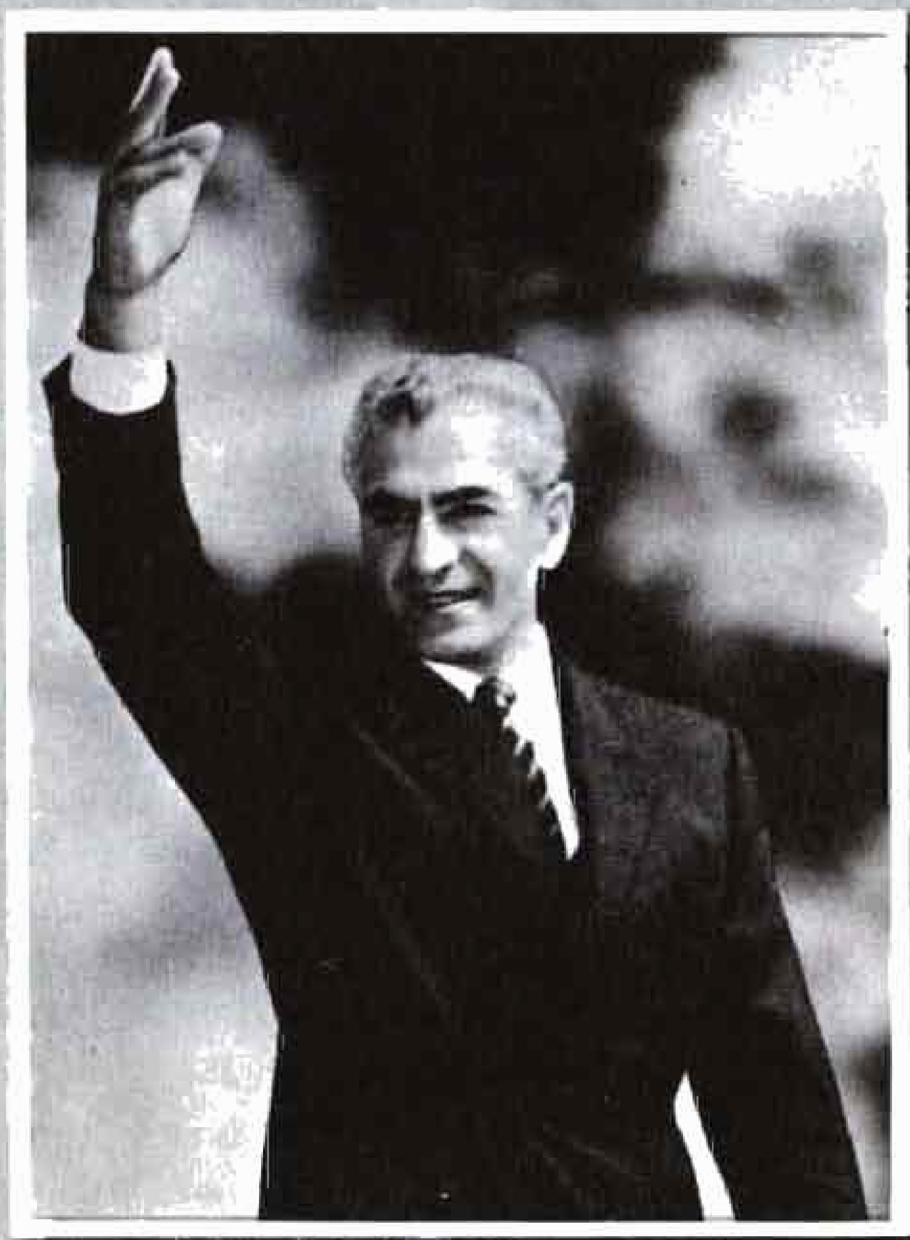
آبیاری و نیروی برق

از سال ۱۳۳۴ چندین سد ساخته شده که از جمله بزرگترین آنها سد محمد رضا شاه و سد امیر کبیر و سد شهبانو فرح میباشد که روی هم بیشتر از ۳۶۰/۰۰۰ هکتار اراضی را مشروب کرده و ساعتی ۲۸۰/۰۰۰ کیلووات برق میدهند. سایر سدهای مهم ایران سد فرحناز، سد کوهرنگ ، سد ساوه، سد مهاباد، سد شهناز و سد کرخه است.
سدهای دیگری نیز در حال ساختمان است که میزان زمینهای مزروعی را توسعه بیشتر خواهد داد.

کشاورزی

سابقاً امور کشاورزی ایران فاقد وسائل جدید بوده است. امروزه ۱۶۳/۶ میلیون هکتار اراضی کشت میشود و در سالهای عادی محصول ایران بآسانی احتیاجات مردم را بر میآورد طرح‌های وسیع آبیاری بیشتر از دو برابر اراضی مزروعی فعلی را شامل خواهد بود. جنگل در ایران قریب ۱۸ میلیون هکتار را پوشانیده و حجم آن رو بافزایش است.

چهره دیگری از شاهنشاه آریامهر

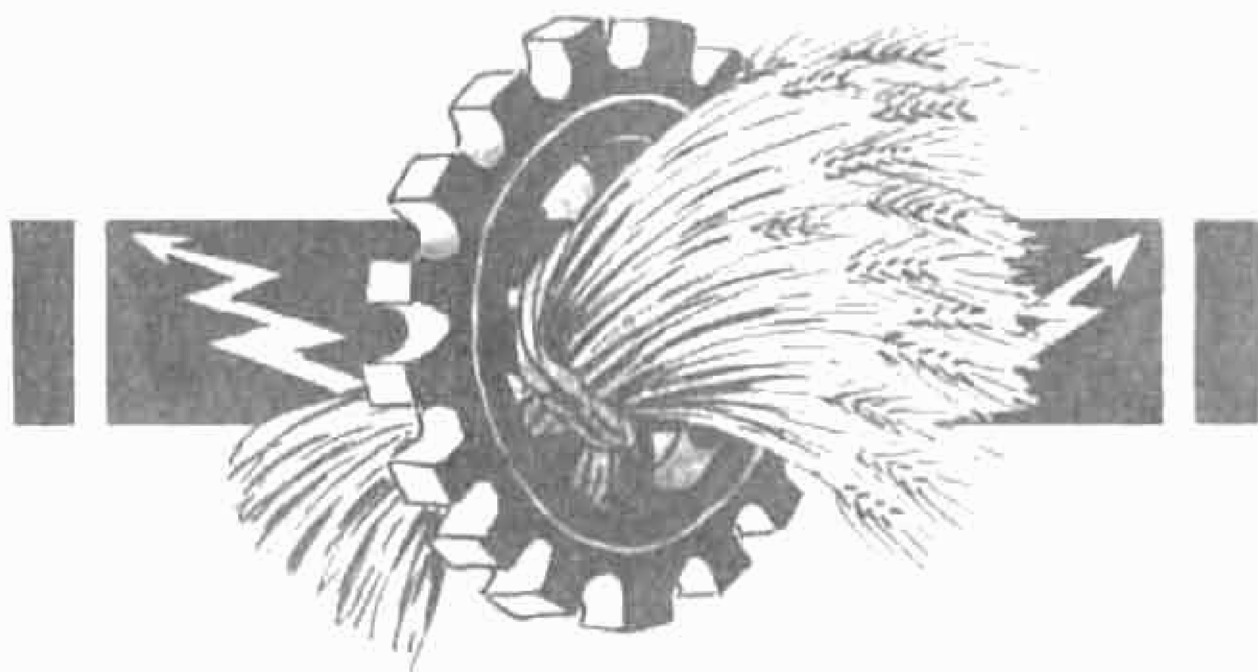
با اینکه فعالیتهای گوناگون شاهنشاه آریامهر برای حفظ استقلال و نظم کشور و پیشرفتهای امور اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی ایران تمام اوقات روز ملوکانه را گرفته است با این وصف این شهریار عالیقدر از کوچکترین وقت عزیز خود استفاده نموده بکارهای دیگری که توأم با عبادت و خارج از فعالیتهای روزمره خویش است اشتغال میورزند و چون شهریار عادل و مسلمانی با ایمان است پیوسته میکوشند تا از هر لحاظ موجبات تشویق ملت را در دین مبین اسلام فراهم سازند. چنانکه در هر فرصتی بزیارت اماکن متبرکه مشرف شده و با ارسال هدایای ارزنده از ثروت شخصی خود بمراکز دینی مسلمانان شیعه مانند کربلا و نجف و مشهد و سایر زیارتگاهها و پیوستگی و علائق باطنی خود را به اتمداظهار به ثبوت رسانده‌اند . و در مورد تعمیر و نگهداری ابنیه و اماکن مقدسه با پرداخت وجوه جهت هزینه آنها اقدامات لازم بعمل آورده‌اند. و بتازگی نیز بدستور شاهنشاه قرآنی مجلل و بزرگ با خطوط زیبا چاپ و منتشر گردیده که بتمام مراکز دینی و علمای روحانی جهان ارسال شده است.

علاوه بر این برای روشن شدن ذهن مردم و زندگی خود و تحولات بزرگ انقلاب سفید که تماماً ابتکار شخص معظم‌له میباشد دو کتاب یکی بنام «ماموریت برای وطنم» و دیگری بنام «انقلاب سفید» در صدها هزار نسخه چاپ و انتشار یافته و متن این کتابها در قلوب تمام ایرانیان حس غرور و سربلندی از داشتن چنین شهریاری که تمام فکر خود و وقت و قوای خود را در راه عظمت ایران عزیز به کار می‌برند ایجاد کرده است.

بهبود زندگی اجتماعی بکار برد و در صف جوامع پیشرفته جهان قرار گیرد.
سال گذشته شرکت ملی نفت ایران ۲۵ در صد اراضی حوزه قرارداد کنسرسیوم را پس گرفت تا بتواند با شرائط بهتر در استخراج و حمل و فروش نفت اقدام نماید.
اقدام اخیر شرکت ملی نفت ایران برای صدور نفت به اروپای شرقی و شرکت در ساختمان پالایشگاه مدرس هند از موفقیتهای بزرگ ایران برای دست‌یابی به بازارهای نفتی جهان است.

پتروشیمی و گاز

یکی دیگر از صنایع اساسی ایران که رو به توسعه نهاده است صنعت پتروشیمی است. برای ایجاد صنعت پتروشیمی ایران در سال ۱۳۴۳ از طرف شرکت ملی نفت ایران شرکتی بنام شرکت ملی صنایع پتروشیمی تشکیل شد و شروع باجرای طرحهای بزرگ صنعتی نمود.
تهیه کودهای شیمیائی انواع پلاستیک الیاف صنعتی و لاستیک مصنوعی و صدها محصول مختلفی که با پتروشیمی میتوان ساخت در آینده نزدیک سبب خواهد شد که ایران بتواند از یکطرف احتیاجات داخلی را مرتفع سازد و از طرف دیگر درآمد ارزی سرشاری از محل صدور کالاهای پتروشیمی بدست آورد.
استفاده از گازهای طبیعی حاصله از نفت ایران که تاکنون میسوخت و بباد میرفت بزودی در حیات اقتصادی مملکت نقش مهمی پیدا خواهد کرد.

نقشه ایران امروز

این بود داستان ایران زمین که فرزندان آن در طول ۲۵ قرن آنرا برای نسلهای آینده حفظ نمودند - و تا زمانیکه سخنان آتشین فردوسی

چو ایـران نبـاشد تـن من مبـاد
بدین بوم و بر زنده یک تن مباد

در قلب هر فرد ایرانی شعله‌ور باشد ایران نیز جاویدان خواهد بود.

